

OL

LION

**ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI
NR 3**

1931 MÄRTS

Charles Baudelaire

André Gide: Vatikani keldrid

Romaan, prantsuse keelest tõlk. Joh. Semper. 310 lk., 3 kr. 50 s., köites 4 kr.

„Tõlge annab edasi kõik autori vooresed; võime olla õnnelikud, et meil sellises tõlkes on kättesaadavaks tehtud prantsuse kaasaegse kirjanduse imeteldav meister.“

M. Sillaots — Eesti Kirjandus nr. 3, 1931

Charles Baudelaire: Väikesed poemid proosas

50 proosalaastu, prantsuse k. tõlk. Marie Under. 156 lk., hind 2 kr., köites 2 kr. 50 s.

Nagu Juhani Aho laastud on meistertööd omaette, nii on seda ka Baudelaire'i omad. Neis on teravaid pilte-tähelepanekuid, kus mõne joonega antakse tükk elu, mis aastaks jääb meelde, on meeleolusid, mis võrsunud oopiumi rikutud närvide erutusest, on mõtteid, mis nagu leegid valgustavad ümbrust, on kujutelmi, mis haruldaselt peened ja omapärased. On rõõmsat heledust ja mustsünget varju.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus — Tartu, Lai tänav 35

PÜHADEKS

soovitan suures valikus
Uuesti valmistatud naisterahva
kevadmantleid, meeste palituid,
ülrikondi ja hooaja palitu-, mantli-,
kostüümi- ja püksiriiet ning
kõike seltsi riidekaupa

Tellimised täidetakse veel pühadeks
oma töökojas I-järgu juurelõika-
kajate ja meistrite poolt

◀ Hinnad võistlemata odavad ▶

RUTAKE! ∞ RUTAKE!

KARL ABELE

riide- ja valmisriiete kauplus
Tartus, Kaubahoov. nr. 8

Kinnisvaraomanikkude Pank

Telef. 11-67 Tartus, Suurturg 3 Telef. 11-67

Võtab raha hoiule
makstes ajakohaseid protsente

—
Annab laenusid
12%-ga aastas

—
**Toimetab kõiki panga-
operatsioone**

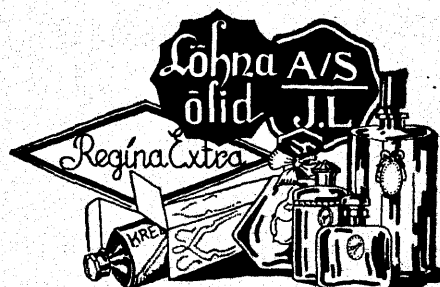
Juhatus

Pühadeks kingiks

Päevapildiaparate suur väljamüük alandatud hindadega
Maniküürkaste, välismaa parfümeeria- ja tualettasju

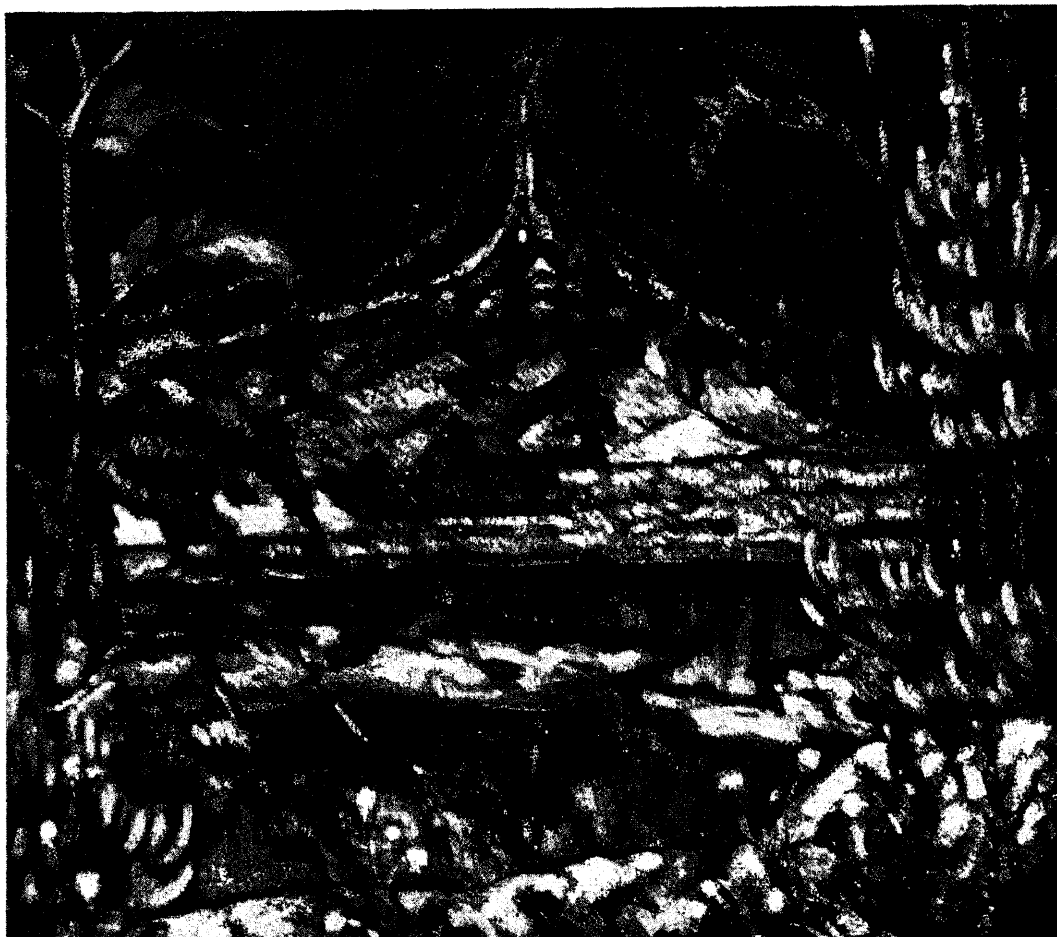
Sutvunege meie laboratooriumides valmistatud
Eau de Cologne'i (lillelõhnaga) ja lõhnaõlidega!

UUDISED: Narcisse noir, Parisiana, Lis, Muguet, Lilas
Regina Extra — rasvaga ja rasvata päeva- ja õhtukreem

A.-S. Brov. Jul. Lill rohukauplused

Rüütli tänav 10
Narva tänav 6

KONRAD MÄGI

MAASTIK
(õli) EÜSi omand.

Reproduksioon lähemal ajal ilmuvast R. Parise K. Mäe monograafiast

OLION

TEINE AASTAKÄIK

N 3 (15) MÄRTS 1931

Sisus:

Henrik Visnapuu: Talvised tööd III, Tervitus kevadele. — Z. Papantoniou: Grivodimose kivi. — H. Kompus: Pauluse kirik Tallinnas. — E. Niini-vaara: Soome uus parlamendihoone. — Pallase XIII järjek. kunstinäitus. — K. Murakin: Akna all, Öisu maastik, Kevadmaastik. — Ed. Ole: Hall & Valge. — Akseli Gallén-Kallela †: Toonela rannal. — Paul Raud †: Sinine lill, Äravalitu. — H. Kompus: Paul Raua kompositsioonest. — Oskar Loorits: Meie „keskerakondluse“ väljavaateid. — A. Mälk: Jutt Eevast. — Ed. Hubel: Richard Rohu puhul. — Erni Hiir: Vaevamaa. — Gori: Kohvitunnil Feischneri kohvikus. — Skulptor August Weizenbergi noorusmälestusi. — Jaan Vahtra: Rännakuid Võrumaal. — K. E. Sööt: Iseloomustavaid mälestusmärkmeid akadeemik K. E. v. Baerist. — O. Wilde'i draama *Salome* osa kandjaid meil ja Saksas. — Jul. Gens: Portselan Raadi muuseumis. — A. Gallén-Kallela †. — V. A.: Piinava kujutaja. — Vilmar Adams: Säask, sitikas, kirbutsirkus ja need, kelle nimi on leegion. — G. N.: Päivikust. — Kas tunned maad... — O. Urgart: Vabaduse lagendik ja Kalevi kalm. — Joh. Barbarus: Põhjast lõuna. — C. R. P.: Rahvaste lähenemine pildi kaudu. — Euroopa viljakonverentsid Pariisis 25.—28. veebr. — Juhan Vasar: Narva piiramine ja lahing a. 1700. — Vera Poska-Grüntal: Uue perekonnaseaduse eelnõu puhul. — J. Pert: H. Areni õpilaste plastika-õhtu *Vanemuises*. — Jne.

K. Mägi: Maastik. Värvil. reproduktsioon.

LESZKOVSKY GYORGY ST. CECILIA FRESKO-MAALING

TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64-3
TELEFON 5-42

ADDRESS: OLION - TARTU

OLION

ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KROONI

ÜSIKNUMBER 75 SENTI

OTEPÄÄ TALIMAASTIK

Fot. K. Kalamee

Henrik Visnapuu

Talvised tööd: III

Keset kõrgeid mäнди leegib tuli,
suits kui kütisest all tüve laiub,
aurab nagu lubjaahju suust.
Kuuse sammalhabemeten tali,
jäiseid purikaid ja lumepuru
ripub alla nagu jõulupuust.
Rähn — üks kena kirvemees — see raiub,
kuni leiab kätte tõugu peidet uru.

Kirved lajatavad. Kollast tangu —
saesoormaid kaksipidi pillub
teraslõuast hambuline saag.
Juba männi kõrge hari vangub,
saehammas puule tungind luuni,
siia-sinna kalluskeleb vaag.
Kirvelöögest lumme lend'vad killud.
Langemiseks puu siis otsib ruumi.

Ja kui sangar, kellel lõigat jalad,
tuultemurdja raskelt maha langeb
murden oksa, lüüen üles lund.
Saed vihisevad. Saavad talad,
seinapalgid, paarid, katus,
kui kord jõuab ehituse tund.
Ja kui pilvekandja ihu kangeb,
maja seina saab tal viimne matus.

Metsasihtidel ja taliteedel
päike jalasjälil laseb liugu,
hõbelõngad tõmmat piki teed.
Palgid raskelt nagisevad re'edel,
lebavad kui pungi söönud maod.
Kodu poole käivad mehed, reed.
Mets on mõtten, pole tuulte piugu,
hämarusse maailm pikka vaob.

Tervitus kevadele

Kuhu olid nad päikese kinni pannud?
Maa alla hauda taeva ranniku taha.
Kuhu päikese lipu kannud?
Jäämägede tippu pannud maha.
Valgus ja soojus ja õite sära
minu südamest kõik oli ära.
Voolavad vihmad olid lumeks pandud salve,
süda kinnijooksnud oli talve.

Nüüd on niipalju tulnud valgust,
valgusekosed murdnud tammid.
Just nagu pühitseks uuestitõusmise algust
üle maailma jooksvad kiirtetrammid.
Lehti ja laule, linde ja lende urvad
toovad neile, kes olnud kurvad.
Kuivanud puu saand mahladest tooreks,
maailm on jälle tulnud nooreks.

Mustad künkad valgete vaipade vahel —
kevade uuestisündimist teatavad.
Vetest veel väike hõbesõrmus ja ahel —
mõtten veed noored veel jooksu peatavad.
Aga siis algab tilin, tulin ja kohin.
Kas mina tuulte ja vetega tohin,
oma südame seisumaid ümberkünden,
kaassündida uueks ründeks?

Tervitan tõusmist sorrust ja vaevast,
maid ja inimesi, kes vaevelnud kaua.
Vastsed vihmad alla kohavad taevast,
lumele maasse, jõkke ja merre kaevavad haua.
Tervitan tulemist südame surnuaiust,
murede maavööst, liugastest laiust.
Tervitan kevade päikest ja tuuli.
Südame vabaks lasen kui kuuli.

Z. Papanioniu

Grivodimose kivi

Uus-kreeka keelest tõlkinud Telesilla Grant

„KUHU lähed, mõistmatu Grivódimos? Asjalt lähed, sa õnnetu!“

„Ma lähen siiski,“ vastas Grivodimos isemeelselt, „sest olen selle ammu otsustanud.“

„Tahad panna õitsema mustunud kändu?“

„Kõik võib sündida.“

Ja vana Grivodimos hakkaski Püha Mäe poole rändama — heas usus, et toob tagasi oma poja, kes oli seal mungaks. Miks siis mitte? Leidub ju küllalt neid, kes on heitnud kõrvale mungarüü. Võib olla, et temagi poeg, kui ta jõuab arusaamisele oma 26 eluaasta väärtusest, hakkab otsima põhjust tolle rüü nurka viskamiseks. Ja keegi peab temale ometi osutama selleks põhjuse.

Grivodimosel oli kaks poega: mõlemad tublid. Tütred ta polnud saanud, ning naise ta oli kaotanud. Siiski kolmekesi nad said valmis tööga. Põllud ja viinaistandused kandsid vilja ja koldest tõusis suits — kui järsku vanem poeg, tugevakäeline töökas noormees, kes oli osav meister puu- ja sepatöös, tarviduse korral ka põllukündja ning reisijate juht mägedesse, viskas tööriistad nurka ja läks mungaks.

„Raamatud on tema hukka saatnud,“ mõtiskles rauk, sammudes Püha Mäe poole. „Kui ta poleks mõistnud lugeda, siis ta poleks saanud uurida Sünopsist ega Menaiat. Ja kui ta neid poleks lugenud, siis see õnnetus poleks juhtunud.“

Siis tulid Grivodimosele jällegi teised mõtted. Kas ta pojalt viimati ei olnud mõni raske mure? Rahvas, kes räägib kõigest, kõneles sellestki. Kuid kuidas võib teada sellest rahvas. Ometi oli teada kindlasti vaid see, et majas leidis vana kiriku-raamat, millist vanem poeg, kel oli lugemisekirg, oli lehitsenud vahete-vahel. Mõne-võrra vahest oli poissi mõjustanud ka tema, Grivodimose, onupoeg, kes oli vaimulik ja kes neid mõnikord külastas vaimuliku mantlis — uhke kõnnakuga ja piiskopliku näoilmega, kes tsiteeris piiblisõnu mälu järele ja jutustas hingede karistusest ja palgast nii üksikasjaliselt, nagu oleks ta ise mitu korda paradiisis käinud. Kui arvestada neid mõjustusi ja veel meelde tuletada, et ta poeg ostis sageli pühameeste elulooraamatuid rändkaupmeestelt, siis, nii arutas vana Grivodimos, ongi arusaadav, et see kõik võis viia hävinemisele üht kodu.

Jõudnud kloostri maa-alale ja nähes surmvaikset askeetlikku ümbrust, kus ei haukunud ükski koer ega noppinud teri ükski kana, kus seisid hingetutena palvepaela kauplused, tundis rauk valusalt teda tabanud õnnetust. Ja see tunne süvenes veel enam, kui ta matkas puiesteel, mis viis munkade elamute juurde.

„Kas sellele kõrvele kasvatasingi oma poja? Kas ta ema hällitas teda selle järsu ja terava Aatose tipu jaoks? Kõik on raamatute süü.“

AATOSE KLOOSTER

Kuid kui tee viis tumedasse, põõsastest moodustatud võlvialusesse, kuhu harva vilksahtas tükike taevast ja kust ainult silmapilguks avanes vaade vahutavale merele, siis tundis rauk, kui võimetu ta oli võitlema sellise võimu vastu.

Siin ta pöördus oma noorema poja Georgáki poole, kelle ta oli võtnud kaasa toeks endale ja söödaks mungast pojale, ja ütles: „Sina, Georgaki, pead ta meile tagasi võitma. — Kuulsid? Mina olen vana, mind ta võib ära tõugata. Kuid sina, tema noorem vend, sina pead ta meile tagasi võitma. Haara ta kaela ümbert kinni; kõnele talle kodukülalt, viinapõldudest, thümuskasvudest; räägi talle õnnest ja häbist. — Püüa mõjuda kõigega: armastuse, ähvarduste, needmistega.“

Õhtu eel jõudsid rauk ja ta noorem poeg kloostri elamute juurde. Kui noor munk ootamatult nägi rauka isa ja nooremat venda, tundis ta põlvedes nõrkust ja oleks peaaegu langenud neile nuttes kaela. Kuid aru saades, et nõnda võiks riskeerida mungakuube, jäi ta oma kangekaelsuse juurde. Ta ei ajanud neid mitte ära, ent ei avaldanud nende vastu ka lahkust: ta oli sõnaaher ja ükskõikne.

Õhtul avas isa oma moonakoti, millest hoovas magusat granaatide ja lavendeli lõhna. Need olid meelitamise otstarbel kaasa toodud kingitusena. Tuttav lõhn äratas mungaski mälestusi õitsvatel aedadest ja vanadest kirstudest. Kuid ta sirutas oma teraskäe koti suule ja ütles:

„See ei pääse mungakongi, isa! Sa vii nad tagasi nagu tõid.“

Kui rauk nägi poega nii võitlusvalmina, unustas ta oma kauakavatsetud kõne alguse ja hakkas kõnelema hoopis teisiti kui oli mõelnud:

„Mida tegid, on tehtud. Palju pisaraid oleme

sinu pärast valanud. Kuid nüüd tule tagasi koju... Asuta omale ise uus kodu."

„Kodu,“ kordas munk.

„Oled alles 26 aastane, pöördu tagasi oma töö juurde, võta omale naine ja hakka inimese moodi elama.“

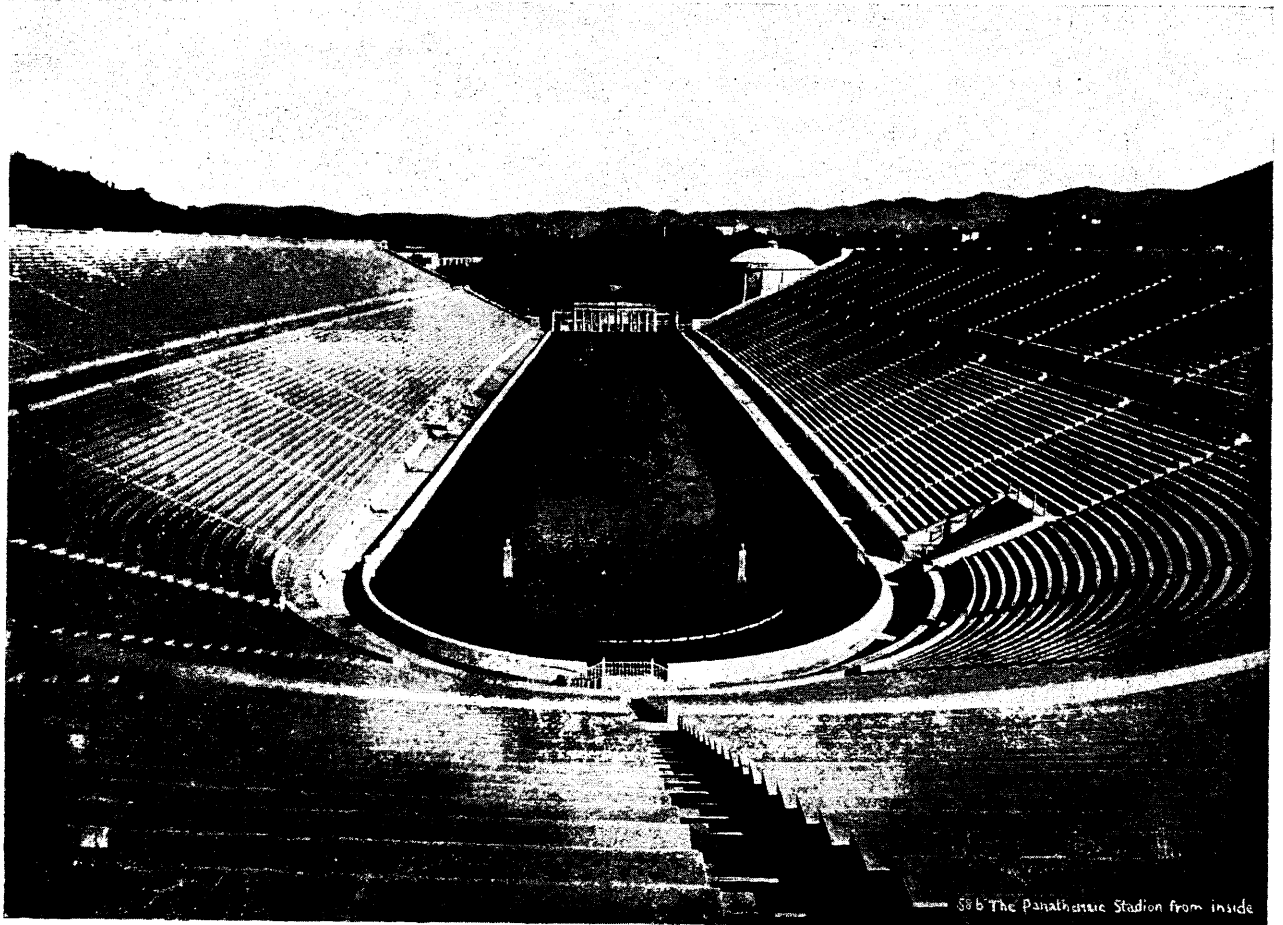
„Pea siis maailma toimetama rohkem petjaid, südametunnistusega mõrtsukaid ja õnneluid, et need omakord sünnitaksid veel teisi samasuguseid, kes petaksid, tapaksid ja varastaksid. Kas peame istutama kasvusid, millede nimeks: valevagadus, nurjatus, viha, pettus... ja veel: edevus, rumalus, kõhuteenimine ja muud sarnast? Ja kõige selle eest peaksime hoolega vaeva nägema ja töötama. Kas selle jaoks tuleb ehitada sildu jõgedele ja lasta laevu merele, et rahvas sööks rahvast, poeg isa ja vend venda... Et vigane sünnitaks vigast, inetu — inetut, nurjatu — nurjatut... Kas sellepärast peangi tagasi tulema?“

Vana Grivodimos nägi, et ta oli kaotanud mängu. Ta lootis vaid veel noorema poja suuremale osavusele.

Järgmisel hommikul leidis Georgaki mungast venna õuel tsüpressi najal puhkamas. Päikese värvilised kiired mänglesid ta näol, hõredal habemel

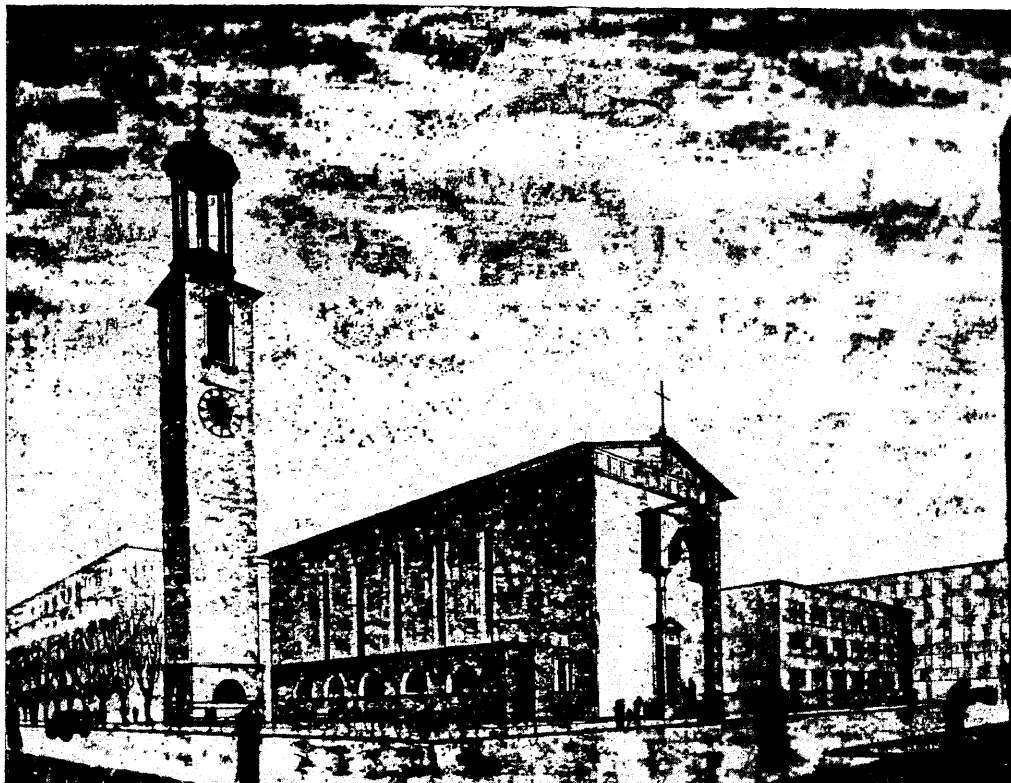
ja pikkadel kätel. Ta näis nooremale vennale, kes oli imestades seisatunud, nagu olekus teisest maailmast. Georgaki astus vennale lähemale, et isa soovi kohaselt temaga rääkida. Kuid mungasse ei avaldanud mingit mõju ei ta hoogne kõne, ega samuti mitte ta palved ega ähvardused.

„Oled rumal, mõistusega inimene,“ vastas munk. „Kas sa ei tea, et sääraseid nagu mina on olnud siin palju. Noil pinkidel on paljude luud-liikmed valu tundnud. Ära kõnele mulle vahele! Vaata parem noid vanu mehi, kes sealt tulevad räbalates ja viisudes. Nad on eremiidid, kes tulevad kõrvest kloostri leiba otsima. Vaata neid! Kuupalju õiglasemad on nemad meist. Maa sisse kaevatud auk, kuhu sajab vihma ja lund, on nende kodu. Neil pole muud varandust kui kott ja nuga, millega valmistavad puulusikaid ja talismane. Keegi neist ei võitle mingsuguste huvide eest, nad ei protsessi kellegagi, nad ei tunne viha ega vaenu — vaid vaikivad kogu oma elu. Veega keedetud oad maitsevad neile paremini kui sääraseid toidud, milliseid õgis rikas, kui Latsarus temalt leivatükikest palus, kuid millist talle ei antud. Mis on sinul öelda nende vastu, kes end kõigist mõnusustist lahti ütlevad? Meie siin suurtes kloostrites oleme üks

ANTIKAJA VAREMETEST RESTAUREERITUD STAADION ATEENAS
Valgest marmorist

Pauluse kirik Tallinnas

ILMA et sooviksime kuidagi sekkuda vaidlustesse, mis kerkinud Tallinna Pauluse koguduse algatuse ümber, ehitada omale uus kirik, tutvustame *Olioni* lugejaid kavatsitava kiriku projektiga puht ehituskunstilisest küljest. Pauluse kiriku kavand, mille mullu valmistanud arhitekt *Edgar Kuusik, E. A. Ü.*, on üks neist vähestest monumentaalehitiste kavandeist, mida meie arhitektkonnal on olnud koostada viimasel ajal, ja peaks juba seepärastki äratama huvi. Ning see huvi süveneb silmitse-des projekti lähemalt.

KIRIKU PERSPEKTIIV-JOONISTIS esitab meile sirgjoonelise, nappvormilise hoonegrupi hästi saledates, sihvakates proportsioonides. Puhtana ja kargena, kui-

dagi kristallisena sulguvad seinte pinnad kiriku peahooneks samuti kui kõrgeks, eraldiseivaks kellatorniks. Üldmulje saabub moodne-asjalik, ning tõepoolest ongi ülesanne siin lahendatud äärmise asjalikkusega ja ühtlasi lihtsusega: neli siledat seina ja lame katus — seda on kogu see kirik, kerkiv kivimassiiv ja kroonipaviljon — kellatorn. Asjalikum saab vaevalt olla. Ometi on kavandi koostaja osanud vältida kõik tolle otsitu, kunstliku ja vägisi-teisiti-tehtu, mis pahatihti kipub käänma vastuvõtmatumaks n. n. moodsa uusasjalikkuse iseenesest tervitatavaid püüdeid lihtsuse ja selguse poole. Sellevastu, Pauluse kiriku kavandit kogu ta asjalikkuse juures ilmestab teatud määral osasaamine mineviku tradit-

Grivodimose kivi

seltskond, meil on kodu, toitu, viha ja kirgi. Kuid oota, kord lähen minagi kõrbe, et saada õiglaseks. Nüüd aga mine ja valmistu tagasisõiduks.“

Raske südamega asusid Grivodimos ja Georgaki koduteele. Munk tuli neid saatma. Rauk ratsutas oma hobueeslil poegadest tükk maad ees, sest ta lootis, et Georgaki võiks veel mõjustada venda. Vennad ratsutasid taga ja kõnelesid vahet pidamata. Rauga süda värises läheneva otsustava hetke pärast. Kas tuleb munk nendega koju või kaotab ta tema jäädavalt.

Kui rauk vahete-vahel tagasi vaatas, nägi ta oma suureks imestuseks, et Georgaki kogu aeg vaikides kuulas, kuna munk aina kõneles ning vehkles kätega.

Jõudnud mererannale, kus lebasid palkide vir-

nad ja kus oli väike sadam, peatusid vennad hetkeks. Meri möllas ning ankrul olev väike laev kiikus vahutavail lainetel. Siin pöörasid vennad hobueeslid ümber, hüüdsid isale „head tervist“ ja „Georgaki nimi on tänasest peale Gabriel“ ning ratsutasid kloostri poole tagasi.

Ja olid kadunud mõlemad mungad, mineva- ja tänavu-aastane. Kuid suuredained, mis tõusid ja langesid tormisel merel, möllasid ja vahutasid ning nagu irvitasid nooruse üle, mis läks end matma kloostrisse.

Vana Grivodimos oli ehmatusest rabatud: ta ei saanud enam ohatagi, kui oli muutunud kiviks. Tema ongi too kalju, mis sealt paistab ja mis vaatab juba kaheksakümmend aastat kloostri poole. Võib veel praegugi näha tema hobueeslit, tema pead ning selga, ta fustanellat ja kotti granaatidega.

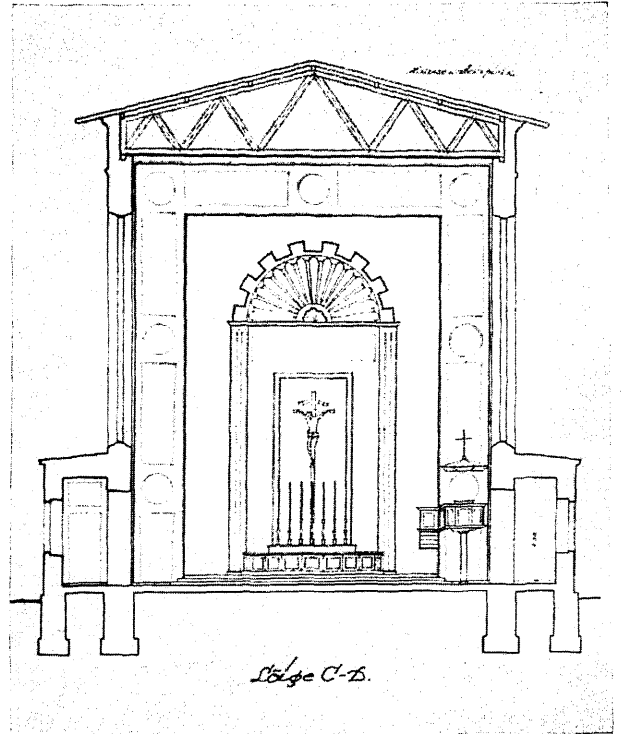
Z. Papantoni

sioonest. Mitte, et kirik oleks projekteeritud selles või teises „stiilis“ — kes seda kavandist otsiks, see leiaks siit vahest „vigu“ ning samal ajal käsitaks teost väärasti; juttu võib olla vaid teatud karakterist, millest arhitekt lähtunud. Ning see karakter, öeldagu kohe, on Itaalia vararenessanslike ehitiste kargus, ütleksin meeleldi neitsilikkus, puhtus, selgus, läbipaistvus, vahest mõnesugusel kombel isegi naiivsus, noorus, saledus. Need on võlunud Edgar Kuusikut ning võluvad meidki, esinedes ta kiriku kavandis teisendatud, teistest materjalidest ja nendekohastest tehnilistest võtetest tingitud ja loogiliselt arendatud nappides massides, proportsioonides, vormides. Puhtasti itaalia eeskujude jälgimist võib märkida vaid selles, et kellatorn on kavandatud eraldi ja lahusesisvana kiriku enda korpusest. Esteetilisest seisukohast vaadatuna see tähendab ühe hoone asendamist hoonete grupiga, praktilisest küljest see annab võimaluse teostada projekti ka järk-järgult, ilma et tekiks lõpetamata muljet.

Pilk tehnilisile joonistisile, PÕHIPLAANILE ja LÕIKELE, õpetab, et kirik on kavandatud ühelöövilisena, 50,00 m pikkuselt ja 15,00 m siselaiuselt, lameda laega umbes 18,00 m puhtas kõrguses, 1000 istekohaga. Peale keskkäigu on ettenähtud kaks kõrvalkäiku kummaldi pool küljes, mis võrdlemisi madalate ja kitsaste galeriide näol kiriku korpusele külge ehitatud. Samuti külgeehitusena tundub peasissekäigu ette asetatud sale portikus.

Seesugused ette-, külge-, juureehitamise võtted näivad arhitektil siin olnud otse printsibiiks: vajatakse kirikokoda — ta joonistab pikliku nelinurga, nõutakse kõrvalkäike — ta lisab kummalegi külge galeriid, soovitakse portikus peasissekäiku varjama — siin ta on, nagu omaette valminuna, lihtsalt ettelükatud; samuti kogudusehoone saab omaette tiiva, kellatorn kujuneb eraldi seisvaks üksuseks.

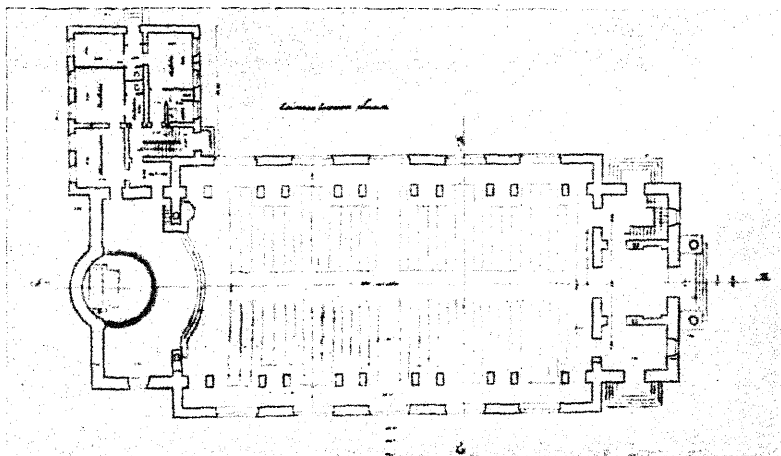
See loobumine tavalisest seotusest pool arhitektooniliste, pool ornamentaalsete vahendite varal, nagu seda on läbijooksvad karniisid, profiilid, paelad jne., võiks saada ohtlikuks seal, kus tegutsemas pole suurt kogü-

EDGAR KUUSIK, E. A. Ü.: PAULUSE KIRIK
LÕIGE

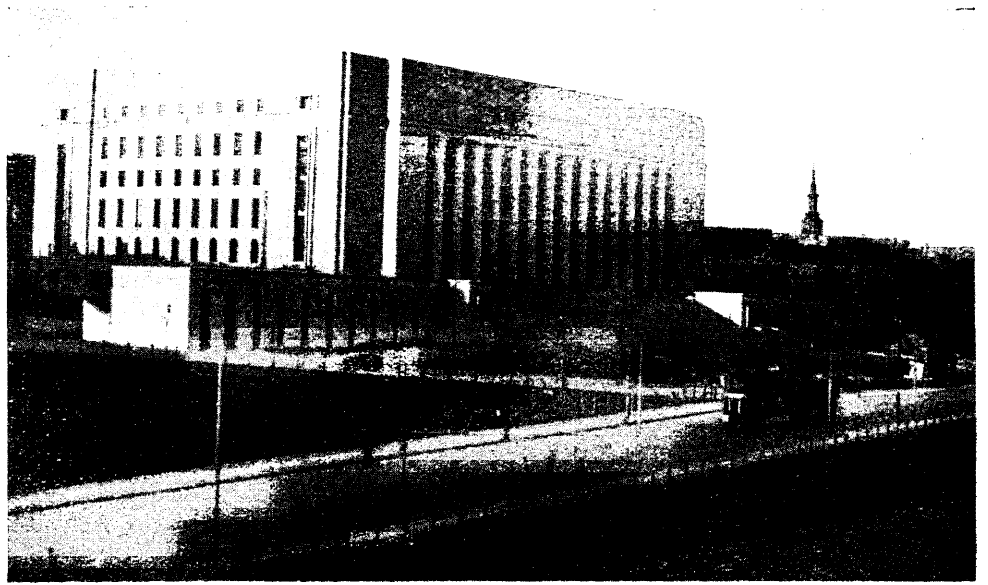
mikku nägev ja taotlev vaim. Kui aga Edgar Kuusik siin üksikosade välise seotuse on asendanud nende sise- misme kokkukuuluvusega, siis peame ta arhitektoonilises loomingus küll konstateerima toda teadlikkust, mis suudab ühtlust saavutada ühtlase proportsioneeringu rütmis, vahakordade vabas mängus, hüljates igasugu käega katsutavaid vahendeid. Sel kombel kogu hoonestikku läbib ja liidab tervikuks mingi peaaegu abstraktselt heljuv harmoonia, too ilu ja kooskõla kategooria, mis omane kristallile.

Hanno Kompus

EDGAR KUUSIK, E. A. Ü.: PAULUSE KIRIK
PÕHIPLAAN

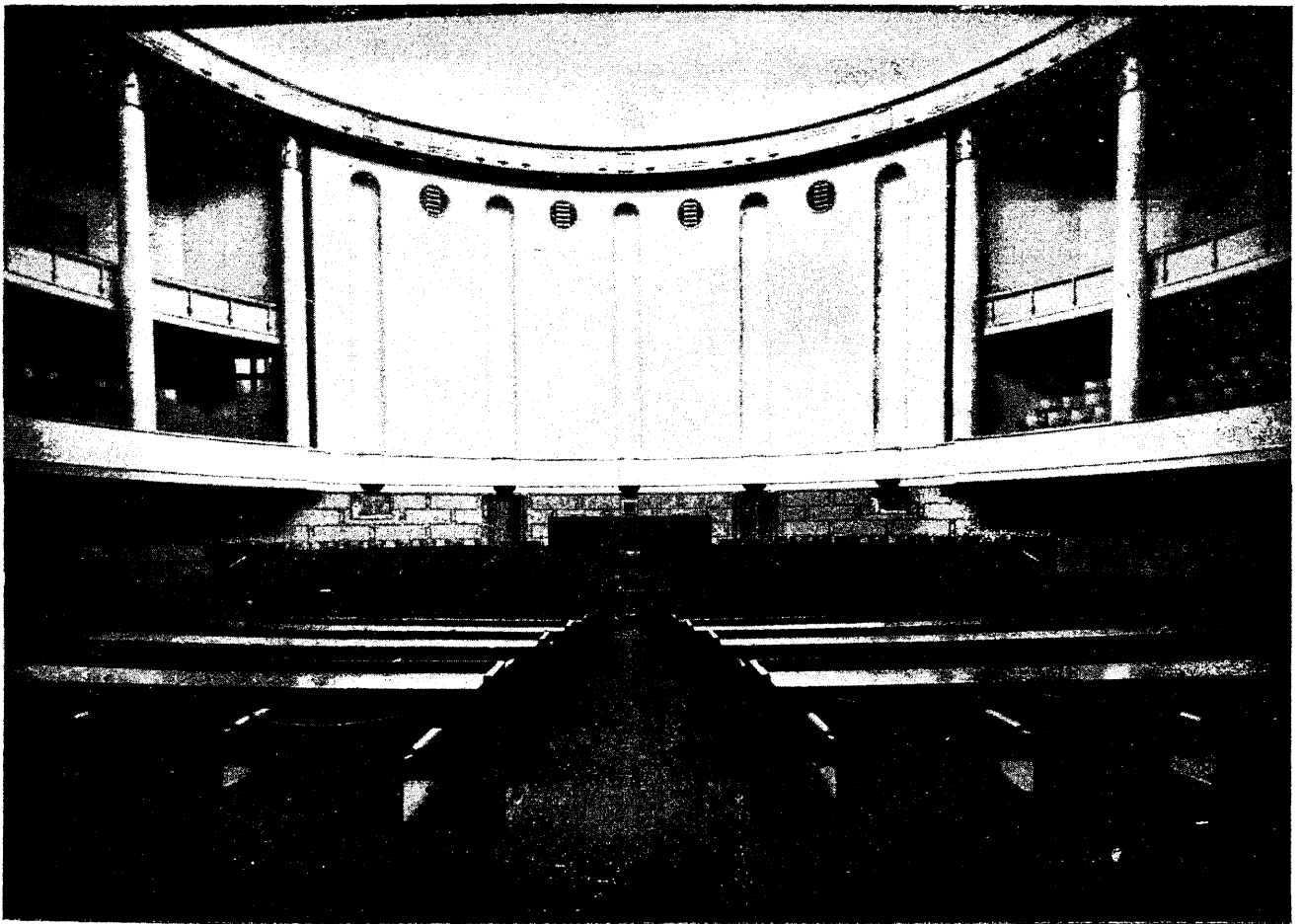
Soome uus parlamendi hoone

KAHTLEMATA mõjusaimaid ja arhitektooniliselt väärtuslikemaid monumentaalehitisi, mis viimaseil aastail püstitatud Soomes ja Põhjamail üldse, on Soome äsjavalminud parlamendihoone — eduskuntatalo.

Uusehitis, mis teostati 1927—1931 arhitekt I. S.

Sirén'i kavandite järgi ja tema tegelikul juhatusel, on tähelepanav kui näide peenesti kaalutletud ehituskunstist, ilma et mõju avaldaks uusehitise ümbrus, millesse see harmooniliselt liituks, või ajalooline pind, millest ta alusmüürid võrsuksid. Kuigi on kasutatud ka klassilise

SOOME PARLAMENDIHOONE. SUUR ISTUNGISAAL

Fot. Itfland

arhitektuuri sugemeid, nagu sambaid ja pilastreid, kogu kompleksi üldsiluett on sootuks uus, omapärane, algupärane, mille üllatav mõju põhjeneb julgel selgusel ja monumentaalsel lihtsusel, mis talle omane.

Maja valdav graniitne kuup kahe madala, etteulatava tiibehitisega asetseb Turutee äärsel kaljukõrgendikul, kujundamata raudteema-ala läänepool. Kulub vähemalt paar aastat, enne kui kogu ümbrus muudetakse juba nelja, viie aasta eest kinnitatud, arhitekt Oiva Kallio poolt valmistatud kavanditele vastavalt. Aga ka praeguses ilustamatus ümbruses — ees tänava vilgast argiliiklemist, küljelt möödämürisevaid raudteeronge — kogu ehismassi keskendatud, uhket lebamismuljet aina tõstab ja tugendab iga üksikosa: lai, kogu esifassaadi ulatuses

Fot. Iffland

SOOME PARLAMENDIHOONE. SUUR RIIGISAAL

SOOME PARLAMENDIHOONE
NURK NAISTETOAST

raitud astmestik, üle viie ehituskorra ulatuvad võimsad sambad, kõrgeima ülakorra friisitaoline akenderida ja ehitusaine ise, igavene, ruskjas-hall graniit.

Taltsutatud jõulikkuse, väerika lihtsuse, suursuguse pidulikkuse, kristallilise selguse ja kauni tarbekohasuse harmoonilised mõjud, niihästi ruumide vormimises kui ka värvilises käsitluses, võtavad vastu kunstipäraste, paksust klaasist ja metallist valmistatud, hääletumalt avanevate raskete peauste kaudu sisenenut.

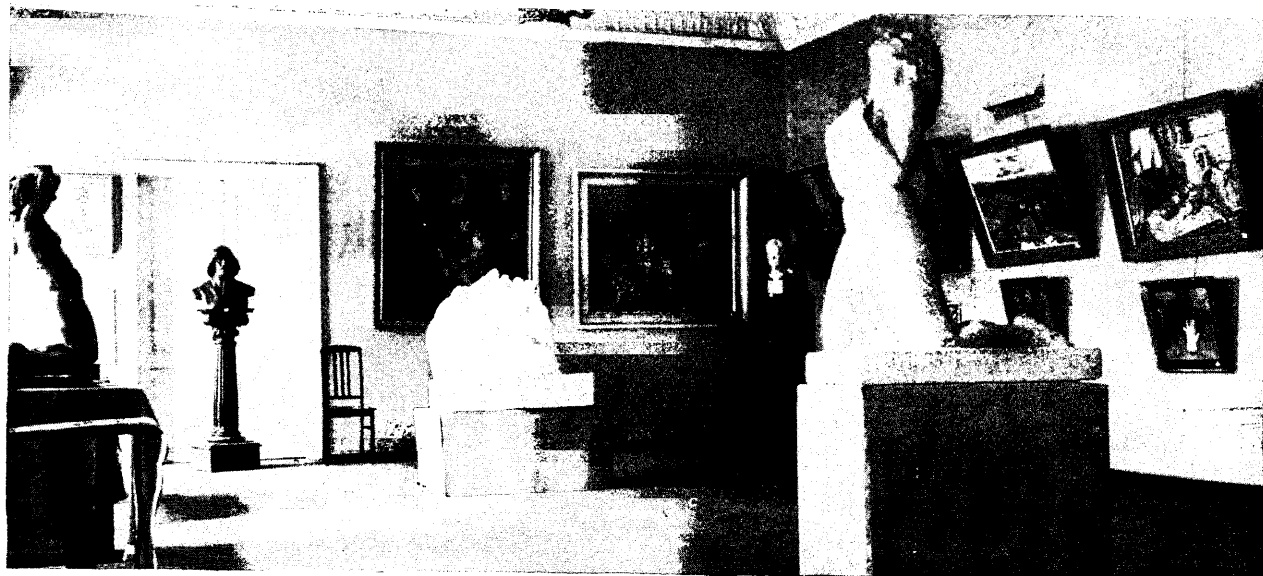
Palee tunne juba esiaulas, mille seintesse ehitatud riietepanipaigad varjatud mändpaneelidega ja mille põrand tipitud kodumaisest mosaiigist. Raamatukoguruumid, post, telegraaf, arhiiv, mille raudsete riulite üldpikkus öeldakse olevat 8 kilomeetrit, lugemistoad ja teenijaskonna ruumid on sellel esimesel korral. Siit viivad laiad, itaalia marmorist raiitud trepid — kodumaine marmor on liiga rabe — teisele korrale, uhke ehitise südamesse: kirkasse riigisaali ja rahulikku istungisaali.

Mõlemad saalid ulatuvad läbi kahe korra. Riigisaali kõrgust ja virvendavat õhuküllust tõstavad veelgi valgustuseffektid. Ruumi üldvärv on jahe roheline: marmorpõrand, seinad, akende ning uste tühemed ja lagi, mille dekoratiivsed kaunistised kunstnik Tuukkaselt. Seinajaotuse piklikkudesse tühemeisse paigutatakse skulptuurid, akendetu seinapoolseid kunstikäsitöö tooteid, vaipu. Laelühtrid on Karhula kristallist, sisustus — pikad sohvad ja kaunijoonelised toolid — ehitaja-arhitekti loodud.

Valdav, täisümar istungisaal on peetud rahulikes, tummades toonides: roostepruun vaip põrandal, tume-

Pallase XIII järjekorraline kunstinäitus

Fot. O. Parly

OSA NÄITUSESAALIST

OSA NÄITUSERUUMIST

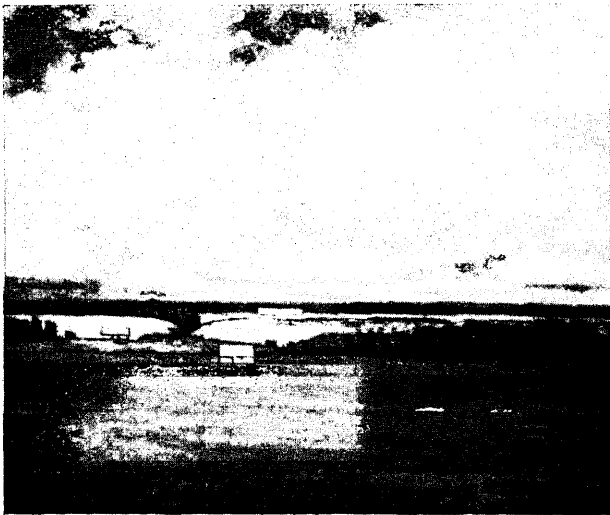

KARL MURAKIN

KARL MURAKIN

AKNA ALL

KARL MURAKIN

ÖISU MAASTIK

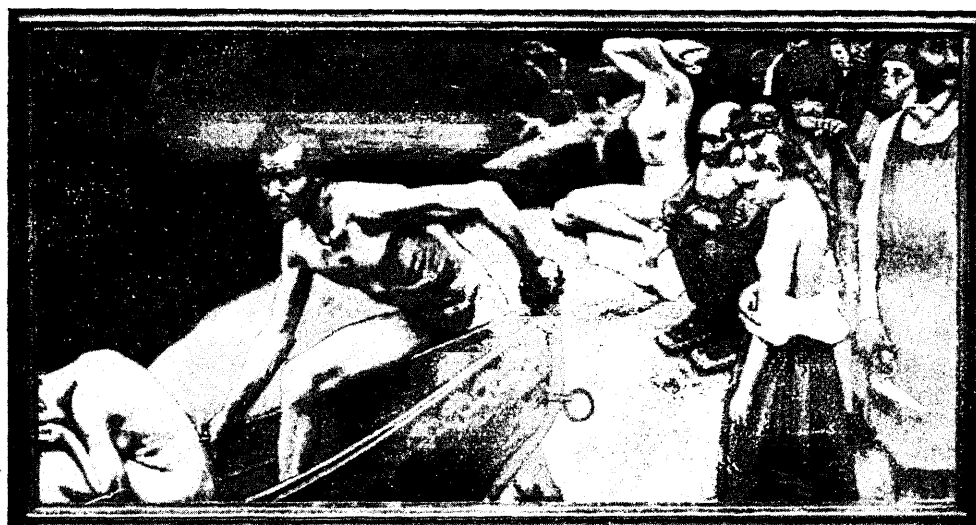
KARL MURAKIN

KEVADMAASTIK

EDUARD OLE

HALL & VALGE

AKSELI GALLÉN-KALLELA †

TOONELA RANNAL
(1901—1903)

Fot. Parikas

Paul Raud †

PAUL RAUD

SININE LILL

PAUL RAUD

ÄRAVALITU

Hanno Kompus

Paul Raua kompositsioonest

PAUL RAUDA tunneb meie kunstipublik peamiselt portretistina. Sel alal ta ongi annud omad vahest kaalukamad, kindlasti viimistletumad tööd. KSV ruumes Tallinnas 1.—16. III s. a. avatud Paul Raua mälestusnäitus nüüd toob kõikide üllatuseks suure hulga maastiketüüde, mis tutvustavad kunstnikku intiimina, hellana looduse vaatlejana, ja nende kõrval rida kompositsioone, mis, kuigi kõik lõplikult viimistlemata, avavad meile ta sisima, peidetuma mõtteilma. Näeme, et Paul Raud oli sügava vaimuharidusega mõtleja kunstnik.

Ta suurimaid iseseisvaid kompositsioone, ainus, mille ta lõpetanud, on Tallinna Pühavaimu kiriku altarimaal — *Ristipoodu* — mis valmis 1901. aastal. Pärast seda ette võetud Itaalia teekonnalt ühes venna Kristjaniga, kes tol ajal viibis Münchenis kunstistuudiumil, kodumaale tagasi pöördunuduna teda hakkavad huvitama rahvuslikud teemid. Igatahes üks neist vähestest dateeringuist, mis leida ta kompositsiooni kavandeil, on märgitud ühele *Leinavale Lindale* aastaarvuga 1905. Arvatavasti umbes samast ajast põlvnevad Paul Raua teisedki kompositsiooni visandid Kalevipoja teemidele: *Kalevipoeg ema otsimas* — seisab kõrgel merirannal käega silmi varjates ja kaugusse vaadates, *Kalevipoeg ja saarepiiga* — Kalevipoeg esiplaanil ujumisväsimumust puhkamas, saarepiiga taamal lõket õhutamas, *Kalevipoeg mõõka katsumas* — paenutab tera käte vahel, proovides terase nõtkust. Selle ideede ringi läheduses asetsevad rahvalaulude teemid: *Emaviis hälli heinamaale*, mis näitusel esitatud kahes variandis, ja *Meil aia äärne tänavas*, samuti kahes variandis.

1912. aastal sureb kunstniku ema, kellega vahekord vist olnud väga hell: Paul Raua järelejäänud tööde hulgas leidub korduvalt ema portreid eri aegadest, viimistletumaid ja visandlikumaid. Siit peale arvatavasti dateeruvad piibli teemid, milledest kõige küpsema kuju on saanud *Kristus Betaanias*. Iseloomulisena olgu märgitud huvitav üksikasi, et nii siin kui muiski piibli teemide käsitlusis Paul Raud paneb Jeesuse liikuma meie maal, meie rahva keskel: need on eesti vammuses maamehed eesti külatänaval, kellega Jeesus jutleb Emmause teel, ja eesti mehed ning naised on need, kes ristipoodut lei nates panevad ta lautsile või kirstu palkidest raiutud eesti aidas.

Käesolevas numbris toome kaks reproduktsiooni Paul Raua kompositsioonest vabadele teemidele — *Ära valitu* ja *Sinine lill*. Mis aega neid dateerida, peab jääma praegu käsitada olevail andmeil lahtiseks. Ära valitu kallal kunstnik on töötanud kuni kõige viimase ajani ikka jälle muutes üksikasju ja valmistades hulga etüüde ja eelkatseid üksikosade ja kujude väljatöötuseks. Samuti esineb mitmes variandis Sinine lill, mille kunstnikule on suggereerinud salapärane, varjukas hiis (motiiv Rakvere kalmistult): Siin talle on kangastunud hell viis, mida manab esile üksildane viuldaja, kelle helide mõjul puhkeb õitsema sügavsinine imelill.

Ses kahes lõuendis väljendub kõige ilmekamalt kunstniku lüürilis-romantiline unistus, peidetud lisand muidusele tõelikkusesse armunud selgesilmsel realismile.

H. Kompus

Soome uus parlamendihoone

pruun mööbel pealistatud sinise nahaga all ja halliga rõdul. Seinad on kaetud riidega, millise asjaolu tulemuseks haruldane akustika, kuigi ruumi läbimõõt laiuti on 25 meetrit ja kõrguti 18 meetrit. Saalis on 199 mugavat istet vastavalt rahvasaadikute maksimaalarvule, ja kahel rõdul kokku 540 kuulajale, ühes arvatud presiidiumilauast vasemal asetsevad diplomaatide ja paremale poole paigutatud ajakirjanikkude kohad.

Viide seinatühemesse asetatakse Väinö Aaltose marmorkujud.

Selle ehitiskorra kolmas tähtsaim ametlik ruum on valitsuse nõukogusaal Arttu Brummeri joonistatud mööbliga.

Erilist tähelepanu äratav peaministri nahktool, mille kõrgele seljatoele vajutatud maakondade kuldsed vapid. Kõigis teisteski arvurikastes ametlikes ruumes, rahvasaadikute oleskelutubades ja kantseleides näeme lihtsaid, kauneid vorme ja kontuure, kunstiväärtuslikku käsitööd ja värvide ilu. Nähtavus omaette on puhtusest hiilgav einelauaruum peegeldava, sinirohelise lae ja niklist ning klaasist koosneva uusajaliku mööbliga. Einelauast pääseb teise, hõbehalli toa kõrval kauneimasse kolmest kaunist naistetoast. See on nagu hele suvepäev, kooskõla valgusest, rohelisest, kollasest ja maasikapunasest. Kolmandamal korral on määrav soe punane toon. See on ametlik kord, mahutades kantseleiruumi, kiirkirjutajate ruumid ja ajalehemeeste toad.

Neljas kord on omistatud komisjonidele. Selle suurusgusemaid ruume on suurekomisjoni istungisaal päiklipoost mööbli ja Hannes Antere kaheksat seisust kujutavate mehiseht-humoorikate puuskulptuuridega.

Viiendamal ja kuuendamal korral on kokku 50 rahvasaadikute töötuba ja rühmade nõupidamisesaale.

Põhikorrale lõpuks on paigutatud keskküte ja õhuvahetus, moodne köök kõrvalruumidega ja kümmekond vannituba.

Lootusetu üritus on püüda kirjeldada uut eduskunnahoone, Soome parimate kunstnikkude ja meistrite ühisloomingut, kes arvesse võtnud kõik meie sajandi tehnilised saavutised. Uues eduskunnahoones on mugavaid töstetoole, tavalisi ja „paternoster-lift“, roosikrantsina uskliku munga sõrmitsemisel lakkamatult liikuv; telefone kõikjal ja mikrofone, mille kaudu rahvasaadikud millises määratuma maja osas ka ei viibiks, võivad aina püsida kontaktis suure saali koosoleku käiguga.

Vähe sellest, et parlamendihoone on moodne ehitus, imeteldavam on, et see on ka kaunis, väikesemaiski üksikosis kaalutletud täiesti kooskõlaline, rohkeid taide ja tarkunsti aardeid sisaldav. Selle ehituskulud tõusevadki 85 miljonile soome margale — kuid soomlased, kes isiklikult tagasihoidlikud, on rahvuslikult uhked — ning Soome rahvusliku ja riikliku iseseisvuse mälestusmärk uus eduskunnahoone ongi.

EEVA NIINIVAARA

Helsingis 3. 3. 31.

Oskar Loorits

Meie „keskerakondluse“ väljavaateid

Kuna autor alljärgnevas teadlikult esitab väljakutse seisukohtade selgituseks, siis ootab toimetust ja lugejad huviga partei-ideoloogide reageerimist siinpuudutatud küsimusile ja muile päevakorda kerkivale probleemele.

Toimet.

Sisepoliitiline seisukord on meil sedapuhku taas stabiilne. Üllatusi võib juhtuda ainult sotside kannatuse katkemisel üleliigse järeleandmise tõttu või lihtsalt parteistrateegilisel põhjusil valimiste lähenedes. Kuid vaikselt eeltood valimisiks käivad juba praegugi. On loomulik, et eriti tööerakond oma „vabade kätega“ püüab nüüd valijaid kaisutada. Küsimuse huvipunkt seisabki selles: milliste võtetega liginevad meie parteid eeloleval hooajal valijatele ja mida pistetakse õngede otsa söödaks? Karta on nimelt senise toore rõöv-häälte-püügi ebaõnnestumist, kõigi tüssamis-tehnika ja kroonu-propaganda „edusammude“ päale vaatamata. Demagogia ja efektid ei toida enam. Tallmeistri ja kõigi teiste usumeeste operatsiooniga enam „soomust“ ei tehta, presidendi aupaiste on tuhmund, isegi kommuniste ei kardeta nii pimesilmi nagu Soomes, vaid järjest enam väljendub palju hullem nähe: omaenda riiklikke parteisid ei usaldeta, nende töotusi ja lubadusi lihtsalt ei usuta enam! See on saatustlik ettevaatamatus poliitilises armuelus: üleliigne lipitsemine läheb läilaks ja küüniline truudusetus libastub ise pettumusteauku. Ja meie võistlevate parteide suurim mure ongi praegu selles, millega ja kuidas võita taas valijate armastavat usaldust. Mure on seda matvam, et seni hõlpsasti komplimentideks kõlvand „kihuhuvide“ kõrval tõuseb aina tõsisemalt päevakorda läbimõeldud kavade „ideoloogitsemine“, mida mõne aasta eest veel alles mõniteti, kuid mis nüüd sunnib nii mõnegi partei mahakäind programmi-vedrusid uuesti üles kruvima. See ei ole aga kaugeltki nii hõlpus töö, sest meie parteide ja veel enam nende tuusade vooruslikkus seisis ju just selles, et nad „arendasid“ küll hoolega oma isu ja kõhtu, mitte tepts aju ja aru.

Parimas seisundis on mõlemad tiivad. Neil on niihästi oma kindel kiht kui ka kindlakskujunenud ideoloogia ja programm, mida vähegi treneeritud agitaatorid võivad vaevata ülemaaliselt ette leierdada. Kuid siingi tunnukse, et eriti põllumeestekogudel tuleb raskeid seedimisriikkeid läbi põdeda ja enda hinge äramüümisega ellukutsutud himutonte ja saamakratte taltsutada. Omad vitsad peksavad! Aastafe eest ei hoolitud hoiatustist, vaid tassiti aga adra tagant „maahääle“ tegemiseks tohmaneid, kes mõistavad ainult Mikumärdi moodi riiklikult mõelda ja puhuvad parteipilliga ühtsoodu lärmikat simmanijanti, et mõned torud ähvardavad lõhkeda. Õnneks ometi on sel parteil õige osavaid vanameistreid, kes saneerivad tasapisi juba hoolega haigeid kohti, nii et partei lõhkimist loodetavasti ei ole siiski karta, vaid ummistund torud puhastatakse varjatud sisesekretsiooni teel: eristused juhitakse vaikselt riikliku ühis- ja äritegevuse kõrghinnalisesse rasvapotesse, kuna laiadele hulkadele pakutakse kontsessioone teraviljakaitse, põllu-

töökoja ja muude illusioonide päale. Ainult värske vere juurdemuretsemine ergukava funktsioonide reguleerimiseks tekitab tõsiseid raskusi, sest mis sääli teha — veri on vanadusest rikkas kogu parteiorganismitis ja närvid väsimusest väga tuimad. Küll see tasub end kord meie riiklikus ja kultuurilises elus väga kibedasti kätte, et üldse meie praegused liidrid ei taha ega oska hoolitseda aegsasti järeleõlve ette, vaid soodustavad just aineliste huvide, karjerismi ja mõttevõimetuse pinnaletõusu. Eks see ole ka sotside tulevikuhirm: kes suudab väärihiliselt asendada elutarga teoretiku Martna ja hiilgava sõnakunstniku Asti, kui need kord väsivad?

Tiibadest kaugelt täbaram seisukord on veel keskerakondadel, kes põevad praegu ju üleilmiliselt kriisi ja vaaguvad elu-surma vahel kahe äärmuse jõurikka pressi all. Küllap meilgi näit. kristlaste kui poliitilise jõu väljasuremine on ainult aja küsimus. Tõenäoline on nende sulamine rahvaerakonda ja teisale, kuna auahnemad liidrid piilugu juba aegsasti kodumaiste ministritoolide asemel välismaiste saadikukohtade poole. Kiratsemajääk ähvardab ka asunikke, seda riigitotustega kunstlikult laiaks ja näiliselt kaalukaks paisutet, kuid sisuliselt kõige „leoloogialagedamat ja mõttevaesemat parteid Eestis. Aga mitte ainult täielik ideoloogia puudus, vaid hoiatavaks õpetuseks meie tulevasele poliitilisele elule saagu ka asunikkude teine põhipatt: see on täielik juhtide puudus. Mitte ühtki üle keskpärasuse küündivat liidrit, mitte ühtki sobivat riigivanemakandidaati, mitte ühtki teeneterikast ja üldlugupeetud ministrit — mis ime siis, et see läheb pikapeale väljakannatamatuks isegi tuimale ja enda nahal kõike sallivale „eesti taadile“, kes hakkab viimaks ometi pääd sügades aru pidama, kui suur on selle partei põhikapital ja kui suured talle usaldet riiklikud hüved ja katmata võlatšekid. Asunikele on meie iseseisvus kõige olulisema tähtsusega. Vabadussõja teenetega ei maksa neil enam praalida: selle eest on saadud küllalt väärihilist tasu. Nüüd nõutakse meilt kõigilt võidetud vabaduse kindlustamist, tulevikku projitseeritud mõtlemist ja majapidamist, aga just asunikel on seda kõige vähem: liidrid ei näe hädaohu-metsa kändude ja võsastiku taga! Nii see on ikka: soost mättale ronind kahepaiksed mõnulevad küll päikese käes, kuid ei tee omale vihmavarjuks pesa, vaid äikese tõustes vajuvad jällegi — sohu...

Meie poliitilises mõtlemises võime eraldada kõige-päält kogumeheliku ja sotsliku ilmavaate, võime kõnelda edasi ka rahvaerakondlikust ja tööerakondlikust mõtlemisest, mitte aga näit. asunikkude ideoloogilisest suunast, muutku nad parlamendis oma istekohti kuidas tahte. Isegi tööerakonna ideoloogia on saand viimaseil aastail järjest enam mõnitada oma olupoliitilise liberalismi parodeerimise pärast: „eesti rahvale mõistuse pähepanemine“ ei olevat siiski võimalik ainult tuuleliputamise, sakherdamise ja intriigitsemisega. Edasi küsitakse hurjutades: milline on õieti ehtsa tööerakondlase tüüp? ja vastatakse iroonilise muigega: tüüpiline tööerakondlane on ühelhoobil maaomanik, majaanik, pangaomanik, äriomanik, ajaleheomanik, igasugu aktsiate

omanik, diplomaat, nõunik, professor, välisfirmade esin-daja ja päale kauba ehk nii öelda „hinnata“ — a u m e e s ja a u t o r i t e e t kah veel! Aga mõnitetagu sellist tüüpi kuidas tahte — ühte peaksid mõnitajad ometi tunnus-tama: sellise sotsiaalse tüübi psüüke ja „ideoloogia“ on iseendast väga eluline igalpool ja igal ajal, nii et tööerakonna vastaseil ei maksaks iialgi ennustada selle erakonna väljasuremist, isegi siis mitte, kui ta saabki omale ainult sellise halvaks pandava ilme. Tööera-konna suurim hool valimiste eel peaks olema aga selles, et demonstreerida mõnitajaile ka oma positiivseid külgi. Võib olla teeb see tarvilikuks juhtide vahetuse, kuid vähemalt taktika muutus on otse paratamatu: ausa-meelsust, selgesõnalikkust ja järjekindlust peab jätkuma meie ajal enne kõike a v a l i k k u s e, mitte aga telgita-guste jaoks. Ei meie ajal saa enam s a l a j a s t e mahhi-natsioonega ja üllatustrikkidega valijate kukil liugu lasta. Isegi teiste „säärtesse hammustamisest“ on vähe, vaid tuleb ka oma tõeline olemus ja sisuline jõud häbene-mata paljastada ning võistlevate p õ h i m õ t e t e mara-tonis väsimatult sihile joosta. Tööerakond võib veel võita, kui ta oma ideoloogia-kaardid täitsa avalikult välja mängib ja trumbiks paneb sellise konkreetse pro-grammi, mis võistlejad kaasmängijad kuivale jätaks.

Kust leida aga seda trumpi! Maareform, kooli-korraldus, usuasjad, uus majanduspoliitika, koondamised ja kokkuhoid — kõik trumbid on libisend vastaste kä-tesse. Isegi keskerakondlik kaaluokeletamine või kahel toolil istumine ja mitmenaisepidamise koalitsioonid — kõik tõmbenumbrid aeguvad ju tsirkuseski või — taga hüllem — trumbatakse võistlevate poolt üle. Kaine kal-kulatsioonide aeg on praegu. See nõuab jõukohast „u u t a s j a l i k k u s t“ mitte ainult kirjanduse- ja kokakunstilt, vaid kindlasti ka poliitikakunstilt. M a j a n d u s -lik surutis, see kergeltvõetav moesõna dikteerib praegu raskeltteostatava, kuid siiski ainsa võituvõi-maldava valimistetrumbi: konkreetse „p j a t i -l j e t k a“ igal alal. Millised parteid suudavad oma ilmavaate ja Eesti reaolude kohaselt kõige paremad pjatiljetkad välja töötada, need võidavad avalikul enam-ja vähempakkumisel ning realiseerivad oma kavad. Reaal-olude sunnil need kavad ei saa muidugi ühelgi parteil kuigi märgatavalt erineda ainult homse päeva suhtes, vaid perspektiivid tulevad avardada kaugemasse tulevikku — ja just selles tuleviku projitseerimise o s -kuses ep ongi masse kõige enam suge-reeriv valimistetrump keskerakondade ja oks. Tiibadel, eriti pahemal pool, on tulevikusihid niikuinii kaunis selged, kuid meie tsentrum peab kah lõpuks juhuslikult hooajaliselt häälteõngitsemiselt segases vees siirduma kord päris puhtasse, ilmavaateliselt klaa-ritud vette ja võtma kindlasti stabiilse kurs i.

Ja kuhu kurssi võtta? Selles vist seisabki eelole-va valimiste põnevaim probleem, ja võib juba ette ennustada: kes valikus kauem kahtleb, see lahingu kao-tab. Ning lahing tuleb tugev: kogumehed maadlevad asunikel küljeluud puruks, sotsid pommitavad vana ja värsket Vilmsite tööerakondi. Kuid sotside ja tööera-konna sõda on mõlemalt poolt ikka liiaks üles puhutud, et saada sõjasaagiks mõnd kobava ametniku või õpetaja häälekest. Tööerakonna tõsisemaks vastaseks on rah-vaerakond ja viimasel ajal nimelt saatusliku osade

ümbervahetusega: varem oli rahvaerakond all ja tööera-kond pääl, nüüd ent kipub rahvaerakond pääle. Mis-pärast? juletagu kord avalikult küsida ja juletagu sellele ka vastata: küllap ikka nende selgemate ja tugevamate „p õ h i h e l i d e“ pärast, mis rahvale nähtavasti siiski enam meeldivad kui kõmuplära. Olgugi et Narva kosk paneb kõrva huugama, kuid paneb ka vere käärima jaaju töötama. Pilgatagu utoopiaid pilvetaguseiks, kuid pilvedelt nähakse ikkagi selgemini ja kaugemale kui tuulelipuvardest uduses omakasu-madalrõhkonnas. Ja o l e v i k u s kriisihaige rahvamass vajab seda enam t u l e v i k u -v ä l j a v a a t e i d, päikest ja ideaale, kas või illu-sioonegi, — seda massipsükoloogiat peaksid võistlevad liidrid arvestada oskama. Ning unistuste ja ilusõnade mõju võidaks võrratult tõsta veel üsna konkreetse vas-tusega meie suurima ja raskeima tulevikuideaali teosta-miseks: kuidas kavatsetakse päästa meie rahvuslik m a j a n d u s võõrkapitali hädaohtliku vallutamise eest? Võib julgesti ennustada hulkade suuremat poolehoidu just sellele keskerakondadest, kes julgemalt ja tõsisemalt võtab oma programmi avaliku võitluse meid uuesti o r -j a s t a d a ä h v a r d a v a võõrkapitali vastu. Või sooritab selle rahvusliku natsionaliseerimise võitluse ai-nult tulevane sotsialiseer i n g? Üks asi igatahes on kindel: parteiliidrid, kes r a h a e e s t on müünd end juutide, sakslaste ja kõigi muulaste pärisorjaks ja sahkerdavad riigigagi oma käskijate huvides, need nimed on eelole-vail valimisel vastasagitatorite käes parimaks pommi-ks, millega levitada valijais jälkuse uimastavat gaasi. Nagu följeton kukutab följetoni-valitsused, niisama ka sehvt viib pankrotti sehvti-parteid.

Ei saa salata, et rahvaerakonnal tunnuks võitluseks soodsamaid eeldusi, kuid hiilgavad need pole veel kau-geltki mitte. Ligema aja lahendada jääb küsimus, kuhu suundub lõplikult see partei oma ideoloogiaga. Kas ta rahuldub ikka ainult p a r e m a tiiva *concupina* osaga ja jätkab kohvitantalikku silmategemist „tegelikule põllu-mehele“ (muidugi ikka ilma suuremaid tagajärgi saavu-tamata pääle oma Tartu kantsi ja hertsogkonna) või tõuseb ta palju naeruvääristet „eneseteadvus“ ometi kord nii kõrgele, et „sihikindlas eneseteostuses“ pretendeerida eesti kandva ja selgeilmelise keskerakonna kohale? See ei ole aga tegelikult kaugeltki nii kerge: äraandlikud armuööd tagurluse ja kirikuga, isikudiktaatorlik fašism, liberalismi tõelik halvaks pandu oma seniseis tegelik-kudes sammudes jne. — kõik need asjaolud annavad vastaseile palju-palju konte ja kondikesi puremiseks. Ja puremiseks on aega terve aasta — see nõuab väsi-matut pingutust just e n d a paremuse demonstreerimi-seks. Küllap keskerakondade sisemine areng ja oma-vaheline võitlus kujunebki meie eeloleva poliitilise elu huvipunktiks ja tervenemise seismograafiks: kui meie t s e n t r u m kasvab ka täisealiseks ja nii ideoloogiliselt kui ka tegelikult koosseisult s t a b i i l s e k s, nagu meie mõlemad tiivad, alles siis on saavutat kavakindlamaks teotsemiseks tarvilik rahu ja tasakaal, mille järele igat-seb praegu asjatult enamik Euroopa riigest. Kas aga praegune äärmuste ettevalmistusaeg lõplikuks kokku-põrkeks üldse sallib ja võimaldab „kuldset keskteel“ käi-mist? Võib olla erineb siin väikeriigi ja liiati kahe ilma piiril asetseva väikeriigi poliitiline elutarkus teiste omast: meie äärmused on ju mõlemad armetult kitsaisse

August Mäik

Jutt Eevast

MEIL on väike rannaküla. Rannakülas pops ja popsil eit, kellest öeldakse, et kui tõmbab rehaga naabri sigadel üle selja, on nad teisel päeval üleni kärnas, ja kui ta silm libiseb üle lehma külje, venib teisel päeval piim pütis. Seda kurja kõneles tast armas naabrieit. Ja tema, see vanaeit, tundis oma vanul päevil rõõmu kurjast jutust oma naabri hulluvarjupaika paigutatud tütrest. Kuna aga inimese keel on vist selleks, et sügada seda vastu ligimese elu, olgu siin kõigile see jutt.

* *
*

Eeva oli ta nimi.

Kogu päeva niitis ta oja ääres, kus rohi oli nii pikk, et isegi lemmerohud ulatusid kõditama põlvi. Ja veel kõrgemale küündivad kasteheinad jätsid oma lehekesi ja seemneteri higiniiskele ihule. Rohu sügavuses aga lõhnasid mündid ja joobnustasid pead.

See oli raske töö Eevale, see luhaveere niitmine. Ta sõrmed rambusid löe ümber, käsivarred väsisid, piht tardus peatudes kui puiseks. Aga jõudes õhtule ei saanud ta veel und.

Oli see veri, mis metsistus sisimas soonis? Oli teda nii palju, et jooksis tormitsedes peast rindu ja jälle tagasi? Ent midagi tal oli, sest süda ja rind olid pakil, kui igatseks sealt midagi vabadusse.

„See on hing!“ mõtles Eeva, tarvitades seda sõna ihu dekoratsiooniks.

„Ja see on armastus!“ teadis ta. Sest tõsi, — see oli ahne armastamine, naise kevadine verivalla. Ei mitte armastamine, mis kannatab ja ohverdab, vaid looduslik nälg, mis tahab haarata ja omada.

See oli küla sepp, kelle poole olid mõeldud ohked ja kelle pärast oli tööst väsinud keha veel unetu. Pühapäeval kiige all oli Eeva teda vandanud. Ime — ta ei pannud enne tähelegi seda poissi. Kuid nüüd märkas ta tugevaid käsi, lai õlgu ja suud, ega näinudki, et see suu oli liiga lai ja et tõntsid kämblad olid imbutatud söetolmu mustuses. Ta nägi vaid seda, mida ihavarjutatud silm otsis ja tundis, et värahtus, kui sepp viis ta tantsima. Mis oli see siis muud kui armastus?

Ta tegi asja sepikotta. Seisis ukseavauses ja ruttas parajal juhul kohendama sepa särgivarukat, mis tööhoos langes alla.

„Kas sul kuum ei hakka?“ küsis, libistades peopesa üle mehe otsaesise ja juuste, oma vere süütudes, selle puudutuse läbi saanud kirevoolu sädemekesi.

Sepp naeris. Ta oli tüdinenud tüdrukuist. Ja siis... tal oli popsikülas üks — väike veel. Ta ootas kuni see kasvab. Eevale ta ainult naeratas. Võttis jälle koldest raua, hoobid langesid punasele, pehmele metallile, et tulekirbud lendasid ringi.

„Nüüd on nii jahedad ööd, aga ma magan aidas!“ ütles Eeva ja läks, et õhtul oodata ja kahelda: kas ta märkas mõistuutlust?

Kuid õhtul ei tulnud keegi.

Uuesti oli tal asja sepikojas. Ja veelgi selgesõnalisem oli ta kutse, veel looritum pakkumiskihm!

Kui sepp aga ei tulnud, muutus Eeva veri üha rahutumaks, ihu jänusemaks, sest kättesaamatu on veelgi ihaldatavam kui armastatud voodikaaslane. Ta mõtles tihti sepat, arvates, et see ta süda ja hing, mis nii armastavad. Ja et oli naine, siis uskus ta oma väljamõeldist, sest naine hakkab kolmandal päeval uskuma ise oma valet, arvates, et kui see poleks tõsi, kuis võis ta seda siis tunda või öelda. Ja nii uskus Eeva, et ta hing kõneleb, ja see usk muutus usuhullustuseks, nagu iga usk, kui tas ei leita peatuspunkte.

Ta pidi saavutama sepa. Ei aidanud aga see, et käis särgis koplis, kuhu nägi sepp oma aknast; et oli teiste poiste vastu uhke. Ei ka see, et pesi õhtul oma nägu piimaga ja võidis rindu konna-salviga.

Nagu välk mustast pilvest lõi ta armuõitsengusse usutav teade: sepal on noor leeritüdruk — Leeli nimi. Ta vaatas seda Leelit: kahvatu, vaikne ja rinnatu nagu pilbas. Ta tuli otsusele, et mehed on lollid. Aga see otsus ei olnud kuidagi talle tuluks ega tähistanud rada, kuidas omada, iga hinna eest omada meest.

Jäi veel üks tee. Läks targa juure. Räägiti, paljud saanud abi. Paljud emad saanud lahti oma poegade himust popsitütarde järele. Paljud popsitütred olid jälle niisama targa abil saavutanud taluperenaise kohti. Sest mis raskus oli talle siis panna kellegi külge mees, kui oskas, nagu kõneldi, lausuda jalutuks oma naabri lapse?

Meie „keskerakondluse“ väljavaateid

võimaluste piiresse suletud ega muuda oma üleaisalõõmistega veel põrmugi maailma üldpoliitilist seisundit, küll aga võime ise silmapilkselt hävineda väliste muutuste tõttu. Kas ei hoolitse siis juba lihtne eluins-tink-t ise selle ette, et vabaks hoida meie väikese rahvakese alalhoidumise võimalusi igaks ettenähtavaks juhuks? — Küllap tuleviku selgelt ettenägemises pei-

tubki meie keskerakondade elujõud ja eluõigus. Saatuslik on nende orientatsiooni valik, kas tüürida meie riigilaevekust hukutavaist karidest mööda paremalt või pahemalt poolt. Kes kuhu suundub, selles tuleb igapäev selgusele jõuda ja oma otsus ka valijaile ausalt teatavaks teha, — muidu siirdub ikka enam valijaid selgesisulistesse tiibadesse ja keskerakonnad muudkui kuivavad kokku. Sest igaüks on oma saatus väärt.

O. LOORITS

Targa hurtsik oli üksikult metsas jõe ääres. Sealts otsis ta rohtusid ja seal õpetas ta inimesi, sest metsa kõrvad ei anna ära saladusi ja kohisevasse, hämarasse metsa tulnud inimene on nõidustusklikum.

Eevat nähes teadis juba tark kohe: see pole varguse ega haiguse asi, mis toob suvel neitsisid tema juure. See on patt! —

Ta naeratas ega olnud hirmus nagu nõiad, kellele pildid raamatuis. Tal olid veel suus kõik hambad ja ta juuks oli punakas-tume nagu verepripsmeis pilv hämaras õhtutaevas.

„Kelle armastust sa tahad?“ küsis nõid kohe.

„Sepa!“ sosistas Eeva. Ja tal oli veidi hirm nagu varastatud maiustiste söömisel.

„Kaotatud armastuse toob tagasi: kui sa annad talle sisse oma ihukõõma või kannad oma riide all jaaniöö Rahumetsast varastatud surnukonte. Või esimese konna, mis sa näed, seod kütisele ja mõtled ise oma soovist!“

„Emake, see on kevadel, kui näed esimese konna. Ja ka jaaniöö on möödas. Ja see pole kaotatud armastus. See on uus!“ seletas Eeva.

„Uut on raskem saada kui vana tagasi. Sa pole näidanud talle oma ihu, sest kui päev paistab naise paljale ihule, muutub see tooreks lihaks, mis riki- neb ruttu?“

„Ta nägi mind särgis!“

„See on ilus. Ja sa pole end seadnud igati ta teele?“

„Ma ainult ütlesin, et magan aidas ja seal on külm!“

„Sa ütlesid targu. Ja ta ei himusta sind?“

„Tal on teine.“

„Rikas?“

„Vaene.“

„Siis on see asi veel halvem!“

„Noor mõistmatu laps! Nigerikene, tühi!..“

„Siis on see asi veel halvem.“

„Kas ei ühtegi teed?“

„Üks tee on!“ Ja tark sosistas tasa. Ta huuled peaaegu ei liikunud ja nagu oleks tuul kannud või kurat ise õngitsenud sõna ta hammaste tagant Eeva kõrvu ja selle kaudu idanema patulõõmas verre, minnes sellega ühes laiali kõige viimasegi ihu liikmeni, viimasessegi karvaudemesse ta nahal.

„Üks tee on. Kui sa saad surnu nahka. Esi- mesel südaööl peale seda, kui hing põgenenud ja koolukeha on vaevalt külm, pead sa võtma selle otse südame kohalt. Kui surnu saadetakse ära, pead sa nahatüki peitma oma rinnale või, veel pa- rem, niudeisse. Ja käi otse kirstu järel! Kui sa selle toimetad siis oma himustatu riietesse, või... sa saad selle talle veel süüa sisse, siis teeb ta üht: kas nälgib sinu järele või — läheb selle juure, kelle nahk see oli.“

Nüüd kannatas ja ootas Eeva. Ja mõte seletas: Saad ta omale või ei saa keegi. Nii see peabki olema! Oleks ta kauemini kannatanud, ehk oleks leidnud tee armastuseni, sest kannatamispuurgatoo- riumita ei ole teed millegi ülevani. Aga ta ei jõud- nud, sest neil suri vana sulane.

Tänu Jumala poole selle juhu tasuks ja õud öö vastu täitsid tüdruku. Aga kui jõudis südaöö, hiilis ta laiba juure, lõikas koolja vasakult rinnalt surisärgi alt nahariba ja jooksis tagasi oma voodisse.

Surnu külma keha puudutades värises ta käsi. Ja see värin jäi käesse, levides ihusegi. Olles veel ära saatnud surnu, nahariba musta leinapluusi all soojal, südametukseist liikoval rinnal, mõtles jälle sepast ja endal värises käsi ja vappusid põl- vedki. Aga varsti, varsti on sepp tema, olgu siis või surm — või tema hoolib.

Aga saatuse rada oli see: ei surma ega armas- tust!

Sepp oli läinud linna ja Eeva pidi veel ootama, hoides askusabinõu oma südamel. Ta ei rääkinud kellelegi oma nõust. Päeval jäi töölt koju — väri- sev ja haige. Öösi aga — siis nähti teda jooksmas õuel ja otsivat kuuvalguse heledamaid lappe, sest pimeduses vabises ta süda hirmust kui sügisene veripunane haavaleht.

See oli imelik tööinimestele, kes uinusid juba voodi serval ja langesid siis juba magades ja nori- sedes padjale. Nad tahtsid küsida Eevalt, et mis imelugu see on, kuid juba märkasid isegi: tüdruk on hullunud. Oli ammu olnud iseäralik, ja sinnani oli siis nüüd jõudnud kõigi ehmatamiseks! —

Ta viidi sel päeval, kui sepp tuli linnast tagasi, hullumajja. Seal kisendas ta ööde kestel ja veris- tas oma ihu, sest ta kartis niiväga ööd. Unetusest ja hirmust värises kogu keha. Ja vasem, valge rind oli tal kohutavalt küünistatud veriseks.

Päevalgi, kui oli nagu mõistlik inimene, ilmnes kohe ta hullumeelsus. Ta rääkis surnuist, kes istu- vad öösi ta voodi serval, et võtta tagasi ta ihult nahka, mis ta kord varastanud.

See oli hullunud inimese jutt, ja arstid teadsid seda. Arstid on targad. Paljud neist teavad, et inimeses endas on kõik need surnud ja elavad, kes tulevad öö üksinduse mõtete ajal istuma voodi- servale.

* * *

Aga see on popsinaise jutt. Tema ei usu, mis ütleb arst, kes näeb ainult inimese ihu. Ta kõkit- seb heameelest naerda oma hambutu suuga. Ta usub ja parastab, õnnesära vesiseis silmis, et las kooljas küünistab naabertüdruku rinda! —

Kohvitunnil Feischneri kohvikus

GORI

Alt pahemalt alates — esimene rida: kirjanik Mait Metsanurk, muusika prof. Topman, kirjastusühisuse direktor Uibopuu, toimetaja Kenn; 2. rida: kapten Salt, laevähisuse direktor Neuhaus, „ökonom“ Felix, end. ETA direktress pr. Õsso; 3. rida: kujur Koort, ooperidirektor Kompus, kaks Schwarzzi — ärimees

ja doktor; 4. rida: kunstnik Laarman, kunstnik Akberg, maestro Laipe, tantsitar Gerd Negro; 5. rida: noorkirjanik Nigol Andreesen, prof. Kapp, lavastaja Paul Sepp; 6. rida: kunstnik Olvi, kunstnik Nyman, diplomaat Lepik, ärimees Kapsi, Estonia näitleja Lüdig. ...

Ed. Hubel

Richard Rohu puhul

PÄRAST seda kui Richard Roht läks vekslivõltsimise pärast vanglasse (palun tähele panna: läks ise, ei hoidunud kõrvale, ei katsunud välismaale pageda), kuuludub mitmelt poolt parastavat hüüet: niisugused on need kirjanikud.

Pidagu parastaja meeles, et temagi kuulub mingisse rahvakihti, kuhugi kutse-alsse. Olgu ta siis nii lahke ja õelgu, missugust kihti, missuguse kutse edustajaid pole rikkunud või tasakaalust välja löönud pärastsõja-aegne õhkkond! Käigu ta läbi meie vanglad ja küsigu, kes seal istuvad! Kas seal ei ole priileival töölisi (ma ei kõnele poliitilistest vangidest), kes nii või teisiti omanduse-õigust rikkunud? Kas seal on vähe põllumehi, kes end mitte just seadusepärastelt vekslite abil jalul katsunud hoida? Kas seal ei istu kriminaalsüütegude pärast majaperemehi, ärimehi, vallasekretäre, alamaid ja kõrgemaid riigiametnikke, ohvitseri, ajakirjanikke, pangadirektoreid, jah, paraku isegi endisi vabariigi valitsuse liikmeid!

Ega me seepärast või öelda, niisugused on, näit., meie põllumehed, meie ohvitserid, meie riigijuhid!

Meie, kirjanikud, ei katsu Rohtu süütuks tunnustada. Ta on karistuse teeninud nagu iga teine eksija. Teda parastada või tagantjärele kividega visata kõlbab vaid sellel, kes temast kaugelt madalamal.

Enne vanglasse minekut on Roht ajalehile pika läkituse kirjutanud, milles püüab oma eksimust seletada ja põhjendada. See läkitus oleks võinud jääda kirjutamata. Inimene ei saa oma eksimusi objektiivselt põhjendada. Jääb mulje, et ennast vabandatakse.

Rohu maailmasuhtumuses oli suurimaks veaks tema põlgus reaalelu, igapäevase tõsielu vastu. Just nagu karistuseks pidi ta komistama tõsielu kõige reaalsemale realiteedile: vekslil allkirjale.

Roht põlgas nüüdisaja tsivilisatsiooni, põlgas seda *en gros*. Selle asemel, et vältida tsivilisatsiooni pahesid, et nende vastu võitluse astuda, pidas ta paremaks nende eest põgeneda.

Roht unistas aina elust looduse rüpes. Tema ideaaliks oli üksildane majake metsajärve kaldal. Seal oleks ta kuulunud puude kohinat, lindude laulu, vaadelnud õhtu taevast, kõnelnud karjapoiste ja talumeestega Jumala kätetöö kaunidusest ja elu ilust. Ühe sõnaga: Roht igatsetes enesele ja jutlustas teistele romantilist idüllit. Kui ta nüüd pidi asuma Tallinna hämaramasse majja, hallide müüride vahele, kus seltsilisteks mitte just loodusele lähedane talurahvas, siis hüüdis ta kurtes:

Elu on mulle liiga vali!

Ammu see oli, kui ta hüüdis: Elu on ilus! Kumba nüüd uskuda?!

Kui kõik meie kirjamehed saaksid kõrvutada oma elukäigu, oma kannatused, kaotused, rõõmud ja mured, ja kui leiduks siis õiglane mõõdupuu kõige selle mõõtmiseks — kes teab kes siis osutuks elu hüljatuimaks võõraslapseks!

Võiks võtta mõõduks igaihe jõupingutused, see energiahulk, see „vaev“, mis keegi meist viimase viieteist-

kümne aasta jooksul kulutanud, ja teisest küljest see tasu, mis ta töö eest saanud. Kes teab kelle energiakulutust, kelle vaeva elu kõige armulikumalt tasunud!

Roht toob ette oma hädise tervise. Ah, kui saaksime laduda arstliku ekspertiisi lauale oma silmad, kõrvad, kopsud, maksad, kõhukelmed ja ussjupid, võimalik, et Roht oleks meie hulgas mitme kõrval veel kehaliselt sangar! Ja kes vekslitega nii väledasti opereerib kui Roht, sel peavad olema tugevad närvid.

Möönan kohe: rahalist mõõdupuudega elu või saatusel valjust mõõta on raske. Elu võib inimest lüüa ka mujal kui majanduslikul rindel, võib ränki haavu lüüa, mõnikord parandamatuidki.

Aga et Roht nimelt majanduslikul rindel elult lüüa sai, et elu teda rahahankimise viisidelt tabas ja rabas, siis võib kõnelda jõukulutusest ja tasust kui mõõdupuust.

Roht võib öelda enese õigustuseks: teisi polnud elu nii suurte võlgadega koormanud.

Esiteks ei ole meie teisedki kirjamehed võlgadeta. Ja teiseks ei ole Rohul suurem perekond toita olnud kui tema-vanustel ametivendadel, pigemini märksa vähem. Suured võlad pole tal tekkinud kui kodanikul või kirjanikul, vaid kui ettevõtjal.

Aasta seitsme eest läheb ta Berliini ajakirja asutajaks — mille tulemuseks, enesestki mõista, võlad. Aasta kolme eest hangib ta enesele Sangastes riigirendi-talu ja hakkab seal ehitama. Tulemuseks veel suuremad võlad ja vekslid.

Talukoht ei ole see, mis endise aja mõis: omanik elutses muretult oma härbäris, sõitis linna, reisis Itaalia. Nüüdisaja peremees peab hommikust õhtuni tööd rühmama, peab peale töö raskuse kandma oma õlgadel ka hoolt tööde juhtimise eest ja muret palkade ja kohustiste õiendamise pärast. Hoolsas peremehes sureks peagi kirjanik. Hoolsa kirjaniku talus koputaks varsti pristav vasaraga.

Roht põlgas ajakirjandust nagu ta praegu on. Muidugi on meie ajakirjandusel paljugi puudusi. Aga oleks lausa sõgedus, kui me ajalehti ei loeks. Me ei teaks, mis ümberringi ja kogu maailmas sünnib. Me ei teaks, kuidas toimub kultuuriline areng, kuidas läheb majanduslik elu. Kui Roht oleks hoolega ajalehti lugenud, siis oleks ta teadnud, et Eestis talusse investeeritud kapital annab aastas neli protsenti netto. Nii et kui keegi laenab raha ja maksab sellelt 8—10% (ega Rohtki vist odavamini saanud), siis saab ta aastas 4—6% puhast kahju. Tuleb laenu puhul pealegi vekslitega opereerida, trahve maksta jne., siis ulatuvat puhta kahju protsent mõnikord üle kahekümme. Ei ole tarvis olla suur arvutaja, et ennustada, kuidas laenatud rahaga talupidamine lõpeb.

Kirjanduse ajalugu näitab meile, et kirjanikel pole „ettevõtlikkus“ kunagi kasuks tulnud.

Honoré de Balzac katsus noorpõlves õnne küll leitudistega paberitööstuses, küll hõbedakaevandistega ja koormas end selle läbi eluajaks võlgadega.

Walter Scott astus osanikuks oma kirjastaja äri, kaotas selles kõik oma varanduse ja sai hiiglavõlad kaela.

Ernst Peterson pannud ka oma kogutud rahanatukese ühte Tallinna kirjastusse ja kaotanud ilusti.

Hugo Raudsepp ei salga, et on Tartu Raekoja uulitsal võrtspoodi pidanud, aga jättis selle ja vist mitte hiilgava mineku pärast.

Oskar Luts avas ka äri, aga sulges selle õige pea.

Kirjamees B. Linde asutas *Varraku*, mis lõppes ränga krahhiga. Vist ei viska talle ka hiljemini asutatud *Varak* palju puhast.

Mats Mõtslane jäi taluga nõnda pankrotti, et korraks juba end teise maailma siirdunuks kuulutas.

Roht võib öelda: mul olid ideaalid. Ettevõtte, viimase juhul talu, oli minu elu ideaali kehastus.

Ideaalidega on lugu samati kui rahadega. Ühed rahadest (ja ideaalidest) on maksvad ja väärtuslikud, kuigi vahest paljust tarvitusest kortsus ja määrinud. Teised on iganenud, väärtuse kaotanud, käigust kõrvale heidetud, kuigi vahest ilusad, krabisevad, heast paberist. Kolmandad on kui valerahad, mis kelmide poolt hästi järele tehtud, naiivide inimeste petmiseks.

Rohu ideaalid olid kui tsaarirahad — täiesti iganenud.

Rohu ideaaliks oli, nagu öeldud, elu metsajärve kaldal. Seda jutlustas ta teistelegi. Esiteks ei leidu aga seal ruumi kõigile. Kui me kõik sinna paeksime, tekisid

sinna varsti linnad kõigi oma ebamugavustega, mida Roht niiväga põlgab ja mida me kõik põlgame, aga mis on vältimatud. Teiseks, mis saaks meie põllundusest, kui maale taludesse asuksid Rohu-sarnased idealistid, asjaarmastajad, põgenikud linnasaksad!

Kolmandaks, Rohu ideaalid, nagu nad väljenduvad tema romaanis ja osalt eluski, on asotsiaalsed, osalt antisotsiaalsed, liiaks individualistlikud ja selle tõttu egoistlikudki. Need on Hamsuni kangelaste ideaalid, deklasseerunud kodanlise intelligentsi ideaalid. Üldse ideaalid, mis elust pagejatele omased, kuigi üpris romantilised ja luulelised. Niisuguste ideaalidega ehitud kaunishinged ei tunnusta musta tööd ega ühiskondlikku võitlust. Nad jätavad selle teiste hooleks. Niisuguste kangelaste aeg oli aastasaja vahetusel ja enne sõda. Nüüd on nad kogu oma ideaalidega kui tsaarirahad iganenud.

Rohul enesel polnud aga järjekindlust. Ta tahtis hulkuda metsi ja maid mööda kui polkovnik Glahn, lauldes: Elu on ilus. Aga ühtlasi ta hakkas ehitama enesele seitsmetoalist elumaja ja rajama talu, mis teda varsti sundis hüüdma: Elu on mulle liiga vali!

Meil on kahju, et Roht nõnda rängasti elu realiteedile komistas. Aga loodame, et ta nüüd, oma üksilduses, tuleb tõelisusele lähemale ja ei katsu seda edaspidi enam jonnakalt ignoreerida, nagu ta seda teinud seni.

Erni Hiir

Vae v a m a a

*Ei ainult und ma laulden näe,
ei leelutusi, luiskamisi loo,
mu laul on verest võimsa väe,
mu valu — igatsus mu tõusva soo!*

*Ja sina, minu kodu vaevlik,
ei suga keigerda, ei hepita,
mu laul su olemusse kaevlik,
meid mõlemaid ta suudab lepita!*

*On aastaid unustet su aated,
su pühakuidki põrmu tammuti,
meid jätnud valitsevad vaated,
eest enda elati niisamuti.*

*Löönd näilik elu laia kaare
su küngastel, su tähtsain torniden,
on sinna tood maalt viimne aare,
õud, jäetus aeleb laanten morniden.*

*Maa sünnitav, maa valu, vaeva,
su töömaid laastand hulguv pillerkaar,*

*seepärast ei veel ihka taeva,
ei taha olla noorelt tauniv vaar.*

*Kes suutnud näha udust läbi,
kes tajund, kuhu mattund loovad jõud,
ning mõistnud vaesemehe häbi,
send hoiab jalul aja nähtav sõud!*

*Lärm ülemaaline ja kelkiv
töömehe haigestand ta tumman töön,
kes liigub valehiilgen helkiv,
ei iial näe, mis sünnib hulga öön!*

*Maal sellel vaevamehe manu
tee läbi südame ja armu viib,
ei enam kustuta siin janu,
vaid isandate pidulaua riib.*

*Kes puhas vanakorra mädest
ning usaldaden soojalt annab käe,
see ühen käien udust, hädast
siin virgutab kord loova, võimsa väe!*

Skulptor August Weizenbergi esimesi noorusmälestusi

Väljavõte A. Weizenbergi autobiograafil käsikirjast, mille ta koostanud oma 59. eluaastal. Redigeeritud ja kärbitud.

JAAN PERT

TALV läks mööda, ilma et midagi iseäralikku oleks jäänud meele. Kevadel kolisime sinna majakesesse, mille isa oli omandanud ostmise teel. Seda majakest nimetati Jaani-Mihkli talu nime järele, ja nõnda siis Jaani-Mihkli majaks. See asus keset küla ja oli korstnaga, mis sel ajal haruldus, sest siis elas Naha külas enamasti kõik talurahvas rehetubades. Kuuskümmend banco-rubla oli selle maja hind, mis oli ütlemlata suur summa, meie hõberaha järele umbes 18 rubla. Muidugi sai see hind siis vist aeg-ajalt makstud ja tasutud.

JAANI-MIHKLI MAJAKE

Jaani-Mihkli majake oli koht, kus mina ja mu õed kasvasid üles. Seal suri mu isa, ja siis tulid rasked päevad mu emale. Meie aga lastena olime ikka rõõmsad, sest neid valupisaraid, mida ema süda valas meie pärast, ei näinud lapsed pea kunagi. Ka ei märganud me seda, kui viletsus vaatas sisse meie majakese uksest või aknast. Me olime enamasti heas tujus, ja kui meile veel toodi külaleiba, siis oli rõõm suur. Minu isa oli kingsepp; ta oli Võnnu linnas õppinud ja oskas hästi oma ametit. Ta töötas mõisahärrastele, õpetajale, köstrile ja ka talurahvale. Nii kaua kui ta elas, oli läbisaamine ikka kaunike, kuigi ka siiski oli tunda vahetevahel puudust. Näiteks ühel paastukuu hommikul, kui minu õde, kel oli ikka palju terasem tähelepanu kui minul, kuulis

A. WEIZENBERG

VÄSINUD RÄNDAJA

SKULPTOR A. WEIZENBERG OMA ATELJEES ROOMAS 1890

eeskambrikeses nuttu. Meie jooksimise ema juure küsides, mis tal viga. Ema vastas, et tal polevat anda meile enam midagi süüa. Siis ka meie hakkasime mõistma, mis tähendab, kui majas midagi enam ei ole. Siis ka mõistsime, miks kapsasupp viimastel päevadel meile hästi ei maitsenud. Etteheitel ja kius vahetevahel emaga, miks ta ei anna paremat süüa, muutus nüüd ennem kahjatsuseks, sest nüüd oli selge, et mida vanematel ei ole, seda nad ka anda ei saa.

Nii olime juba kolm päeva söönud ilma leivata keedetud kapsaid. Leiba muidugi polnud enam mõnda aega näha. Aga vanasõna ütleb: „Kui häda kõige suurem, siis abi kõige ligem.“ Ja nii juhtus ka meie peres. Juba teisel päeval peale seda tuli isa koju, külimit nisu kotiga õlal, mille ta köster Treffneri käest raha ja hea sõna eest saanud. Veskile loomulikult enam ei olnud aega minna, vaid ema keetis nisuteradest suppi. Ja need keedetud nisuterad maitsid väga hästi. Seekord puudus polnud ükski meil, vaid kogu maakonnas, ka nälg, kusjuures mõned isegi surnud nälga. Nälja-aasta oli umbes 1843. Vili oli siis väga kallis. Rukkivaka eest maksti 3 rubla, kuna harilikult selle hind oli kõige rohkem üks rubla.

Mitte ükski minu vanematel polnud eluütlapdamise võitlus raske, vaid Nahaküla kõik selleaegsed talupojad olid vaesed. Kui just igal aastal polnud suurt nälga, leivapuudust tunti ikka. Üksnes Paali Peeter õeldi saavat läbi oma leivaga aasta läbi kuni uudseni, teistel kõigil aga oli tegu magasiniga. Sügisel, mil sai tasutud magasinini võlg, jäi üle vähe, mõnikord üldse mitte. Ja siis oodati pikisilmi, et talvel avataks magasin uksed, et sealt jälle teha laenu. Magasinist laenatud vilja ei jätkunud aga mitte palju küpsetada leivaks, vaid sest tehti jahukörti, nii hea või halb kui see ka oli. Teolistele aga, kes pidid töötama mõisa nurmel, tuli ikkagi muret seda leiba, sest körti ei võinud need ju kanda ühes põllule. Kevade- ja suvetööd tõid mõnda kergendust vaes-

tele maaelanikkudele. Üks itaalia vanasõna: *L'estate e madre dei boveri* (suvi on vaeste ema) näitab, et Itaaliaski vaesed armastasid suve enam kui talve. Kevad äratub looduse ja tema anded ning kasvatab inimestele toitu. Kõige esimesed taimekesed on nõgesed ja naadid, mis pakuvad inimestele toidust ja millest ka minu ema meile valmistas õige maitsvat toitu, eriti siis, kui oli saadaval ka piim. Linnasaksadki tarvitavad neid noori taimekesi maisuroaks, miks siis vaesed inimesed nendega ei peaks kustutama oma isu. Ka mõningaid muid taimi ja lehti sai tarvitatud häda korral, ja kui juba kapsalehti ja kartuleid hakkas saama, siis oli möödas seks korraks häda.

Nii oli maaelu sel ajal kehv, raha aga oli haruldane asi. Kui iga mees oma pearaha — 2 rubla — ja pere-meessulase palga — umbes 3—6 rubla aastas — oli maksnud, siis oli seega toimetatud kõige suurem raha väljaandmine. Siis oli veel tarvis rauakraami ja muud. Muide, maa ise andis sel ajal, mida inimesed tarvitasid. Kohv, tee ja suhkur olid sel ajal maal veel tundmatud asjad ja tikkude eest ei tarvitsetud veel anda välja raha, sest neid ei olnud olemaski. Mõnikord tehti küll väävlitikke juba, millega tuliste süte küljest võis võtta tuld. Nende valmistaja olin ise suureniisti.

Kuigi inimesed sel ajal olid läbistikku vaesemad ja kannatasid enam puudust kui nüüdsel ajal, ei tundud end siiski niiväga õnnetuna, vaid nad olid sagedasti õige lustlikud, ja teolt tulles või õitsile minnes oli kõlmas suvisel õhtutel sagedasti lauluhääl.

Ka olid siis inimesed vististi tugevamad ja tervemad, sest kuidas nad muidu oleksid jõudnud pidada vastu nii palju: talveti kange külmaga veeti kaugete linnade vahel voore, kus oldi nädalate kaupa teel, ilma soojade rõivasteta. Mäletan oma onu — Väimela vallast pärit — kes tuli tagasi pikalt reisilt ilma kasukata.

Ühel talvisel päeval, sadas lund ja oli kaunis kõva külm, isa tuli koju, viskas paari vanu saapaid lauale, öeldes: „Nendest säärtest saavad Augustile saapa sääred ja voorsud.“ Vaatlesin neid saapaid ja sain aru, et need võisid olla saksa saapad, sest nad olid heast ja pehmest nahast. Möödus küll mõni hea päev oodates, aga see päev ometi jõudis kätte, mil hakati tegema Augustile saapaid. Siis oli rõõm suur ja arvan, et mu käevarredki seekord naersid rõõmust. Siis ma ei lasknud silmast isa traati ega naasklit, ja igal haamrilöögil oli sealjuures nagu isesugune väärtus. Teisel päeval olid minu saapad valmis. Ja siis otsekohe jalga! Nüüd ma käisin toa väikeses ruumis ikka edasi-tagasi ja ümberringi; seda ei keelatud. Taheti vist näha, kas ma väsin. Sest olin öelnud, et kui jalas saapad, siis ma ei väsi kunagi. Viimati oli siiski vist tulnud väsimus ja ma uinusin kuhugi poolküürus.

Kübar sai mulle osaks aga mõni hea aasta hiljem, ja umbes paar aastat peale isa surma. Kui ema villaste kampsunite kudumise eest oli teeninud veidi raha, tegi ta mulle seda rõõmu, et ostis mütsikese asemele musta kõrge viltkübara. See maksis 75 kopikat, mis selle aja järele oli kallis hinnalt.

Minu ema oli väikese kasvuga, aga ilus naisterahvas. Ta oli hea südamega ja väga terase vaimuga, kannatlik ja ei unustanud ialgi oma kohustusi. Ta oli lahke ja alandlik naabrirahva vastu, ja need avaldasid ka meie vastu oma lahkust niipalju kui sel toorel ajal sõbralik lahkus lahkusele võis saada osaks. Ema armastas väga oma lapsi. See armastus oli talle vist toeks kõigis raskustes. Ta kasvas meid ometi paremini kui mõni teine ema meie ligikonnas.

Minu isa oli pika kasvuga, tõsise näoga, aga siiski lahke loomuga. Ta tegi sagedasti nalja, mis meeldis teistele, ja teadis palju vanu jutte.

Kord suvel sõitsin isaga Võru linna. Tee ääres üle kraavi istus vana kerjus. Isa pidas hobuse kinni ja rääkis kerjusega mõne sõna. Isa täitis oma piibu tubakaga ja andis ka sandile tubakat, kel oli ka piip. Siis võttis isa tuleriistad, lõi tuld oma piibu peale ja andis ka sandile. Ka raha andis, vist kopika.

Kord olevat isa võtnud laadateelt oma vankrile sandi, kes pole osanud ühtki värsikest. Isa lausunud: „Kes sulle midagi annab, kui sa ei oska lugeda“ — ja õpetanud esimese kõrtsini sandile laulu:

Ma olen vaene sandiken,
Siin tulen mina roomaten.
Oh majaisa, kuule sa
Ja minu pääle halasta.

Kõrtsi sisse minnes tulnud sant ühes ja lugenud ette oma värsikese. Sant korjanud kokku see eest mõnegi kopika.

Minu isal olid küll mõned head omadused, aga siiski oli ka üks, mis veidi rikkus ta elu ja oli ka vaesuse põhjuseks — joomine. Ta polnud küll suur joodik, aga siiski oli joomine talle kahjuks ja rikkus mõnikord ka ta perekondliku rahu ja õnne. Ta karakter oli siis veidi kare, kui oli tarvitanud viina, ja ka ema vastu oli siis mõnikord väga vali.

Ehk meie küll olime vaesed, siiski oskas ta mõnda asja saata toime, millest meie naabritel sel ajal polnud aimugi, ja tegi järele mõnikord, mis oli pruugiks ainult linnades ja mõisades. Kord oli ta toonud koju jõulupuu, millele seoti külge talviste-pühade laupäeval kümmekeond väikest rasvakuünalt, mis pandi põlema. Ka oli ta muretsetud pool puuda püülijahu, millest ema küpsetas saia. Kui nüüd õhtul põles meie toakeses jõulupuu ja meie aknast paistis välja iseäralik valgus, siis tulid mitmed külanaabrid meie juure vaatama seda ilu ja imestama. Muidugi said nad osa meie pühadesaiast, millest neil oli niisama veidi aimu nagu jõulupuustki. Minu isa aga, kes oli töötanud linnas ja mõisades, oli mõnda sealsetest pruukidest pannud tähele, mida püüdis teha mõnikord järele. Samuti ka ema, kes oli noorena Väimela proua juures toatüdrukukuks, kuni mu isa ta sealt kosis.

Minu isaisast oli seniseni kaks dokumenti minu käes. Ma hoidsin ja pidasin neid kalliks vanemate päranduseks, aga arusaamatul kombel on need ühe inimese läbi kadunud.

Esimene neist dokumentidest oli priiusekiri ja algas umbes nii: „See priiusekiri on minu kutsarile Andresele tema kauaaegse truu teenistuse eest“ ja lõppes: „Seda kinnitan mina oma nime ja pitsatiga“. See kiri oli tempelpoognal saksa keeli kirjutatud aastal 1796. Allkirjaks oli Erastvere paruni Ungern-Sternbergi lese proua, sündinud paruness von Roose, nimi ja veel mitmed teised nimed, samuti ka Võru kohtu kinnitused. Weizenbergi nime sel dokumendil veel ei olnud. Teine dokument oli kirjutatud kolm aastat hiljemini ja algas sõnadega: „Et see prii inimene Andres Weizenberg ja tema abikaasa Kadri mind ustavalt ja igatpidi rahuldavalt on teeninud, seda tunnistan...“ jne. Allkiri: pastor Major Räpinas. Sel atestaadil oli nii siis juba Weizenbergi nimi.

Kes pani minu vanaisale, kes ei osanud saksa keelt, saksakeelse nime, kas õpetaja Major, paruniproua Ungern-Sternberg või mõni saksa keelt tundja kirjutaja, sellest ei ole lähemaid teateid.

Jaan Vahtra**RÄNNAKUID VÕRUMAA**

Autobiograafilisi pilte aastailt 1902—1909

Järg

„Ega see pole mul esimene kord siin hüpata: kui Lasval olin, sai nii alati Võrust tagasi sõidetud,“ kiitis Noorsusi.

Oli juba õhtu, kui jõudsim Pindi kiriku juure välja. Siin pidas Noorsusi nõu, kuhu tallu sammud seada. Jäi nii, et ühte lähemasse tallu kõndis Noorsusi üksi vaatama, kas plikad kodus, ja mina pidin Pindi surnuaial ootama, kuni Susi maad kuulab.

Tüki aja pärast ilmiski Noorsusi tagasi, kaasas kena plika. Varsti olime kolmekesi nagu head tuttavad kunagi, me pakkusime plikale linnast toodud kompvekke ja rüüpasime kõik pudelist napsi peale. Noorsusi arvas, et surnuaed on kõige mugavam trehvamiskoht: vähemalt ei kahtlusta keegi, et siin mõnda roppust võiks ette tulla. Läks juba hoopis hämaraks, langes mahe suveöö, kahises pehme tuuleõhk üle haualilled. Meie idüll kestis aga edasi.

Viimaks arvas plika, et peaks ära koju minema. Nojah, seda küll, aga kuhu läheme meie? Kas plika ei kutsuks meid oma poole kaasa? Ei see ikka ei lähe, kodus näevad, külas võivad levida soovimata jutud... Noh, kui ei, siis ei, — teha pole midagi.

Saatsime neiu surnuaialt välja, ta viipas meile käega ja kadus hämarusse.

„Vot kurat, nüüd oleme lagedal! Oleks ma üksi olnud, oleksin plikaga ligi läinud, aga kahekesi — ta, pagan, löi kartma, — ja pealegi oled sa talle hoopis võõras. Nüüd pole muud midagi kui katsume õnne mujal.“ Ja kohe seadis Noorsusi sammud lähema metsa poole, mille taga pidi olema talu, kus juba paar plikat, mõlemad Noorsoe tuttavad.

Oli vist kesköö, kui kobistasime talu kambri akna taga. Koerad haukusid kurjasti ja üks valgeis pükstes mees seisis maja uksele ning ässitas koeri „võta, võta!“ Noorsusi trööstis aga meest, et ega siin pole vargaid ja kui varastatakse mõni plika ära, ega peremees seda ometi pahaks pane.

Peagi avanes kambri aken ja valge eesriide tagant sirutus üle õitsva aknalille uudishimuline neiu nägu.

„Tere, Mann! Kas tunned mind veel?“ sosistas Noorsusi neiu.

„Ah, sina oled. Kust said sa ometi siia?“

Tutvustamine läks ruttu ja järgmisel hetkel olime juba neiu toas. Algas lõbus jutulobin, kuid jälle oli meid kokku kolm, neetud arv, mis seesugusel korral sugugi ei sobi. Meie märkamata hakkas väljas valgeks minema, ja Noorsusi arvas, et peame laskma jalga, sest tema arvates ei sobi siia öömajale jääda, kuna ka neiu ise ei teinud sellest juttu. Nojah, ega midagi, laseme jalga, aga kuhu? Saaks ometi kuski natuke magada! Väsimus oli kallal ja silmad tikkusid juba kinni.

Päike ei olnud veel tõusnud, kui sammusime teed mööda edasi. Noorsusi seletas, et temal on kogu sest Lasvast isu täis, et lähme parem ära Paidra kanti ja katsume seal kuski magada. Jõudsim Võhandu ääre. Noorsusi leidis siin purde, mis viis üle jõe. Sammusime läbi

värske heina, saapad kaenlas, kuni Noorsusi tuli uuele mõttele, et kõige kohasem on magama minna mõnda jõe-äärsesse heinaküüni: seal ei ole meie kellelegi tüliks ja võime magada niipalju kui tahame. Hakkasime heinaküüne järele katsuma, kus oleks ka natuke rohkem heinapuru sees. Sedaviisi parajat küüni otsides jõudsim Võhandu pahemal kaldal künka juure, mis asus saarena heinamaade keskel ja mille nõlvakul paistis üksik talu.

„Vaatame õige, mis talu see on, ehk on tüdrukuid, lüpsavad lehmi, saame värsket piima,“ arutas Noorsusi, kui sammusime mäekülge mööda üles, mõlemil käes ilmatupikad kaikad, mille abil saime heinamaal üle märgade kohtade.

Mäe otsa talu juure jõudnud, kuulsime, et talu koerad koledasti lõugavad.

„Ei tea, mis seal lahti, koerad meid ju veel ei näe,“ ümises Susi uudishimuliselt ja kiirustas sammusid.

Talu õue avanedes selgus meile koerte haukumise põhjus: talu aida ukse ees istus trepil mees, hoidis nägu vastu ust ja kõneles aita.

„Aa,“ sõnas Susi, „siin on tegu vembuga! See kuradi loll tikub veel vara hommikul tüdruku juure aita.“ Ja sel hetkel karjatas Noorsusi kõigest kõrist „hõi!“ ning vibutas oma pikka malakat. Ma jäin hämmastunult seisma, koerad lisisid hoogu juure, ning järgmisel hetkel nägime, kuidas võõras poiss, silmates kaht meest suurte kaigastega, hüppas trepilt üles ja laskis kiirel jooksul alla mäe jalga. Veel enne kui kõigest aru sain, kihutas Noorsusi jookstes põgeneva poisi suunas, kirudes ja ähvardades.

Hakkasin minagi mäest alla sibama. Hoonete vahelt välja jõudes nägin, kuidas hall kogu jooksis kiiresti üle niidukaela, Noorsusi peaaegu kannul, ikka hüüdes ja ähvardades. Siis äkki peatus Noorsusi, vaatas maha, kummardus ja võttis midagi üles. Ja enne veel kui ma juure jõudsin, tõstis ta mingi pudeli kõrgele ning hüüdis võidurõõmsalt:

„Vaata kuradit! Pillas viinapudeli maha! Oli, kuri-vaim, veel varahommikul platsis tüdruku kristalliga võrgutamas.“

Ja pöördudes põgeneja sihis karjus Noorsusi kõigest kõrist pilkavalt:

„Hei, küla mees, tule tagasi, vaata, kristalli-pudeli kaotasid!“

Kuid põgenejast ei olnud enam jälgegi, ta oli kadunud pöösastesse.

Silmitsesime uudishimuliselt pudelit. Ehtis kristallkümmel! Proovisime kohe leitud kallist märjukest, mis maitses väsimuse järele imehea, tegi meeled virgemaks. Nägime oma ees vaikset järvekest, mille teine rand ulatus põldudeni, teispoole järvekest paar talu hommikusel udus. Teades, et Võhandu jõgi asub paremat kätt, arvasime, et oleme vist Paidra veski ligi. Järvekesel kaldale jõudes märkasime, et otse talude kohal asub järve kaldal saun ja selle kohal kena pesupurdeke. Noorsusi arvas, et oleks aeg nägu pesta ja selleks on see purre

kõige parem koht. Läksime purdele, sulistasime silmad selgeks ja jäime purde juure pesupingile pisut puhkama.

Juba tõusis päike ja kuldas kaugeid metsalatvu. Aga üle heinamaa seisis madalalt kerge udu kui hõbedane loor. Kuski kauguses tilises karjakell. Olime jäänud mõlemad hoopis vait, silmitsedes hardusega peegelvaikset järvekest, kus sulpsatasid kalad.

Äkki pöristas Noorsusi:

„Kurat, siia võib sedaviisi magama jääda,“ hüppas pingilt ja tegi minekut. Jõudnud sauna juure, jäi Susi seisma, vaatas uurivalt ringi ja tõmbas sauna ukse lahti.

„Oo, tule vaata, siia võime ausal kombel magama heita, pole tarvis kedagi tülitada. Vana viht pea alla, uks tagant kinni, ja ma annan oma pea, et meid siin keegi ei tülitata. Praegu on alles vara, ainustki inimest pole vist veel jalul ja siia mäeserva alla ei näe meid praegu keegi.“

Järgmisel hetkel olime juba saunas. Noorsusi leidis pingikese, millega tuges ukse tagant kinni. Siis võtsime vana viha, pühkisime saunalava ettevaatlikult puhtaks ja kobisime kui õiged mehed kunagi lavale magama. Jäid raskesse unne kaks noort rahvaalgustajat, need kaks noort sikku, kelle huviretk neid sedapuhku oli toonud tundmatu maanurga talu sauna.

Ei tea kui kaua oli kestnud too ränk uni, kui ärkasin Noorsoe vehklemisest, kes ägedalt käte ja jalgadega siples. Ärgates tundsin käsil ja kaelal valusaid pisteid, samuti kogu kehal. Kargasin püsti ja nägin, et musttuhat kirpu oli meile kallale tulnud: kael ja käevarred aina punetasid puretud plekkidest. Äratasin ruttu seltsimehe. Poiss ei saanud maast ega ilmast aru, tõreles vastu, aga kui ma talle kõrva karjusin, et kirbud on kallal, oli Susi jalamaid püsti, taipas hädahoitu, haaras kuue ja saapad ning tahtis otsejoones saunast välja tormata. Peatasin tema, sest oli tarvis luurata, kas õhk sauna ümber on puhas. Litsusime ukse praokile: väljas paistis päike juba lõunakaarest, ei järve ääres ega kummalgi pool sauna polnud kedagi näha.

Hüppasime saunast välja. Noorsoe esimeseks mõtteks oli, minna kohe siinsamas suplema ja kirpusid puistama. Vaidlesin vastu, et meid võidakse siin tähele panna, parem on pageda lähemasse metsa.

Kõndisime kui ausad mehed kunagi taludest mööda lähema metsa poole. Seal tõmbasime põõsastes end alasti, ja algas kange kirpude kihutamine. Susi vandus seejuures kurja ja siunas talunaisi, kel rumal mood saunaleilis oma kirpunud tekke puhastada.

Olles veendunud, et kõik putukad riietest väljas, hakkasime tundmatut teekest mööda metsas edasi sammuma.

„Eks ta kuhugi ikka välja vii; kõige parem oleks, kui ta viiks kodu poole,“ arutas Noorsusi.

„Jah, kui saaksime jälle koju tagasi,“ oli minugi mõte. Sest tundus, et kogu sellest ilmareisist oli isu hoopis täis.

Otsustasime esimese vastujuhtuva elamu juurest küsida teed Peri mõisa poole.

Juhus ei lasknudki end kaua oodata: tüki aja pärast silmasime metsas tee ääres väikest majahütti, mille ukse kohal, meie suureks üllatuseks, rippus suur puust kringel.

„Tohoo põrgut! Kas siin metsas tõesti saiapagar?“ kõneles Susi. Mindki virgutab see nähtus.

„Ehk on tehtud nalja, katsume järele,“ otsustas Susi ja proovis ust avada. See oli aga kinni, kuid lõgistamise peale avati ta peagi ja kokkunud näoga vanaeit pistis pea ukse vahelt välja.

„Kas siin on pagar või?“ küsis Susi.

„Pagar neh. Mis teil vaja?“

„Tahame saia, või on ka midagi muud?“

„Täämbä olõ-õi saia, um jo viil kolmapäiv. Mi küdsäme puulpä, pühapäiv viiäs kõrtsi mano; kiä no nädäli seeh ost,“ vadistas vanaeit.

„Kas mitte ainustki kringlit ei ole?“

„Ei ole, — vai ku mõni um jäänüki, tu rotõl poolõniste jo är' jüret.“

„No leiba ikka on?“

„Olõ-õi leibä kah.“

„Tohoo kurat säh! Mis inimesed teie küll olete, kui mitte midagi pole süüa?! Tule, Ants, tõmbame selle puukringligi ukse kohalt maha, misjaoks ta siin ilmaaegu ripub inimeste petmiseks,“ kirus Noorsusi, viipas minu poole käega ja hakkas ise kepiga „pagari“ puukringlit õngitsema.

„Kulla paikõsõ', ärge no mi krõnglit putku, tiä olõ-õi süüdü. Mul olõ-õi muud teele anda ku heeringet. Ku tahade, sööge niisama, olõmi no nii vaese, et olõ-õi leibä ka põrhõlla!“

„Hea, hea, kui heeringat on, too välja!“ sõnasin ma eide rahustuseks, kuna omal käisid neelud soolase heeringa järele.

Vanaeit kadus uksest, kuid tuli varsti jälle nähtavale, paar heeringat sabapidi näpu vahel.

„Võtkõ no niisama, olõ-õi mul tah määrastki puh-tampa anomat.“

„Hea, hea, vanaeit! Sa oled päris vahva, aga see pole hästi, et see puukringel sul ukse kohal ripub,“ torises Noorsusi muhedalt, napsas heeringa, mis peagi kadus näkku.

Maksime eidele kumbki kolm kopikat, mille eest eit luges rea tänusõnu. Küsisime veel lõpuks, kuidas kutsutakse seda kohta, kus pool on Peri mõis ja palju sinna maad.

Kuulsime oma ehmatuses, et kohta kutsutakse Kuulmapaluks, Peri mõisa aga saavat vähemalt kakskümmend versta. Koolma küla ei olevat kaugel, sealt võib teed küsida.

Sammusime edasi, tuju soolase heeringa järele üsna hea.

Peagi jõudsime Koolma külla, mis asus otse kauni Võhandu kaldal. Peatusime esimese majakese juures, kus kohtasime habemikku vanameest, kes istus oma omni ees. Pärisime, kas saaks leiba ja piima ja vahest ka kuski magada, sest tundus, et oleme siiski näljased, ja väsimus andis end kõvasti tunda.

„No mis ei saa, saab küll. Magada saate aidas.“

Varsti ilmus lahke vanaeit, tõi välja, aidatrepile, kausitäie piima ja pool pätsi leiba. Pistisime selle nobedasti kinni, ja nüüd ei olnud muud soovi kui magada, magada.

Tehti meile mändide all seisvasse ruumikasse aita lai magamisase, heitsime sinna, ning peagi surus raske uni silmad kinni.

Järgneb

Jseloomustavaid mälestusmärkmeid akadeemik K. E. v. Baerist

DR. KARL ERNST v. BAER

TARTU kunstipärasemaid mälestussambaid on Toomimäel akadeemik Karl Ernst v. Baer'i mälestuseks 1886. a. püstitatud raidteos, mille autoriks on silmapaistev vene akadeemik A. M. Opekušin. Mälestussamba valmistuskulud kaeti kohaliku ülikooli poolt korraldatud avaliku korjanduse läbi sissetulnud summadest.

Baeri mälestussammas on tähelepanuväärne, peenelt väljatöötatud teos. Samba lähedal viibides jäävad ikka ja ikka jälle inimesed seisatuma, mõjustatud tema haaravast kunstivõlulust. Rääkimata kohalikust publikust, ka huvireisijad ja ekskursioonid, külastades oma rännakuil Tartut, teevad ikka tingimata käigu suure loodusteadlase K. E. v. Baeri mälestussamba juure.

Kuna Baer on maetud Tartu Jaani koguduse kirikuaiale, siis ei tekita tema kalmu leidmine suuremat raskust; kuid neid, kes Baer'i elamu kohta Tartus teateid pärivad, ei ole vastavate andmete puudusel mitte suudetud rahuldada. Nii olgu siis järgmiste ridade otsustavaks tähendatud puuduse kõrvaldamine. Ent eeskätt lubatagu üldjoontes mainida Baer'i kaugemaid elamis- ja töötamiskohti pika eluea vältel.

Biograafiliste andmete järele sündis K. E. v. Baer 28. veebr. 1792 Järva maakonnas Piibe mõisa omaniku pojana, õppis Tallinna gümnaasiumis ja siis Tartu ülikoolis 1810—14, omandas dr. med. astme ja töötas selle järele täiendamise otstarbel mitmete välismaa ülikoolide kliinikuis, praktikasse süvenedes m. s. Würzburgis prof. Döllingeri juhatusel loomade anatoomia alal. Alates 1817. a. teotses B. Königsbergi ülikooli juures prosektoarina ja eradotsendina ning 1819—29 zoologia (1826 ka anatoomia) professorina. Sellekohasel kutsel siirdus B. Peterburi, oli seal Teaduste Akadeemia liikmeks ja professoriks Arstiteaduskirurgilises Akadeemias. Kuid silmas pidades oma uurimistöde soodsuse võimalust pöördus ta juba järgmisel aastal Königsbergi tagasi, kuni teiskordsel kutsel võttis 1834. a. püsivaks peatuseks asukoha ometi Peterburis, töötades endistel aladel mõlemas akadeemias. Oma ilmakuulsad tööd loodete arenemise alalt kirjutas B. Königsbergis viibimise ajal. Uurimisreisid,

mis B. aastate kestel ette võttis antropoloogia, etnograafia ja geograafia alal, ulatusid peale kaugemate rannakute Venemaale ja välismaale ka Baltimaale. — 1863. a. lahkus B. akadeemiast ning asus 1867. a. Tartu elama, kus ta, olles eraõpetlasena kitsama teadusliku ringkonna keskpunktiks, jätkas oma teoreetilisi töid. Omades rahvusvahelist kuulsust, suri B. 28. nov. 1876.

Baeri Tartu siirdumist tema vanul päevil põhjendas krahv Keiserling oma kõnes¹⁾, mis ta B-i mälestuseks pidas 18. dets. 1876 Tallinnas Kirjanduse Seltsi koosolekul, järgmiste sõnadega:

„Peale selle kui Baer ligi kolm aastakümneid Peterburi akadeemia liikmena vahet pidamata oli töötanud, arvas ta aja vagusaks elujärguks tulnud olevat ja loobus korralise akadeemiku kutsekohustustest... Tolleaegse haridusministri Golovin'i korraldusel tehti võimalikuks, et auväärt raugale, kes enda eest hoolitsemises millalgi toime ei saanud, pälvitud rahupõlves mureta läbisaamine võimaldus. Baeri soov oli ühes väikeses linnas elada, kus pidi aga olema vähese teadusliku läbikäimise kõrval suur raamatukogu. Selle leidis ta Tartus, oma rõõmsa ja töörikka üliõpilaspõlve asukohal. Ja seal on ta oma elupäevad ka lõpetanud, — ei mitte uinutavas rahus, vaid ikka veel sihikindlas vaimlises töös ja tegevuses.“

Kogu aeg (1867—76), mil Baer elas Tartus, asus ta korteris Veski tän. Fr. v. Freymann'i majas, mis kandis tol ajal politseinumbrit 220²⁾. See elamu oli võrdlemisi lähedal ülikooli raamatukogule, millega B. tahtis alaliselt kontaktis seista, kuid seejuures siiski täiesti maa õhkkonnas, Tähtvere mõisa põllu ääres. Praegu kuulub mainitud maja Ernst v. Seidlitz'ile ja on varustatud nr. 4-ga³⁾. Seal ruumikas aias asetseb ärklikorteritega ühekoradne korralikult ehitatud puumaja, väliselt praegu alles

1) Aus baltischer Geistesarbeit. Reden u. Aufsätze neu herausgegeben vom Deutschen Verein in Livland, I. Riga, 1908, lk. 140.

2) Dorpater Adressbuch, 1867 (W. Gläser'i kirj. Tartus 1868), lk. 3 ja 16. — Tol ajal olid politseinumbrid majadele antud ehitiste järjekorras, alates igas linnaosas esimese arvuga, kuna majade järjestikune omaette nummerdamine üksikuis tänavais puudus.

3) Kirjutise järgnev osa põhjeneb teadetel, mis on hangitud peamiselt hr. Lud. Lüisa'lt (majaom. Tiigi t. 9), siis aga ka hr. Aug. Tillemann'ilt (Lepiku t. 2), linna statistikabüroo end. amet. A. Jürgensonilt (Botaanika t. 35) ja pr. Barbara v. Sievers'ilt (Veski t. 4).

E. v. Seidlitz'i maja Veski t. 4
K. E. v. Baeri omaaegne asukoht

endises seisukorras. B. elas 7-toalisel alumisel korral. Tal oli ligemaks käsualuseks vanapoolne ühe silmaga toapoiss, kuna naisteenija ja koka ülesandeid täitis kojamehe Tillemann'i abikaasa. Kojamehe perekond elas 2-toalises keldrikorteris; ärklitoad olid majaomaniku kasutada.

B. polnud mitte ainult geniaalne looduseurija, vaid ka innukas loodusearmastaja. Tema kasutada oli maja ümbritsevast aiast põhjapoolne osa, mille kaunistust ja korrashoidu ta alaliselt silmas pidas.

Freymann'i maja vastu, teispoole tänavat asetses umbes 2-vakamaalisel pind-alal Tähtvere mõisa tuuleveski⁴⁾. Mölder-rentnikuks oli seal Karl Lüisa. Tema peres elati ja teotseti enam-vähem maarahva suunas, eriti loomapidamise suhtes. Möldril olid omad hobused, sarvja harjasloomad ning kanu isegi mõni kümmekond. Karjasaadust jätkus nii oma pere toiduks kui ka turumüügiks. Ja nii laskis siis professorihärragi — selliselt harilikult kutsuti hr. v. Baer'i kogu naabruskonnas — möldrilt viia kaaluvama osa oma tarbeaineid, nagu piima, võid, mune, jahu ja tangu. Seks tamberdas kohusetruu toapoiss pea iga päev korra möldriemanda jutule.

Kuid hr. professorit ennast võidi Veski tänaval harva näha, kuigi sealsed inimesed oleksid tema ees ta loiaalsuse tõttu heal meel peakatet kergitanud. Baeri tavaline käik Toomimäele ja alla linna toimus aia jalgvärava kaudu, mis suundus krundi tagapiiril n. n. Kassitoome kallasteile. Nähtavasti ahvatles teda eriti just see vagune romantilismetsik osa ilusast Taaramäest. Siin võidi auväärt õpetlast sagedasti näha pingil mõtisklevat. Ja kui lapsed ta lähedusse tulid, siis peatas ta neid ja jutles meeleldi nendega.

Veskiselli kaasabil meisterdas kord möldri poeg nägusa teivastuuliku, mille püstitas juurviljaaia plangu servale, mitte kaugel Baer'i elamust. Varustatud kolgikeste ja soonrullil lõgiseva lipatsiga võis see käabustuulik marulist müra tekitada. Kuid müra pidi aiapeenraid õnistanavaid mutte hirmutama ja põgenemisele sundima. Kahjuks hirmutas ta aga ka professorihärra lõunauinaku, mida viimane oma kõrge vanaduse tõttu igatahes vajas.

Siin tekkis väike vahejuhtumine, millest laseme hr. Ludwig Lüisal, kelle pea nüüd aastakümnete järele muidugi juba hõbedat kannab, üksikasjalisemalt rääkida.

Ka mina olin üks professorihärra lemmiklapsi — jutustab hr. Lüisa. Kui hr. v. Baer mind juhtus nägema — oli see kooliteel või Toomimäel, siis viipas ta mu enda juure, patsutas põsele ja päris mu käekäigu järele nii koolitöös kui koduses elus. Ma võisin tol ajal olla umbes 10-aastane poisijõmpsik ja käisin n. n. Beckmann'i algkoolis.

Koolist koju tulles sain ma kord professorilt kutse tema juure ilmuda.

Olles sellise kutse üle tõeliselt uhke, tõttasin, ilma et oleksin läbenud lõunatki süüa, kohe professori jutule. Minu kärmsus rõõmustas vanahärrat. Lausus mulle meelitussõnu, mina alles olevat vahva mölder, kelle vastu keegi ei saa. Ta olevat mind näinud iga päev askeldavat teivastuuliku kallal. Lapsest, kes tööd armastab, võivat elus tubli inimene saada. — Kuid siis palus mind hr. professor siiski jahvatamises iga päev kaks tundi — kella 3—5 — vahet pidada, sest temal, vanal inimesel, olevat tarvis sel ajal lõunauinakut teha.

Muidugi täitsin ma professorihärra nii mõõduka soovi healmeel, ja see tõstis aina mu väärtust tema silmis. Ent Baer'i isiku kohta olgu tähendatud, et ta oli sümpaatne, keskmise kasvuga, hahkunud pika juuks-

Nn. Tähtvere mõisa veski Veski t. 1
Lammutatud a. 1890 (91?)

tega härra ja kandis põlvini ulatuvat saterkuube, mis tema õpetlaskujule hästi sobis.

Kui hr. professor mind järgmine kord laskis kutsuda, tabas mind kaunis piinlik seik.

Meie emis oli suvatsenud oma põrsaste sülemiga korraks tänavale jalutada. See jalutuskäik pole aga ulatunud mitte kaugemale kui Freymann'i aia planguni. Siin olid põrsad läbipugemiseks paraja mulgu leidnud ja siis professori lillepeenarde kallal põhjaliku künni toime pannud. Karistuseks oli kahjusaja nad vangistanud oma puukuuri.

Seekord oli professori pilk tõsine, kui mind teenija tubadest läbi juhtis tema juure.

„Ludwig,“ lausus ta, „sa oled hea laps olnud ja elades üksteise naabruses oleme meie hästi läbi saanud. Kuid sinu põrsad on pahad loomad — nad on mu lillepeenrad üles songinud... Kas tead, mis ma nüüd teen?!“

Pea ütlema, et mu meeoleo kukkus räbalaks, ja ma oleksin heal meel tagurpidi uksest välja pugunud, kui see oleks kuidagi soodustunud. Kuid sealsamal hetkel lisas professor oma küsimusele:

„Ma annan põrsastele vitsu (Ich werde den Ferkeln Ruten geben)!“⁵⁾

Vitsa-andmise kujutasin ma endale nii ette, et professor pidi põrsad ükshaaval põlvele võtma ning kimbuga läbi sapsima. Meeleldi oleksin ma naerma pahvatanud, kuid silmas pidades seisukorra tõsidust kinnitasin ma rõhuvalt: „Palun, härra professor, seda korrapäraselt teha!“

„Siiski, ma ei anna neile mitte vitsu!“ tühistas professor oma otsuse. „Sinu pärast jätan ma nad nuhtlemata, kuid tingimusega, et sa neid mitte enam mu lilleaeda ei lase!“...

Kui olin rahuldava töotuse annud, silus professor mu pead ja lausus: „Sa oled igatahes parem kui su põrsad. Seega olgu selle paha loo lahendamine lõpetatud.“

Ja hr. Lüisa lõpetas oma veste:

Kui K. E. v. Baer kord ühel talisel päeval, enne jõulu, mustas puusärgis majast välja kanti, tundis kogu veskipere tema lahkumisele tõsiselt kaasa... Alles hiljemini, kui olin noormeheks sirgunud, sain ma teadlikuks, et lapsepõlves oli mind ilmakuulus teadusmees oma sümpaatia väärseks pidanud.

K. E. SÖÖT

⁴⁾ Endisel veskikrundil on praegu H. Riedel'i nr. 5, Ew. Steinberg'i nr. 7 (end. ümberehitatud möldri elumaja), nr. 9 ja 11 ning üliõp. korp. *Livonia* ehitised.

⁵⁾ Teatavasti oli Baer tuntud osava naljahambana (vt. *Aus Balt. Geistesarbeit* I, lk. 140).

O. Wilde'i draama
Salome osa kandjaid
meil ja Saksas

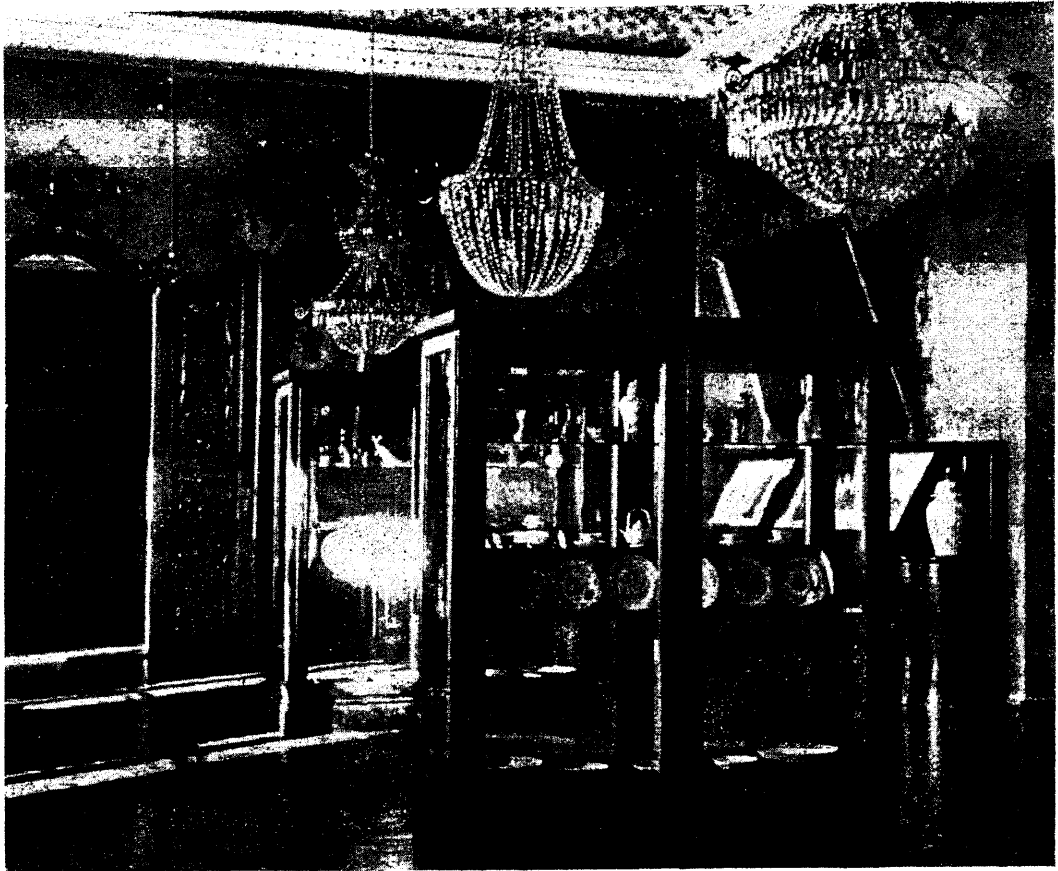
VANEMUISE NÄITL.
M. TÜRK
Salome tantsus

ELSE GERHART-VOIGT
Salome osas

ROSE LANDWEHR
Salome osas

VITRIINID E. R. M. PORTSELANIOSAKONNAS

J. Genss

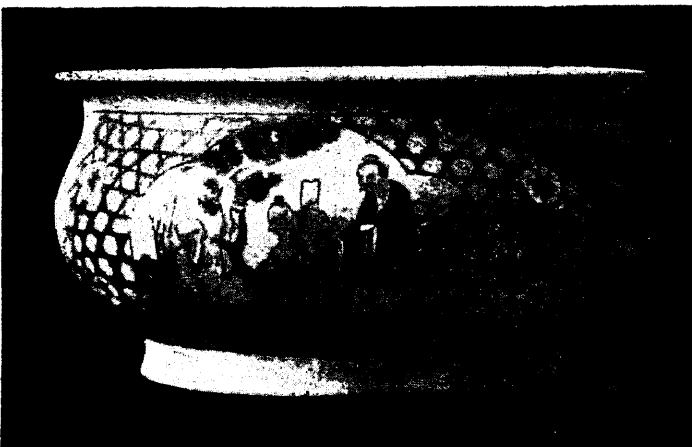
Portselan Raadi muuseumis

E. R. Muuseumi W. Krügeri poolt pompei stiilis dekoreeritud marmorsaal, Raadi mõisas, leidub kenake keraamika-kogu. See kogu pole eriti suur, kannab juhuslikkuse ilmet, sisaldab aga rea väärtuslikke üksikesemeid.

Väga ilusate eksemplaridega on Hiina esindatud. Hiina keraamika esindusnumbrid on kunstiajalooliselt

jaotatud perioodidesse, mida nimetatakse valitsenud dünastiade järel. Vanim eksemplar hiina asjadest on üks kõrge pudelvaas, kõvast kiviainest, hall, osalt mõrane-nud glasuuriga. Vaasi kaela illustab kümme reljeefiku-julist buddhistlikku figuuri. Vaas kuulub Sung'i-aega (960—1279) ja on pärit arvatavasti kalmu-leidude hul-gast. Hilisemasse, Ming'i-aega (1368—1643), kuulub üks võrkornamendiga vaagen, mille igale küljele on maalitud stseenid hiina muinasjuttudest. Terve rida portse-lanasju põlvneb K'ang-hsi-ajast (1662—1722) — üks istuv Kuan-Jin *blanc de Chine's*, üks naerev Buddha ja üks isalõvi, Ch'i-lin, neljanurksel soklil. Seesugused lõvid kui uksekaitsjad on levinud kogu Hiinas ja neid peetakse majarahu kaitsjaks. Sessesamasse aega kuulub ka üks soklil seisev munk, lillepotiga käes, samuti paar tald-rikku, üks neist eriti ilus, kahe stiliseeritud põdraga — pika elu sümbolid.

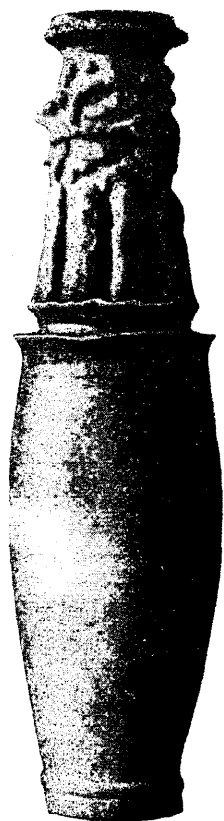
Portselanikunst tuli Euroopasse võrdlemisi hilja. Portugaallased olid küll juba 16. sajandil ja hollandlased 17. sajandil suurel hulgal Hiinast portselani importeeri-nud, mida hinnati asjaarmastajate poolt väga kõrgelt. Alles 18. sajandi alul aga õnnestus Joh. Friedrich Böttcher'il leiutada portselani valmistusviisi. Tema sai ka *Meissen'i manufaktuuri* asutajaks. Üks tore eksemplar selle vabriku saadusi leidub ka E. R. M. kogus. See on suur vaas 18. sajandi keskelt, rikkalikult allegooriliste

HIINA VÕRKORNAMENDIGA VAAS

18. SAJANDI VAAS (67×42 sm)
Meisseni manufaktuur

HIINA PUDELVAAS
45×11 sm

ISALÖVI, CH'I-LIN
20×9 sm

figuuridega kaunistatud. See ese on pärit veel sest heast ajast, kus valge särav portselanimass andis asjale peailme, kuna värvi ülesandeks jäi ainult seda pisut elustada ja rõhutada. Viin ja Pariis käisid aga teist teed, seal kaeti portselanasjad täielikult kulla ja värviga.

Sesse ajajärku kuulub ka paar siin leiduvat Meissensindu, mis ennemini ilustasid rokokoo-tuba girlandidena. Selsamal riiulil seisab vitriinis viis kristallglasuuriga vaasi, Berliini manufaktuuri tooted.

Muuseumi külastajate tähelepanu olgu juhitud veel kahele fajanssvaasile, mõlemad ilma jalata, pärit Savo-

nast. Need vaasid on maalinud ja põletanud kunstnik Giovanni Agostino Ratti (1699—1775) a. 1722. See oli aeg, mil algas fajansi langus, kuna portselan surus ta täielikult kõrvale. Viimne fajansi õitseng langebki Genuale ja Savonale, mille toodangul polnud juba midagi ühist varasema majoolika mitmevärviliste läikasjadega, mis sarnles aga Delfti toodetega. Terve rida Delfti taldrikke esimeses vitriinis kinnitab seda täiesti.

Peale eelpool loendatud manufaktuuride on E. R. M.-is esindatud veel terve rida teisi üksiktasside ja figuuride näol, kuid need on juba päris tavalised asjad.

TALDRIK KAHE STILISEERITUD PÕDRAGA MUNK LILLEPOTIGA
36×36 sm

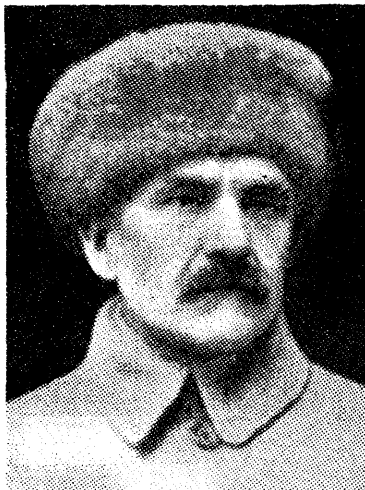

27×9 sm

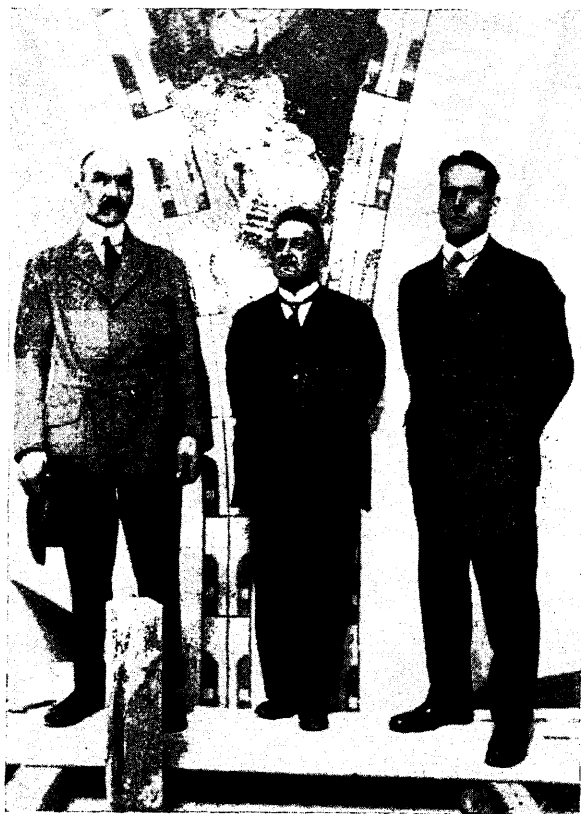

FAJANSOVAAS, SAVONA

Akseli Gallén-Kallela †

AKSELI GALLÉN-KALLELA

Fot. E. Laakso

A. GALLÉN-KALLELA (VASAKUL) OMA TÖÖ JUURES TELINGUIL. KESKEL PROF. U. T. SIRELIUS

SOOME kunsti on tabanud raske kaotus: Akseli Gallén-Kallela — soome kunsti tugevamaid sambaid, soome rahva hinge ja põhjamaise looduse müstika jõulisemaid väljendajaid — on surnud.

Gallén-Kallela kunstiline toodang on haruldaselt rik-

kalik ja haarab kõiki mõeldavaid maalikunsti harusid. Gallén-Kallela on pärandanud Soomele üldrahvuslikke väärtusi, ta on avardanud soome töu ürgset ilmet ja on meilegi seetõttu lähedane.

Soomegi kunsti minevik pole kuigi pikk. Alles 19. sajandi teisel poolel võtab soome kunst tähelepanudav ulatuse. Ja seda peamiselt kolme suure realismi edustaja — Albert Edelfeldi, A. Gallén-Kallela ja Eero Järnefeldi — kandel. Nende hulgast tõeliselt soome-vaimuliseks kunstnikuks sai aga Gallén-Kallela.

A. Gallén-Kallela sündis a. 1865. Oma kunstilise hariduse sai ta Pariisis. Tema kunstiline areng oli väga kiire ja maalitehnilise oskuse viis ta ruttu meisterlikkuseni. Ta oli tugev kõigis tehnikais. Samuti väga mitmesugused kunstisuunad peegelduvad tema loomingus. Ta siirdus ühest suunast teise ja tõi kõikjal üllatavaid uusi võimalusi, ületades sageli oma eelkäijaid.

Gallén on alati käärimas, otsimas oma hinges pakitsevale kohasemaid väljendusvorme. Alanud naturalistliku käsitlusega, näeme teda pärastpoole müstilise põhiolomusega romantika väljendustes monumentaalse dekoratiivse stiiliga. Kuid need rännakud ühest laadist teise avalduvad ainult tema loomingu välises tehnilises küljes, seesmiselt on ta aga täisvereline romantik algusest lõpuni.

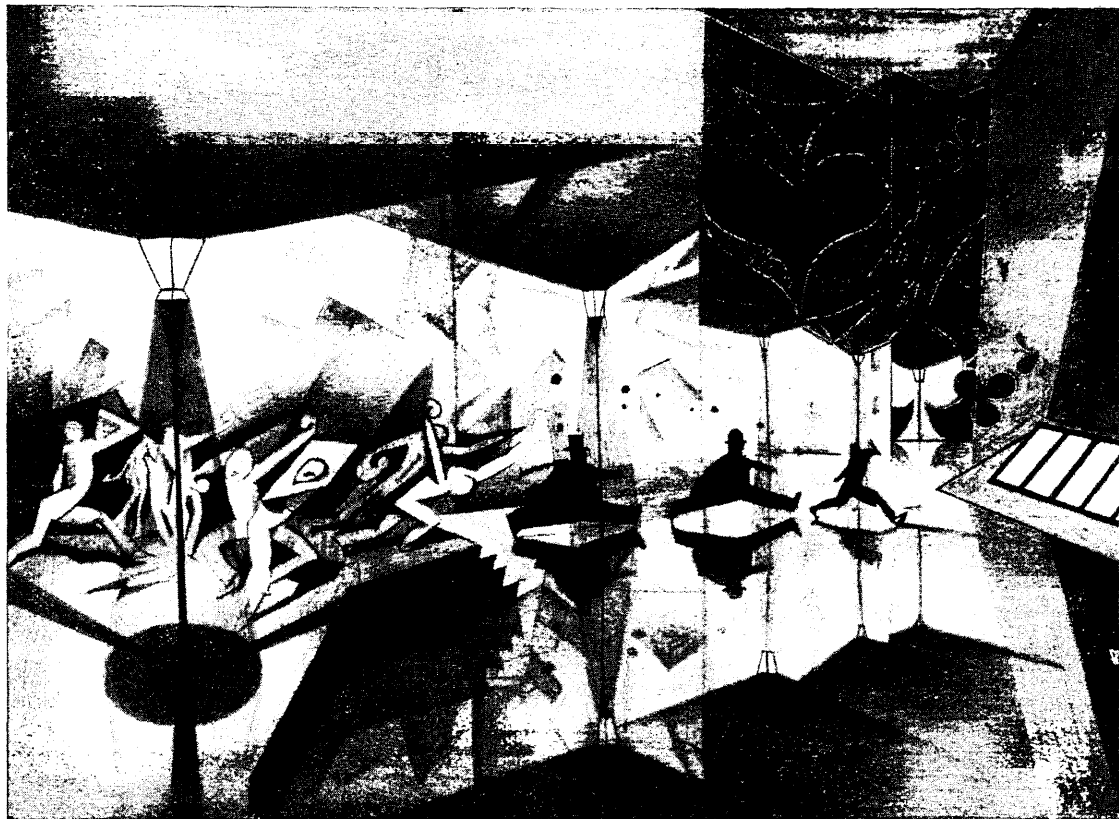
Sümbolismis lootis ta end täieliselt leida, kuid suutis püsida selleski laadis ainult lühikest aega. Dekoraatiiv-stiliseerivas vaimus loob ta terve rea töid õlis, temperas, puulõikes, gravüüris jne., milliste motiivid ta valib peamiselt soome rahvuseeposest *Kalevalast* ja rahvalauludest.

Gallén-Kallela looming ei piirdu mitte ainult lõuenditega. Hulga vägevate kompositsioonidega on ta kaunistanud rikkaliku ulatusega seinapindu — *al fresco*. Vanasse üliõpilasmajja Helsingis maalis ta *Kullervo kojusõidu*, Kalevala-motiivid on ta kasustanud mõjuvaiks kuplifreskodeks Helsingi Rahvusmuuseumis. Tema suurim freskomaaling on aga õnnetul kombel määratud hävingule. Surma ja elu võitlustunge ja kohutavat möödapäästamatut paratamatust kujutav *Surm ja elu* on maalitud ühte Björneborgi mausoleumi, kuid mingi keemilise laostusprotsessi tõttu on selle teose häving täies hoos.

Nendest suurtest freskodes näeme, kuidas Galléni müstilise põhiolomusega romantika on leidnud võimsaima avalduse just ses monumentaalses dekoratiivses stiilis ja tema käsitlusobjektiks on kujunenud peamiselt rahvaluule tundemaailm.

Gallén-Kallela seisukoht soome kunstis on hoopis eriline. Ta polnud mitte repräsenteeriv juht, keskpunkt ja vahendaja. Ta oli isoleerinud enda. Igasugune propaganda oli talle võõras. Ta oli nagu üksik vulkaan lagedal maastikul, mis tegevusse asudes muudab ümbritseva maa. Galléni taoline vaim peab moodsas sotsiaalsete tungidega maailmas tundma end võõrana. Tema kodu võiski olla veel ainult soome ürgmetsade ja soome rahva vaimu tagamaail. Siin ta otsis ja leidis oma stiili. Ja kõik, mis on tulnud tema kätest, kannab erilist visionaarse jõu ja võitluse märki.

D. K.

E. KALABIN
ÕINE SKANDAAL
LINNAS

E. KALABIN KAAK (VÄLJALÕIGE)

Piinava kujutaja

MEIE aja noored kunstnikud — kui võrd nad on tõesti kunstnikud — on kaotanud kuidagi elurõõmsuse ja mänglevuse. Mingi tung piinava ja profundse poole veab nende sulgi või pintsleid. Just kui mingi pahaaimlus teritab sõja-aastais selgetnägelikuks muutunud silme mingitud elu varjude ja luukerede nägemiseks. See aimlus tõusis juba maailmasõja eelõhtul: mäletatagu vaid leedulase Čurlionise *Maasonaati*, Roerich'i *Taunitud linna*. lätlase Strunke või čehhi meistri Kubin'i toodangut. Möödus sõda, maailm asus rahuroobastele, vastu „helgemale tulevikule“, ent kujutavad noorurid ei pöördu kosmaarseilt teemelt, „luupainajalisuse“ laine kunstis veereb edasi.

Mis on selle põhjuseks? Kas nägemusega andestatud kunst näeb ette, et teda ennast ootab kadu, et kogu elu ähvardab suubuda vormidesse, kus igasugune „puhas kunst“ on taunitud väljasuremisele?

Sellised mõtted tulid taas pähe, kui tutvusin äsja Prahast, palee Fenix'is, lõppenud vene kunstinaütuse meelejäävama kuju, Eugen Kalabin'i, toodanguga. Aastakäik 1899, „petetud generatsioon“ kuuluv (andestatagu enesetsiteeringut!), mis siis imestada, et ta veneliselt-artistlik ja küsitlev and otsib väljendust mornides ja rõhuvais teemes.

Kalabin töötab nagu Kubin, alateadlikkuse visionäär ning joonistaja, kuigi tema and ei küündi suure čehhi geeniuseni. Tema varajased asjad Soome ajajärgust (1918—1925) *Kalur* ja *Daphne muutumine loorberipuuks* seisavad veel ilmselt saksa gootika ja itaalia primitiivide mõju all, ent vaadake näkku sellele stiliseeritud nümfile — kas selles pole meie igäihe masendav kurbus, kui näeme, et oleme taunitud vegeteerimisele ja kasvukuks muutumisele. Linna kosmaaridele on pühendatud Kala-

Vilmar Adams

Sääsk, sitikas, kirbutsirkus ja need, kelle nimi on leegion.

Suvepäivikuline kirjandusmontaaz

SÄÄSE lineaarne ilme tervikuna osutab piste le. Me intuiitiivselt mõistataks sinna poole, kui me seda ei teaks (liigagi hästi!) — nii puhas pistlusiseloömuline on tema kehajoonte kompositsioon. Kogu asja tuum on vahenditult igauhele selge. Kui ma vaid teaksin, miks ta pistlemise man ikka tõstab tagumise jala —? Kas „väljendusliigutis“ või?

Ta laskub kohale ja paneb propelleri surina seisma, ~~...~~

Õieti on need peened olevused kadestamisväärased nende surmahetke pärast. Imetaja tunneb neid ju alles siis, kui temasse on juba sisse puuritud; siis tuleb surm — saba, hamba või peopesa kaudu — ja tabab (kui tabab) putuka tema elu õndsamal hetkel: küllastumise momendil!

*

SITIKAS (täis maakeeli; akadeemilise tiitliga: sca- ~~...~~) on tähelepanuväärne olend. Sitikal on

kompab pistekärsaga lihast ümbrust, jalutab esmalt veidi ringi mõistlikult ja arukalt, nagu iseteadlik preili tantsupeol, kusjuures nõelast nokk — see ämblikuvõrguna peen pintsett — vist mängib sondi, nõiavitsa osa. Sest iialgi ta ei sööbu kondi kohta, vaid ikka raffineeritult pehmesse, ikka mõnda väikesse mollikusse.

Hoolsalt ning innuga, lembelise andumusega hakkab hiusest ja hõngust konstruitud olevus end sisse puurima maitsvasse ainesse, pidulikult-aegapidi, ametitalituslikult kombeliselt ja ilmekalt — aga nii sitkelt, et sel puhul on kerge teda surmata, selle ennastunustava, mõttetu sääse!

On ta sööma söönud ja pugu täis saanud, siis ta saab ülbeks, tõstab kära, milles avaldub ta malbetu tänamatus, muutub järsku häbematuks, impertinentseks, rumalaks, ordinaarseks ja ilmab vähematki loomulikku vagasust. Sääse surin on muide häälik, mis isegi reedab ta nõeletleva, pistelise tegevuse ja on akustiliseks vasteks kogu tema haprale, klaasisele, tigidale kujule.

Kitsad, triigitud ja kokku pandud tiivad on säravalt-rohelised kui kreeka klaas või kui hapuks jäänud, kõõrdi-silmendav säravvärviline soopind. Tiibade all kena, sale jooniline kehakuhik. Langeb sellele kiir, siis sisu purpuripuna lööb õrnalt ja neitsilikult hõõguma. Siia juure peen nõõpnõelapeake ja nõksutatud, tantsulised pikad ilusad paradiisi- ning parasiidijalad. See olevus on tõesti ehitatud imponeerivalt, üleni elav väike kunstiteos, saatana surisev hookuspookus.

Notabene: kuipalju sääselikku on mõnes naisenäos! Need on õrnalt ja lähinõuetult ehitatud daamid, helega

hädaohtlikem kutse maailmas! Ta ohverdab oma elule oma elu — elutseb sõnnikus veerevate rataste teel! Kui mõni sitikas sureb (kui sageli puhtast korpulentsusest!), selline hiiglane rohelisest ning sinisest kullast, siis sureb terve agul... kõik need kuldblondsed täikesed tema tugeval rinnal, tema soomusrüü hoolsate rõngaste vahel. Või rändavad nad siis välja? Jätavad rotid vajuva laeva maha?

Sa tore laevarisu! Nii mõndagi aitasin jalule; asjalt: juba oli ta heitnud oma neljakandilise hinge. Tänav on üle puistatud selliseist laibust, millest igauks on omaette väike ekstra-imeteos.

*

OH neid mitmenimelisi! Oh seda aparaati, mida pean ehitama, et kaitsta oma suhkrut ja keedist loomakeste eest paljude nimedega! (Tarakaniid, karakantsikud, torukad, lutikad, saksad, punasaksad, Venemaal meeeldi: prussakad, Saksamaal jälle: venelased, ... imelik, et keegi neid pole veel nimetanud „juutideks“).

Kui neid saaks süüa või lüpsata, või kui nad muidu kuidagi liituks sümpaatlikult antropotsentrilise mõtte- ilma, siis oleks kindlasti leitud, et need hulgad, mis laeni katavad palke, kuldpruunid, helekollased, tumekuldsed ja tumekollased rembrandtlikes varjundeis, sekka mõni kolmesentimeetripikkune Miss Tarakaniana... et nad on ilusad. Kui toredaid laule laulaksid trubaduudid neile! Sest nad tõepoolest on ilusad!

Agan nii õiglusatud oleme, nii armuvaene olen minagi. Paljas mõte einestada nende vagade mahedate loomadega ühest nõust on meile ilik. Jätkustunne ei tee küll nõi

SIPELGAD, kuklased — või mis nad on, mina ei oska neid tunda: sellised väikesed, virgad ja ikka hulgas — saavad pikapeale piinaks. Kui oled naaldumistarbeline või toetumistahteline, siis tuleb enne järele vaadata, kas sa ei riiva kedagi. Kui ma salvin oma päikese hammustatud keha kreemiga, siis nad peavad mind söödavaks, külastavad mind isiklikult ja püüavad närida suure agarusega. Kuid olles pimedas nad avaldavad vabalt oma eluhide; kuulen neid kõndivat ja sosistavat.

Kuhugi pole enam haarata. Kui avan oma laua-sahtli, nad tormavad välja — ja seal pole ometi muud kui pliiatseid! Mu pesukohvril, mu seinal rippuvas frakis, mu raamatuis — igalpool on neil oma motiveerimatu olemine. Kui endale võiks lubada omada närve, siis oleksin ammu põgenenud. Kuid ma ei saa seda enesele lubada. Delikaatne treening! Nõrgemana olla üksi nii paljudega, nii virkadega, nii hästi organiseeritute-ga.

*

KÜLLUSENI vaadelnud maarahva elu-olu, ihaldan linna, et tutvuda, räägitakse, vastandliku linnakultuuriga. Bratislavast viib mind tramm üle piiri otse Viini südamesse. Viin on, nagu tuttav, Euroopa linnade ema, Viini kuulsaim koht on Prater ja Prateris jällegi on tähelepandavaim — nii vähemalt seletas mulle omanik — väike barakk suure lipuga ja uhke sildiga: *Floh-zirkus*. Ettevõtte juhataja on väga nupukas mees, nagu tõestavad tema kuulutused sisseminemul. Ühes „telegrammis“ arutatakse kirpude diktatuuri sisseseadmise küsimust, teises

teatatakse, et kriis on taas möödunud ja „võib igaüks näha neid taltsutatud loomi nende töö man selles maailmaettevõttes“. Kolmandal kuulutusel härra juhataja otsib täisverelist naisjõudu, tingimuseks on „soe armastus väikeste olevuste vastu“.

Loengus, mis aegajalt informeerib kuulajaskonda, tõestatakse, et kirp on maailma tugevaim olevus, sest ta veab 20 korda suuremat raskust kui ise kaalub ja hüppab üle oma keha 200-kordse pikkuse. Milline rekordimees suudaks siin võistelda? Kuna keegi pole vastanud ülaltoodud kuulutusele ja kuna kirbud ei söö biskviite ega pea lugu delikatessidest ning paremastki veinist ja nõuavad ainult magusat inimverd toiduks, siis heasüdameline mees peab oma kirpe ise söötma.

Ja kirbuteatris ilmuva *Kirbu Maa* juhtkirjas arutatakse rasket õiguslikku küsimust: millisesse kategooriasse tuleb arvata ettevõtte direktor, kes elatab kirpe ja keda kirbud elatavad?

Mis puutub ansamblistesse enesesse, siis see on hästi distsiplineeritud seltskond: kõnnivad reas, tantsivad inglise valssi, veavad oma kahekümnekordseid raskusi, peavad sõdagi nagu kord ja kohus. Kõik vabatahtlikult.

Minä, santlaager, küll lõin kahtlema, kas väikesed artistid pole siidniidiga köidetud oma kärukete ja töölikeste külge, mis veavad neid, kuid peremees leidis, ma haavavat tema kasvandikke sellise kahtlusega.

Ja ma lahkusin suures harduses kirpude omapärase ning kõrge kultuuriastme ees.

Päivikust

Üks dr. med. Kesk-Eestist, kelle „varanduslikud dimensioonid on nii suured, et *Olioni* kahe aastakäigu hind võrdub selle kõrval nullile“, kirjutab mulle:

... ajakirju tellin ma peamiselt oma ootamistuppa... olen tellinud saksa ajakirju, milledest on teada, et nad kindlasti ilmuvad (Velhagen & Klasing, Baltische Monatschrift).

Yes, see mees on eestlane: vaid eestlasel võib olla nii suur aukartus just balti asjade vastu.

*

Tahame olla segarahvas (vaadake s. a. *Olion* nr. 1 ja 2, mag. Vasara kirjutist) ning meie nimed on: Kruusmann, Karropeltz, Siskinson, Küttmann, Kalaman, Masikberg, Kusick, Kiriklandt, Kuivbaum, Kogerman, Obermees, Reinrahha, Viinaberg, Mustwelt, Vuks, Angerman, Eisen jne., jne.

Nende nimedega oleme nii harjunud, et meil polegi tarvet neid „soome-ugristada“? Eestistame need vaid siis, kui nime muutmine ranga karistuse ähvardusel sundlikuks tehakse. Ent küsitav on see isegi tol juhul paljudel kordadel.

Jonni pärast jääb Schütz Schütziiks.

*

15. skp. peeti Eesti Kirjanikkude Liidu peakoosolekut. (Peakoosoleku kõrval on olemas ka juhatus

koosolekud. Koosolekute hulka ei kuulu Liidu liikmete vested ja kõnelused mõne PENi tegelastega, kes vägisi veeretavad jutu ka kirjandusküsimustele.)

Peakoosolek oli kinnine ja seal võidi „omavahel“, nagu mitmelt poolt toonitati, perekondlikult üht-teist rääkida. Kummalisel teel on aga need „omavahelised“ asjad kuidagi lipanud ajakirjandusse, ühel ajal teatega, et uus Liidu juhatus, kellele tehti ülesandeks selgitada mõningaid küsimusi Bernhard Linde ja endise ministri Jaan Lattiku kohta, on juba tagasi astuda suutnud, sest juhatusel liikmed ei olevat salapolitseinikud ega tahtvat kellegi jälgi uurida. See on väga õilis samm avalikkuse ees, päris tõsiselt. Mis põhjusel aga andis informatsiooni ajakirjandusele Antson ja mitte juhatus?

Lõbusaks muutub meeoleolu, kui asetan enese vaimus tagasi sinna kunstijumala Pallase tuppa ette „eesistuja“ ja taha selle Semperi sõbra Lutsu. Nii mõnus oli jälgida ägedat Antsonit, rahutut Schützi, nukrat Visnapuud, sirgejoonelist Sirget, kallimeelset inimsõpra Hiirt, lampassidevastast Allet, vagusat Vallakut (vaga vesi — sügav põhi?), sõnatut-muhelevat Jakobsoni — Eesti Kirjanikkude Liidu peakoosolekut. Kuis Hubel ja Sööt siia olid eksinud, jääb arusaamatuks. (Raudsepp ei pidanud kuigi kaua vastu ning kadus. Teda nähtavasti ei huvitanud enam Joorami tõde: taevariik on kõige lähemal, kui vastase tudid on peos? Las malgutavad endid, respekt ju lugejas eesti kirjaniku vastu kaob päev-päevaga.)

Kas tunned maad...

Uus Th. Lutsu film

A. VAINO KARISTUSSALGA ÜLEMANA

NARVA KOSK

KAHEAASTASE töö viljana on Th. Lutsul valminud Eesti maad ja rahvast käsitlev suur filmiteos *Kas tunned maad...* Filmi on põimitud eestlaste minevik vanast ajast kuni tänapäevani. Sündmustikuga pidevasse ühendusse viidud, saab filmi kaudu ülevaate meie maastikust, kaubandusest, tööstusest etc. Kuna näitlejate tegevus on seotud sündmuste käiguga, milleks kasustada saadud igakülgseid tõsielu avaldusi, siis on film tõetruu, ühtlasi aga ka kütkestav.

Filmi peategelasiks on näitlejad A. Vaino, Pettai, Kurg, Lipp ja pr. Konsa. Film on 10-osaline ja 2500 m pikk. Esietendus on neil päevil Tallinnas, kino *Modern*'is.

Oskar Urgari

Vabaduse lagendik ja Kalevi kalm ehk jutt rahvuslikust rumaldumisest

NOOD tõi- ning pärisrahvuslased, kes seni on esinenud mõnede vähenõudlikkude ettepanekutega, millest laiemal üldsusel pole sooja ega külma, on nüüd äkki jõudnud rahvusliku tühja-tähja nokitsemise juurest suurejooneliste kavadeni, mis ei riiva kaugeltki enam nii nurgataguseid küsimusi kui enne.

Asi on lühidalt järgmine: Tallinnas asuv Kalevlaste ühing on ajalehtede teatel koostanud Tallinna välise ilme rahvusparastamiseks laiaulatuselise programmi, milles soovitakse Vabadussõja mälestusmärgi asemel püstitada Vabadusplatsile monumentaalne rahvushoone ja plats ümber nimetada Vabaduse lagendikuks, Toompea vene katedraal lammutada ja asemele ehitada uhke n. n. Kalevi kants — valitsusasutiste loss, kogu Toompea aga ümber ristida Kalevi kalmuks.

Kui minna mööda selle kava ainelistest teostamisvõimalustest, kui oletada, et kava koostajad on mõelnud selle teostatavusele mitte aasta või paari, vaid aastakümnete kestel, siis on üht serva pidi võttes siin kõigele vaatamata teataval määral sümpaatsed praktilist idealismi, seda idealismi, mis puhtast dekoratiivsusest kõrgemale tõstab mälestusmärgi praktilise kasutatavuse. Tööpooles ongi küllalt miljonite loopimisest puhta dekoratiivsuse nimel, liiatigi kui see dekoratiivsus sageli on õige kahtlase väärtusega. Nii näit. on Tartus valminud monumendi jaoks hiiglakujud, mis lõpuks ei sobi mitte kuhugi ja mis tuleksid ajada kas või jääauku, et neist üldse saada lahti.

Aga sealsamas kaob kalevlaste praktiline taip päriselt ja kergel käel ollakse valmis lammutama suurt varandust vene katedraali näol, ilma et asjatundjad küsimust lähemalt oleksid kaalunud ja lõplikku sõna öelnud. Ja lõpuks kui ollaksegi veendunud katedraali sibulkuplite stiililisest sobimatuses Toompea arhitektuursel foonil, kas ei peaks siis praktiline meel nõudma kõigepealt katedraali stiili kohendamisevõimaluste selgitamist ümbrusega harmoneerivaks? Igatahes pole veel selge seegi, kas lammutamine tulebki odavam kui kõige hädapärasemad muudatused katedraali välises stiiliilmes.

Lõhkuda, hävitada — see on suur kirk ja vaevalt peatuksid meiegi moodsad lammutajad, kui kaine mõistus võtaks neile kõnelda:

Kui te tahate midagi niiväga lammutada, siis lammutage ennekõike oma natsionalistlik šovinism, sest see on väikerahvale rohkem sobimatu ja vahest veel enamgi vene suurrävalikku algupära kui Toompea vene katedraal.

Lammutage enne muud see vaade, mis lubab teil rahulikult rääkida ja kirjutada Pihkva ja ei mitte Pskov, Võnnu ja ei mitte Cēsis, Rootsi ja ei mitte Sverige, ja sunnib teid tõsiselt pahanuduma, kui sakslane tahab öelda omas keeles Dorpat või Reval.

Teie ei näe ka ette, milline töökoorem oleks teile kõige võimaliku rahvusparastamine. Võib-olla kaalusite teie katedraali-küsimustki istudes sõpradega teeklaasi juures ja ei pannud tähelegi, et teie klaasis oli Tseiloni tee, Tšehhoslovakkia suhkur ja Hispaania sidrunilõik. Ainult vesi oli rahvuslik, o m a s o g a n e Ülemiste vesi (kui

sedagi pilved ei toonud Atlandilt). Seejuures rääkisite teie keelt, milles ei leidunud viitkümnet protsenti oma algupäraseid sõnu ja kõik muugi oli äärmiselt vähe eestiliselt-rahvuslik.

Kui te tahaksite kõike võõrast lammutada, siis peaksite tagasi rumalduma XIII-nda sajandi tasemele ja sealt uuesti otsast algama. Aga seski hallis ajastus pole hea seisatuma jääda ja tähelepanelikumalt ringi vaadata, sest siis leiaksite, et tuleb minna veelgi kaugemale, ja taipaksite, et vormikas kivikirveski on rahvusvahelise läbikäimise tulemuseks.

Ja lõpuks, kui teil oleks võrdlevat silma meie kõige moodsamategi ehitiste jaoks, siis näeksite, et neile pole raske paarimehi leida Lätist, Saksast või mujalt. Ja kui meil tekiks vimm Läti või Saksaga, kas peaksime siis jalamaid lammutama need ehitised?

*

Kurjastitarvitatud Kalevite raugaealisel loojal oli igatahes selgem arusaamine neist asjust kui praegustel tormrahvuslastel. Kui ta ligi viiskümmend aastat tagasi mõni kuu enne oma surma veel kord pilgul laskis lennata üle eesti kirjanduse, siis hakkas talle silmi armetult vähe tõeliselt rahvuslikku. Jah, tunnustas Kreutzwald, isegi *Kalevipoeg* pole täiesti rahvuslik ega algupärane. Raugal oli aega mõelda ja mõistmisele jõuda, mida ei lase tänapäev teha igale mõtelda katsujale ikka näkkukarjutav moodne tempo. Ja nii siis tormataksegi järjest suurema tempoga — rumaldumise suunas.

Ei anna tõendust lähemast järelekaalumise ja mõtlemisoskusest need uued proponeeritud nimedki, Vabaduse lagendikud ja Kalevi kalmud! Midagi avarat mõl- kus vist nende ümberristijate meeles, kui nad sattusid uhkele nimele — Vabaduse lagendik, kuid nad unustasid ettepanud nime tähenduse ja tõeluse vastuolu. Miks siis mitte juba Vabaduse kõrb või Vabaduse rohtlaas? Või millest muust kui takerduvast fantaasiast ja vähesest tõelusetundest kõneleb teinegi ettepanek: Kalevi kalm.

Küllap kõneleks siingi kaine mõistus asjatult:

Kui te midagi ümber ristida tahate, siis ristige kõigepealt Strandmannid Rannameesteks ja Hünersonid kas või Kanapogadeks, kui need aga kisendama ei hakka. Kuid te teate juba ette, et need mannid ja sonid tõesti kisendaksid ja vastu sõdiks kas või nui pooleks ja sellepärast te parema meelega ristite mõningaid viletsaid peni põiktänavaid uhkeiks Kreutzwaldi ja Jannseni bulvaarideks, põhjaminevaid vanu rataslaevu Kungla ime- maiks, lähemas tulevikus vist ka Tallinna Lindanisaks ja Tartu Taarapaduks. Ja julge on teil talitada, sest nii kaugemale pole me tõesti veel jõudnud, et kividki kisendaksid.

Kogu selle kupatise koomilist külge ei panda sügavalt rahvuslikus tõsimeelsuses tähelegi ja võib-olla alles kunagi tulevikus tõuseb praegusest humoristlikum põlv ja tunneb lõbu sellest eneseirooniast, millega oma kõrgema võimu asupaiga oleme ristinud suurte meeste surnuaiaks — Kalevite kalmuks. — Aga selleni on veel aega!

Joh. Barbarus

Põhjast

Lõuna

Üksteiskümnes kiri
Hispaaniast: Poliitilised
kired

Costumbres
Andaluzas

ANDALUUSLASED

HISPAANIA naiste kirglikkus näib kõigiti teesklevana, poseerivana, järsku plahvatava, kiiresti kustuva leegina. Sama tundmus tekib, kui jälgida meeste poliitilist kirge (naine on siin pigemini apoliitiline olevus!), selle järsku puhangut, sama järsku vaibumist. Kui sagedasti ei kuule meie siin revolutsioonilisest liikumisest, mis siiski paigal seisab ja kuhugi ei nihku, — see on pigemini miski revolutsiooniline määratsemine (nagu avaldetakse meelepaha härjavõitlustelgi) kui süsteemikindel riigikorra ähvardamine. Ollakse ju üsna südidad: tõmmatakse lehvima punalipud, lingutatakse lendu kivid, tulistatakse relvadestki, ent see kõik jääb soiku sama järsku, sama ootamatult, jättes hinge pettumuse-tunde, rahulolematuse mõrastuse, andes vanglatele uusi elanikke.

Üliõpilaskond on kõikjal ideede tulekandjana, opositsiooni laagrina teotsend, nii siingi, Hispaanias; iseäranis südikad on arstiteaduskonna õpilased, nagu omal ajal Veneski. Juba Primo de Rivera diktatuuri algusel leidis üliõpilaskond vaimlise isa professor Miguel de Unamuno näol, kes vangistati, ent kellel õnnestus põgeneda Prantsusmaale, kus elas maapaos kuni kindral Berenguer'i uue diktatuurini. Kuigi Unamuno ühes teiste emigreerund Rivera vastastega luba sai kodumaale tulla, siiski teati, et see on olukorra amnestia, et seda märtri aupaistega ümbritset isikut ähvardab jällegi hädaoht — monarhistide ähvarduste ja valitsuse repressioonide näol. Äreval 1-mai päeval pidi siis Unamuno saabuma ja Madridis paari kõnega esinema: lilledega ja suurte ovatsioo-

ANDALUUSIA
NAISED
RAHVUSRÕIVAIS

nidega on teda jaamas tervitet kogu revolutsioonilise üliõpilaskonna nimel ja poolt. Politseigi oli koondand omi ridu, küll mitte tervituseks, vaid korra alahoidmiseks — entusiasmi sordiinimiseks, mis meelevaldajaid vihastand, et lastud lahti valimata sõnu võimu aadressil, siunatud kuningat ja praegust valitsust, millele järgnend väike rüselamine Gran Via'l manifestantide ja ratsapolitsei vahel. Järgmisel päeval kuulutati välja üliõpilaste 24-tunniline protestistreik, ja kui siis Unamuno kõne oli õli tulle valand oma kuningriigi ja kuninga eitamisega, algas lainetus perifeeriaski — teistes ülikoolilinnades. Laupäeval, 3. mail, läks arstiteaduskonnas asi kuninga rinnakuju lõhkumiseni, pühapäeval oli Unamuno teine loeng, millest 4000 inimest osa võttis ja kus sotsialist Prieto lõppsõna, milles kuninga isik maa tasa tehti, esile kutsus osalt tormilist ovatsiooni, osalt monarhistide märatsemist, mis lõppes väikse rüselamise ja kepi-lahinguga, millest politseigi osa võttis. Esmaspäeval otsusteti uuesti manifesteeri ja sellepäevased sündmused arenesid veriste kokkupõrgeteni üliõpilaste ja politsei vahel. Jällegi arstiteaduskonna üliõpilased, kes ühe valvesalga kividega vastu võtnud. Ja kui ülikool politsei poolt piirati, algas nägematu kivirahe, akendel protesteeri leihevivate punalippudega, ootamatult kostva kolme revolvi pauguga provotseeriti aga täielik lahingutulistamine, mis nõudis ühe ohvri pagaritöölise näol ja mõne haavatu. Nüüd nõudis juba valitsus Unamuno lahkumist Madridist, millele see ka lõppeks alistus, siirdudes kodulinna — Salamancasse. Lainetus ülikoolides aga jätkus: elagu Unamuno! elagu vabariik! karjuti öhtul Murcia täna-

levate ringkondade südametunnistus, see on inimliku vabaduse tuline laulik-filosoof, teenäitaja, sirgejooneline inimene. Võib-olla kaldub ta vahel nihilismi, võib-olla ei suuda ta sulgeda süsteemi kõiki taotlusi, siiski Unamuno on tõe kandja, nende kuulutai, teostai. Ei ole kohane siinsamas pikemale käsitlusele võtta auväärt don Migueli kirjanduslikku tegevust.

Unamuno-rahutuste vaibudes küsid eneselt: palju selles kõiges oli poliitilist värvingut, riigipöördelist käärinist. Kas ei olnud see juhuslik ühepäevane puhang ilma homseta? See oli tingimata rohkem temperamendikate lõunamaalaste meelevaldus, kui tõsine revolutsiooniline samm. Kuigi siin ilmub palju radikaalseid ajakirju, kuigi väga innukalt tõlgitakse Lenini töid, siiski tundub, et laiema hulga on poliitiliselt täiesti edaküpsed, nende arusaamine kommunismist või sotsialismist näib küllalt primitiivne olevat, ja punalipud väljendavad kõigepäält rahuolematust, mitte otsekohe äärmist poliitilist meelsust. See oli pigemini võitlus sandarmega, mitte otsekohe valitsusega.

*

Nagu on vaibund poliitiline lainetus ja on mindud päevakorras edasi, sama vaikselt loksab Vahemere rohekassinine pind. Istume Alicante sadamat palistaval Paseo de los Mártires'el, silmitsedes valendavaid purjekesi tumedal foonil, sigarina suitsevaid laevakorstnaid all potisinise taeva, horisoni vöödil. Rahu levitab see meri, lepitust ja muretust hoovab sellest lahest, mille kalda-

ma mõnikümme sammu astund olin ja tundsin järsku õlale patsutetavat, siis arvasin: too kupeldaja pole mind jätnud võrgutamast, kuid omaks imestuseks naerab meie hiljutine (Murcia—Elche vahel) kõige 32 hambaga mu kohkumist, pärib paljuütleva muigega, kuidas señorade valik meeldis (oli näinud mu jutlemist mefistoliku avatlejaga) ja kas ma olen juba käind maricón'ide (meeslibude) kohvikus? Vastasin, et olen liig normaalne selleks, et harrastada maskuliinset võlu, — päälegi ei näi siin señoradest puudu olevat. Jutt kaldub ülikooli rahu- tustele. Esiialgu ei usalda kumbki avameelselt tunnistada oma poliitilist meelsust, sõnad libisevad ääri-veeri mööda, mõtted sirutavad katsesarvi ja haarmeid, öeldud fraasid kobavad ringi, jälgime üksteise näoilmet, nagu paistaks säält kõik saladused. Diplomaatiliste keerdkäikudega selgub viimaks, et señor on loobund omast endisest elu- kutsest poliitilisel põhjusil. — „Kui õnnelik teie olete, et elate vabariigis,“ lausub ta tõsise unistava ilmega. Ja nüüd sajab sõnaderahet valitsuse + diktatuuri kaela, käed liiguvad kõnele elavalt kaasa, ilmestavad iga mõtet, mida miimika teeb otse nähtavaks, käega katsutavaks. (Kuipalju häid artiste on Hispaanias igapäevases elus

juba ja kui halvad teatrid, mõtlen iseeneses!) Nüüd patsutab kaasvestleja mulle jumalagajatuks õlale ja üsna kõvasti, julgesti soovib ta: „Järgmisel huvireisil loodan teid siin Hispaania vabariigi külalisena näha!“ Jaluta- des hotelli suunas, mõtlen isegi, kui õnnelikud hispaan- lased oleksid riigikorra vahetusel, sest selle rahvaga ei sobi kuningriik, see on mingi needus — inkvisitsioon, valus pärandus. Imestan isegi, et see seni nii on püsind. Niipalju radikaalseid ajalehti, ajakirju (*Nueva España, Nosotros*), umbes 80% õppivast noorsoost on pahem- poolse ilmavaatega, aga 20% valitseb, vahetab diktatuure ja teeb kõrget poliitikat. Teine varjutav küsimus aga kerkib: kui õnnelikuks teeks hispaanlasi vabariikki, kui õnnelikuks on ta meidki teinud? Eks võimalda seegi firma ajada tagurlikku poliitilist äri ja tasandada teed vabariiklikule diktatuurile ja kahtlasile võimuhaaramisile! Näeme seda hispaanlikus Lõuna-Ameerikas, näeme seda Euroopaski, üsna lähedal. Riigikord on nagu vana üli- kond: on vähe, kui seda ainult tuulduma riputame, vaja põhjalik ümberlõikus, et ta praegusel ajal kanda kõlbaks ja ilma pigistamata kodanikule selga passiks. Tunneme neid rätsepaid!

Rahvaste lähenemine pildi kaudu

«CIDALC»

Kirjatar Helene Vacaresco, Rumeenia esindaja Rah- vasteliidus, asutas mõnede kirjanikkudega, kinokunstnik- kudega ja diplomaatidega rahvusvahelise komitee kunsti ja kirjanduse levitamiseks kino kaudu, lühendatult CIDALC. Komitee soodustab kinofilme, millel on väärt- ust teaduslikust, sotsiaalsest, majanduslikust, ajalooli- sest, kunstilisest, õpetlikust, kirjanduslikust või doku- mentlikust seisukohast ja mis oma sisu poolest võivad aidata kaasa rahvaste vastastikusele arusaamisele ja lähe- nemisele rahu ja rahvasteliidu vaimus.

Komitee asutas iga-aastase rahvusvahelise võistluse, CIDALC'i *auhinna* parima kavandi, stsenaariumi, toeta- miseks ja lavastamiseks. Auhind on 150 tuhat prantsuse franki. Edaspidi kavatseb CIDALC korraldada kino- etendusi lastele, kasvatusliku ja lõbustava sisuga, nende maade pealinnades, kes võtavad osa selle komitee tööst. Praegu on komitees 41 riigi esindajad, nende seas Eesti. Komitee põhikirja järele tuleb igas riigis asutada auto- noomne CIDALC'i komitee, kes valib temale esitatud kavanditest parima ja saadab selle prantsuskeelse teksti CIDALC'i rahvusvahelisele jury'le, kelle asukoht on Pa- riisis. Nädal enne jury'd astub kokku kavandite lugemise komitee, kellel kaheksa liiget, nendest neli tuntuimat kir- janikku. Komitee nimetab jury esimees. Jury'le esitab komitee kolm parimat kavandit valikuks. Võistluska- vandid saadetakse allkirjata, autori nimi lisatakse juure kinnises ümbrikus. Auhinna saanud kavandi autor an- nab CIDALC'ile kõik õigused tema kavandi kasutami- seks. Kavand filmitakse CIDALC'i järelvalvel suuremate kinofilmide äride poolt.

Rahvusvaheline Jury, millest võtsid osa 34 riigi esi- ndajad, pidas esimese koosoleku möödunud aasta det- sembris. Kuna aga kavandeid oli esitatud vähe (nende seas üks Lätist), otsustas ta edasi lükata võistluse 12. maini 1931. Võistluskavandid peavad olema sisse saa- detud 22. aprilliks.

CIDALC'i komitee töötab lähemas kontaktis Rah- vusvahelise Vaimlise Koostöö Instituudiga ja Kasvatus-liku Kinematograafia Instituudiga Roomas. Temas on esitatud kõik Euroopa riigid, kellest mitmed juba asuta- nud oma rahvuslikud komiteed; peale selle Brasiilia, Kaanada, Hiina, Egiptus, Kuuba, Kolumbia, Mehhiko, Türgi, Uruguay jt. Täidesaatvas komitees on Helene

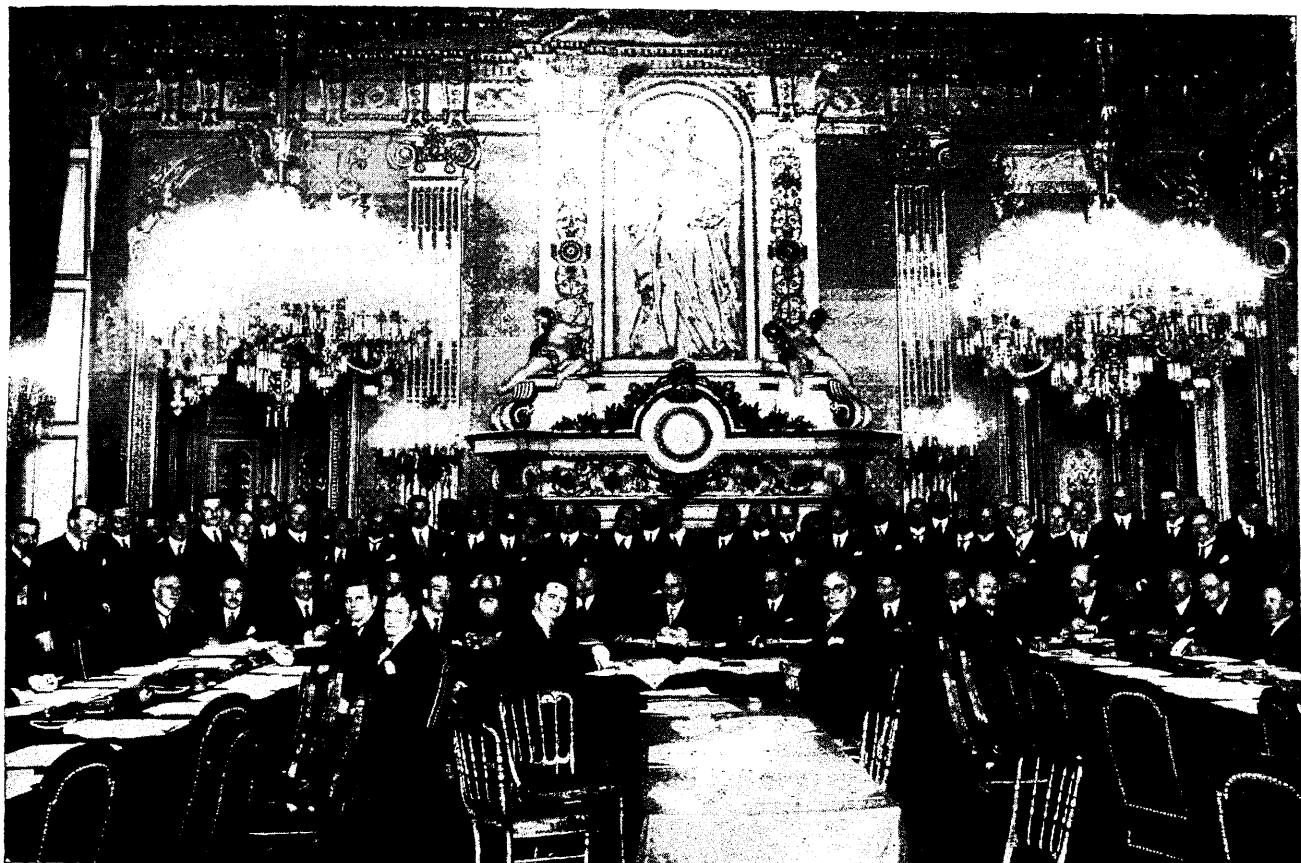
Vacaresco, endine prantsuse minister Loucheur, kirja- nik Francis de Croisset jt.

Rahvusvahelise jury esimees on Gustavo Querrero, Haagi rahvusvahelise kohtu abiesimees, endine Salva- dori saadik Pariisis; abiesimeheks valiti viimasel CI- DALC'i koosolekul, 3. märtsil meie Pariisi saadik K. R. Pusta.

Pildi pealkiri: Sümpatiseerides Eestile — Héléne Vacaresco

Euroopa viljakonverentsid Pariisis 25.—28. veebruaril

EUROOPA VILJAKONVERENTSIL PARIISIS

Euroopa konverents ehk, nagu seda nimetatakse ametlikult, Euroopa koostöö komisjon, otsustas jaanuarikuul Kesk- ja Kagu-Euroopa riikide ettepanekul moodustada kaks komiteed 1930. aasta vilja ülejäägi, samuti tulevaste saakide turustamiseks. Ettepaneku tegijad riigid elavad peamiselt põllutööst ja nende majanduslik kriis tuleb vilja üleproduktioonist ja hindade langusest. Suurimad viljakasvatavad Euroopas on n. n. Donau riigid: Bulgaaria, Ungari, Rumeenia ja Jugoslaavia, siis veel Poola ja Saksamaa. Donau riigel ja Poolal on kokku 1930. a. ülejääke: nisu 8.300 tuhat kvintali (sellest Ungaril $2\frac{1}{2}$, Rumeenial 3 miljonit), otri 7.300 tuhat, sellest Rumeenial ükski 5 milj. kvintali; rukist $3\frac{1}{2}$ milj. kvintali (sellest Poolal 2 milj.) ja maisi 9.200 tuhat, sellest Rumeenial 5 milj. ja Jugoslaavial 3 milj. kvintali. Nii siis kokku umbes 30 milj. kvintali ehk 3 milj. tonni realiseerimata teravilja. Siia juure ei ole arvatud näiteks Saksamaa rukkisaagi ülejääk, mis on $3\frac{1}{2}$ milj. tonni ja toidetakse loomadele, peasjalikult sigadele.

Ent need arvud ei ole sugugi hämmastavad, kui mõtleme, et Euroopa importeerib ookeanitagustest maadest, peamiselt Argentiinast ja Kaanadast üle 200 milj. kvintali aastas. Mitmed Euroopa tööstuse riigid harjusid sõja ajal ja peale sõda, mil ühendus Euroopa riige vahel oli katkestatud ja produktioon väike, ostma vilja Ameerikast ja Austraaliast, kus sõja tõttu külvipind kasvas

ebahariiklikul viisil. Euroopa nisu produktioon on kasvanud 1914. a. peale 10,5%, rahvaarv 5%; väljaspool Euroopat aga kasvas produktioon 44 %, elanikkude arv 10%. Nii ei ole siis üleproduktiooni mitte Euroopas, ent eurooplasi tuleb jälle harjutada, eelistada euroopa vilja. See ei ole just kerge, kuna ülemere vili on suure produktiooni tõttu paremini tuulatud ja sorditud; rikkad laevaliiniid toovad vilja Euroopa sadamatesse odavamalt, kui see maksaks raudteel tuues Balkani riikidest. Peale selle on ostjatel Euroopa riikidel nüüd ookeanitaguste maadega tihedad majanduslikud ja rahanduslikud suhted.

Võib aga siiski konstateerida, et tähtsamate Euroopa viljaostjate: Saksamaa, Austria, Itaalia, Belgia, Prantsusmaa (Inglismaa reservib oma ostud dominioonidele ja asumaadele) arvates on erisoodustus euroopa viljale võimalik ja soovitav, näit. eritollide näol, mis antaks vaid euroopa viljale. Maa ilma vilja üleproduktiooni arutatakse põhjalikumalt rahvusvahelisel viljakonverentsil Roomas, mis avatakse 26. märtsil ja millest võtavad osa ülemere maad ja Nõukogude Venemaa.

Pariisi nõupidamistest võttis Eesti esindajana osa meie saadik Pusta. Eesti ja teised Balti riigid ei olnud teravilja turustamisest otsekohe huvitatud, küll aga põhimõttelistest otsustest, mis annab võimaluse tõsta üles täies ulatuses Euroopa põlluharijate riikide toetamise küsimuse.

C. R. P.

Narva piiramine ja lahing a. 1700

DR. PHIL. HENDRIK SEPP

HILINE sõnavõtt H. Sepa sellenimelise möödunud kevadel ilmunud teose puhul ei ole mingil määral tingitud teosest enesest. Dr. H. Sepa töö esimese eestikeelse ajaloolise suurteosena on õiguse pärast pälvinud kirjalikku käsitlust kohe peale trükkist ilmutumist. Seda on aga takistanud akadeemiline traditsioon — väitekirju mitte enne kaitsmist arvustada. Dr. Sepa promotsiooni möödudes on nüüd avanenud võimalus ka ajakirjanuduse veergudel tema teost kõnetada.

Nagu näitab teose pealkirgi, käsitleb see üht keskmist sündmust mitte ainult meie kodumaa, vaid ka kogu Euroopa ajaloo seisukohalt. Suures Lääne ja Ida vahelises võitluses 18. sajandi algpäivil oli Narva lahing teguriks, mis määras ära Põhja Sõja käigu peaaegu terveks järgneva aastakümneks. Narva lahingu eelduste ja tagajärgede lähema läbiuurimiseta oleks meie ettekujutus vägagi ebatäielik õnnetust sündmussõltuvusest, mis ühendas meie maa kaheks sajandiks tsaristliku Venemaaga ja hävitas selle võrdlemisi soodsas talupoegade seisundi, mis tekkinud rootsi-aja lõpus. Narva lahing oli aga ühtlasi üheks tähtsaks lülits sündmuste ahelikus, mis muutis Põhja-Euroopa poliitilise ilme täielikult. Seni Põhja-Euroopas domineeriv Rootsi langes teisejärgulise riigi seisukorda. Tema asemele asus suurriigina aga Venemaa.

Narva lahingu suur reaalne tähtsus, ühendatult romantiliselt looriga, tekkinud väikese Rootsi väe kangelaslikust võidust mitmekordselt arvukama vaenlase üle, tõmbas enesele juba varakult kogu kultuurilma tähelepanu. Võib-olla Narva lahingu ajaloolise uurimise seisukohalt temale juba varakult pühendatud suur huvi pole olnud sugugi kasulik. 18. sajandi jooksul ajaloolased kirjutasid sellest sündmusest palju monograafiaid. Selleaegse ajalookirjanduse metoodilise nõrkuse tagajärjel kõik nimetatud kirjutised on enamvähem põhjalikult ebakriitilised. Nad on üksteisest sõltudes käsiteldava sündmustiku sageli tundmatuseeni äramoonutanud. Järgneval metoodiliselt töötaval ajalookirjandusel seetõttu on olnud suuri raskeid sellises legendide kompleksis orienteerumisel. Otsides saasta hulgest teri on mõnigi moodne ajaloolane viidud eksiteele endiste tuulest võetud väidete suggestiivsest mõjust.

Narva lahingu uurimisest moodsal ajal loomulikult kõige suuremat huvi on tundnud üheltpoolt Vene, teiselt poolt Rootsi ajaloolased. Sündmuse laialaatuselisemat käsitlust on aga viimase ajani väga tunduvalt takistanud mõlemapoolne vastastikune puudulik keeleoskus. Rootsi ja vene uurimus seetõttu arenes paralleelselt ja erinevates suundades, juba käepärast olevate allikate ühekülgse, samal määral aga ajaloolaste rahvuslike süm-paatiate ja antipaatiate pärast.

Esimest korda suuremal määral ka teise rahvuse seisukohti ja allikaid on arvestanud Narva lahingu suhtes Karl XII. 200-aastase surmapäeva mälestuseks Rootsi kindralstaabi poolt välja antud koguteos *Karl XII på slagfältet* (Stockholm, 1918). Rootsi kindralstaabi uurimus esmakordselt annab meile objektiivse ja põhjaliku lahing-taktilise ülevaate Narva lahingust, kuigi, nagu dr. Sepp on suutnud tõestada, selleski esineb mõningaid olulisi eksimusi.

Võiks siiski arvata, et niisuguse metoodilise uurimusega, nagu seda on Rootsi kindralstaabi oma, oleks küsimus Narva lahingust juba lahendatud ja seega uus üldine uurimus tarbetu. Niisugune arvamus võib tekkida ainult isikul, kes ei ole tutvunud dr. Sepa suure (XVI +

342 lk.) uurimusega. Dr. Sepa raamatu suureks teeneks on just see, et ta veenvalt on näidanud, et Narva lahingu kui ajaloolise sündmustiku arusaamiseks ei piisa mitte ainult lahingu enese sõjataktilisest kirjeldusest, vaid et selle kõrval peab tähelepanu pöörama ka teistele ühenduses olevatele küsimustele. Dr. Sepp ei kisu vägivaldselt välja Narva lahingu käiku ümbritsevast sündmustikust, vaid ühendab mõlemad orgaaniliselt, milletõttu ta käsitluse perspektiiv võidab laiselt ja avaruselt, ning seetõttu võimaldub Narva lahingu taktilisest kirjeldusest avastada uusi seisukohti.

Dr. Sepp on oma ülesandeks pidanud kõigepealt selgitada Narva lahingu eel valitsenud poliitilist konjunkturi. Jälgides eriti tsaar Peetri ja Poola kuninga Augusti vahelist diplomaatilist kirjavehetust ongi autor suutnud selle põhjal kinnistada mitmetki tegurit, mis soodustas või jälle takistas Vene sõjaväe edukust Narva all. Ka samavõrra tähtsaks on autor pidanud selgitada, kuivõrt teadlikud olid Rootsi võimukandjad Venest ähvardava hädaohu suhtes, ja ka, kuidas Eesti-Liivimaa aadel ja J. R. Patkul suhtusid Vene sõjakäiku.

Fikseerinud üldised tingimused, milles Narva lahing pidi toimuma, asub dr. Sepp Narva lahingu eeloo ja tege-likkude eelduste analüüsimisele. Autor on põhjalikult järele kaalunud mõlema poole väe koosseisu suurust ja tubliust. Eriti Vene väe suhtes ta on korrigeerinud vigu, mis siin teinud Rootsi kindralstaabi uurimus. Rootsi väe koosseisu analüüsides dr. Sepp aga eriti toonitab soomlaste arvulist rohkust. Oli enimgi teada, et soom-lasi oli Narva all, kuid mitte seda, et neid oli nii palju.

Narva lahingu käiku dr. Sepp vaatleb lähedas seoses Narva piiramisega. Viimane sündmus seniajani oli väga puudulikult valgustatud. Nüüd dr. Sepp mitte ainult ei too lõplikult selgust sesse küsimusse, vaid kasutab tule-muste resultate ka järgneva lahingu käigust arusaami-seks. Lahingu enese suhtes rõhutab dr. Sepp eriti seda fakti, et oli olemas Vene väe parema ja vasaku tiiva eraldi kapituleerimine, ümber lükates Vene ametlike tea-daannete väärastatud andmeid, et oli olemas ainult üks kapitulatsioon. See osa dr. Sepa tööst annab erilist tõen-dust autori tihedast ja hoolikast allikate analüüsist, mille tagajärjel nüüd kahe kapitulatsiooni küsimus tohiks olla lõplikult otsustatud.

Narva lahingust arusaamist suurel määral tõstavad töö viimased peatükid, milles dr. Sepp arutab selle põh-justi, miks Vene väe esialgse kapitulatsiooni tingimusi uuesti muudeti, milles kirjeldatakse mõlemapoolseid kaotusi ja sõjasaaki, ning lõpuks ka Narva lahingu tagajärgi Põhja Sõja edaspidisele kujunemisele.

Eriti huvitava ja tähtsa osa dr. Sepa väitekirjast moodustab ülaltoodu kõrval ühenduses Rootsi sõjaväe edasimarsiga vaatlemise alla võetud sõjaväe moonastamisküsimus. Moonastamisküsimus moodsas sõjaajaloo-kirjanduses tungib ikka enam ja enam lahingutaktika kõr-val esirinda, sellest piisab, et selgitada ta vahetumat täht-sust ka Narva lahingu uurimisel. Dr. Sepa töös moonas-tamisesse puutuvad osad on ühed paremaid. Oma otsese otstarbe kõrval nad annavad läbilõike ka eesti talurahva elust Põhja Sõja ajal.

Autori töö ja vaev põhjaniküündiva monograafia kir-jutamisel on sama suur olnud kui tulemusel. Trükitud kirjandust Narva lahingu üle leidub võib-olla rohkem kui ühegi teise meile läheda ajaloolise sündmuse kohta, kuid, nagu ülal tähendatud, üldiselt selle kirjanduse väärtus on väga kahtlane. Selles kirjanduses orienteerimine on auto-rilt nõudnud suuri allikakriitilisi eeltõid. Trükitud kir-janduse ja allikate kõrval autor on suure osa tööst üles ehitanud trükkimata ürikutele, ammutades neid peamiselt Eestimaa rüütelkonna ja Eestimaa ning Liivimaa kindral-kubernangu arhiividest, osalt aga ka Soome Riigiarhiivist.

Suurte teaduslike teenete kõrval dr. Sepa töö väärrib ka seetõttu tähelepanu, et ta on kergesti loetav ja seega kättesaadav ka isikutele väljaspool teadlase kitsaid piire.

JUHAN VAŠAR

Vera Poska-Grüntal

Uue perekonnaseaduse eelnõu puhul

TA on nii värske, et keegi pole teda trükitult veel näinud, ei tea kas teda trükitaksegi enne, kui ta kord seaduseks saab.

Ometi on see eelnõu niivõrd tähtis igale kodanikule, et peaks olema võimalus temaga tutvuneda, enne kui otsustatakse ta saatust mehaanilise käetõstmisega Riigikogus.

Ta on seotud inimelu tähtsaimate momentidega — sündimine, abielu, surm ja sellega ühenduses olevad vahekorrad abikaasade, vanemate ja laste vahel, need on küsimused, mis puudutavad pea igat inimest.

Seepärast oleks väga soovitatav, et eelnõu trüki ilmuks ja kõikidele kättesaadav oleks ühes seletuste ning põhistegega. Praegu on olemas ainult mõni kirjutusmasinal tipitud eksemplar, ja seegi ainult mõnel äravalitul.

Perekonnaseaduse eelnõu kohta on põhimõttelisi arvestusi esile toodud ettekannete näol ja ajakirjanduses, õigusteadlaste päeva puhul kevadel 1930 ja naiskongressil sügisel 1930; on häält tõstetud uue perekonnaseaduse eelnõu aluse vastu, selle vastu, et meie eesti seadusloojad on võtnud uue eelnõu eeskujuks balti sakslaste poolt 70 a. tagasi koostatud koodeksi. Üksikud muudatused, mis sisse toodud, ei muuda eelnõu vaimu. Kui arvestada veel seda, et iga seadus peab kõlbama ka tuleviku jaoks ja eriti nii tähtis seadus kui on seda perekonnaseadus, peaks juba riigi huvides püsima võimalikult kaua muudatuseta, vähemalt mõnikümnekond aastat, siis peab selle loomisel panema erilist rõhku sellele, et need puudused, mis maksvas seaduses olemas, kõrvaldataks uuest seadusest.

Maksava perekonnaseaduse puudused annavad end kõige valusamini tunda naiste ja laste õiguslikus seisukorras; seepärast on arusaadav, et eeskätt naised on rahva tähelepanu pööranud eelnõu puudustele ja asunud allkirjade korjamisele uue perekonnaseaduse eelnõu vastu ja ühes sellega esitanud nõudmise, et tulevane eelnõu oleks kooskõlas meie põhiseadusega. Igapäevased kohtuotsused abikaasade vahel, samuti ülespidamise nõudmised vallaslaste ja mahajäetud laste emade poolt tõendavad, et maksev seadus ei vasta praeguse aja õiglustundele.

Maksev seadus lähtub põhimõttest, et üks abielupool, s. o. naine, on nõrk ja arenematu, seetõttu peab mees teda ja lapsi ülal pidama, ja selle kohustuse täitmise eest on mehel tasuks: olla otsustajaks kõigis perekondlikku koosellu puutuvais asjus ja valitseda nii oma kui ka naise varandust aru andmata ja naise nõusolekut küsimata. Seadus ei tee vahet arusaaja ja arenematu mehe vahel. Juba *a priori*, ainult fakti tõttu, et mees — muutub abielludes seaduse põhjal naise hooldajaks. Naise hooldajalt ei nõua seadus mingit kindlustust, et ta sellele ametile kõlbaks, kuna hariliku hooldaja määramisel on terve rida nõudmisi fikseeritud, mis lubavad eeldada, et määratud isik suudab temale pandud ülesandeid täita. Eriti annab praegu ennast tunda mehe kui hooldaja võim varanduslike suhete korraldamisel abikaasade vahel.

Praegune seaduse eelnõu on küll loobunud lausest: „Mees on naise hooldaja“, kuid see põhimõte on ikkagi jäänud püsima. See ilmneb näiteks sellest, et abikaasade varanduslike süsteemide kaalutlemisel on seadusepäraseks valitud varauhendus, nagu seda loeme § 380.:

Mees valitseb abieluvara ja on sellega õigustatud kõigiks korraldusteks, mis on seotud selle valitsemisega. . .

Balti Eraseaduse keerulised abikaasade varavahekordade 4 süsteemi on kõik uues eelnõus alal hoitud, selle vahega ainult, et enamalt oli varavahekordade süsteem seotud perekonna elukohaga, nüüd aga abielupoolte kokkuleppega; nii leiame eelnõus vana seaduse pärle, nagu: varauhendus, varauhisus, piiratud varauhisus; ei ole unustatud isegi niisuguseid arkailisi mõisteid, kui „kihlus“, „kaasavara“, puudub veel „Morgengabe“.

ADV. VERA POSKA-GRÜNTAL

Kas pole otstarbekohane kõigi nende süsteemide asemel panna maksva varalahusus piiratud kujul, nii et igale abikaasale jäägu see varandus, mis tal oli enne abiellumist; abielu kestel omandatud varanduste kohta aga on mõlemal abikaasal ühesugune osa. Siis on ka kolmandate isikute huvi rohkem kaitstud, sest võla vastutavus on lihtsam kui praeguses eelnõus, kus ette nähtud mehel 3 liiki vastutus ja naisel isegi 9 liiki. Abielupooltel on küll jäetud vabadus süsteemi valikul, kuid peab arvestama seda, et kui abiellutakse, siis harilikult ei ole kummalgi varandust ja ei ole tarvidust süsteemi valida. Kui abielu kestel soetatatakse mingisugune varandus, siis on juba palju raskem kokku leppida, sest on raske selgitada, kui palju üks või teine abikaas vara muretsemisele kaasa aidanud ja kellele see tegelikult peab kuuluma. Konflikte võib tekkida eriti seetõttu, et uues eelnõus on mõlemal abikaasal ühesugused kohustused perekonna ülalpidamise suhtes ja on hinnatud naise koduse töö tähtsust perekonnas.

§ 359³. Kumbki abikaas on kohustatud varaga ning tegevusega kodus ja väljaspool kodu igauks oma võimeid mõöda kaasa aitama abielulise kooselamise ülespidamise soetamisel. . .

See § nõuab mõlemalt abikaasalt perekonna ülalpidamise kohustuse täitmist, sellest siis peaks järgnema, et ühesuguste kohustustele peavad vastama ka ühesugused õigused; kuid seda ei ole. Kas on see õiglane?

Kui enamalt põhjendati mehe ülekaalu perekonnas tema kõrgema arenemisega, siis nüüd on see väide alusetu, sest nüüdisaja seadus ei tee vahet vallalise naise ja mehe vahel õiguste suhtes.

Millega siis põhjendatakse abielumehe ja abielunaise õiguste erinevust? Tuli välja mõelda mõni teine põhjendus ja leiti päästerõngas perekonna ühtluse aate näol. Selle aate kohaselt peab perekonnas ainult üks võim valitsema — mehe ainuõiguslik tahe. Perekonna ühtluse nimel antakse ühele abielupoolele otsustamise õigus. Ei võetud arvesse, et Skandinaavia perekonna seadustes on perekonna ühtlus sel moel alal hoitud, et mõlemate abikaasade õigused piiratakse, kui see tarvilik perekonna heakäiguks, kuid ei anta ühelegi ülekaalu teise arvel.

Uue eelnõu § 356. algussõnad kõlavad väga ilusalt:

„Mõlematel abikaasadel on ühine otsustamise õigus kõigis perekondliku kooselamise kohta käivais asjus, eriti ka perekonna elukoha ja korteri määramises.

Lahkuminekute korral on mehe otsus mõõduandev... Kui mehe otsus on oludega põhjendamata, siis lahendab küsimuse naise palvel kohus."

Esimesel pilgul võib paista, et siin on kõik korras; kuid tegelikult on see nii, et abikaasade arvamuste lahkuminekul ei maksa naise arvamine midagi ilma kohtuta. Kui naine aga kodurahu tahab, siis ei pöördu ta kunagi kohtu, teades, et vastasel korral lahutus pole kaugel. Samuti kui lastekasvatamisel tekivad lahkarvamused, siis on lõpliku otsuse andjaks jällegi mees.

Nagu teada, on meil abielulahutus korraldatud abieluseadusega 1922. a. Uus eelnõu leidis tarviliku olevat kaotada selle seaduse ühe tähtsama §, nimelt § 30, mis võimaldas abielu lahutamist poolte nõusolekul.

Lahutamise kokkuleppel on kulturseim abinõu abielulise kooselu lõpetamiseks, kui abikaasad vankumatult soovivad. Seega jääb ära perekondliikude tülide esitamine kohtus, niisama üksteise mustamine. Selle § kaotamine tähendab suurt sammu tagasi meie seaduseandluses.

Abielu mõistele uue eelnõu järgi on antud järgmine väljendus, mis nähtavasti üle võetud katoliiklikust kanoonilisest õigusest.

§ 355. Abiellumisega ühendatakse mees ja naine abielulisele kooselamisele vastastikuseks toetamiseks ja laste saamiseks ning kasvatamiseks.

Kui abielu laps ei sünni, siis näeb seadus n a i s e l e karistuse, sest siis saab naine abielu lõppemisel $\frac{1}{3}$ ühisvarast, kuna mees saab $\frac{2}{3}$, lastega abielu jagatakse kõik ühisvara kristlikult pooleks.

Võis arvata, et kui abielu mõiste väljendamisel on iseäranis rõhku pandud laste saamisele ja kasvatamisele, siis ka lapse õiguslikule seisukorrale on rohkem tähelepanu pööratud kui maksvas perekonnaõiguses.

Praegu on kõige raskemas seisukorras need lapsed, kelle vanemad ei ole registreerinud oma abielu, ja need lapsed, kes küll sündinud registreeritud abielust, kuid mõnel põhjusel lasub perekonna ülalpidamise kohustus pikema aja jooksul ainult emal, s. o. siis, kui vanemate vahel abielulahutuse protsess kestab kaua või isa perekonna maha jätnud või kui vanemad muul põhjusel elavad lahus.

Soome perekonnaseaduses leiame terve peatüki: Ülalpidamise õiguse kindlustamine, kus on ette nähtud kord, et vanemad peavad ka enne kohtuotsuse seaduse jõusse astumist oma laste eest hoolitsema. See asjaolu, et laste seisukorda kindlustatakse siis, kui nad vanemate tülide tõttu moraalselt ja majanduslikult kannatavad, on tähelepandav moment, sest praegune seadus ei võimalda tegelikult lastele mingit kaitset niisugusel juhul. Kui juhtub, et lapsega lesknaine abiellub, siis meie seaduse järgi oleneb täiesti mehe tahtmisest, kas ta annab oma naise lapsele ülalpidamist või mitte. Naine ise, kel uue abielumehega lapsi, ei või kuhugi teenima minna, ja nii jääb esimesest abielust laps vahest täitsa kaitseta. Rootsi seaduse järgi on niisugune laps kaitstud.

Ühe abikaasa lahkumine teisest jätab tihti ühise perekonna abitusse seisukorda. Perekonna mahajätmine on mõnel maal tunnustatud süüteoaks, eriti valjud §-id maksavad ülalpidamiseraha sissenõudmise protseduuris. Uues eelnõus on sellest vaikides mööda mindud. Kui kohus meil mõistab ülalpidamisraha, siis ei tähenda see veel, et väljamõistetud raha kerge vaevaga kätte saadakse.

Perekonna mahajätja, harilikult mees, elab mõnusalt ja ei lase end segada.

Mahajäetud lastel ei ole seaduses kaitset ette nähtud ja nad jäävad ühiskonnale mureks ning koormaks. Samuti

on tähele panemata jäetud nõudmised vallaslapse olemasolu kindlustamiseks. Uus eelnõu on isegi seda kaitset, mis praegu meie Hoolekandeseadus 1925. a. ette näeb, vähendanud vallaslapse suhtes, samuti on loodud uus liik halvemat tõugu vallaslapsi, need, mis veresegamise ja abielurikkumise tagajärjel sündinud, — nii et vanemate patud nuheldakse laste kätte.

Ajakirja piiratud ruum ei luba peatuda üksikasjaliselt teiste eelnõu puuduste juures. Arvan, et ettetoodud materjalist on siiski küllalt selge, et meie riigi tulevastel kodanikel — meie lastel —, kelle jaoks meie praegu töötame ja püüame, on õigus nõuda õiglasemat perekonnaseadust.

Arvustada on kergem kui uut luua, kuid see uus on loodud liiga kerge käega, olgu küll, et 7 a. jooksul on 7-liikmeline komisjon koos istunud. Töö on tehtud teise töö kõrval, peatöökse ei ole ta ühelgi komisjoni liikmel olnud ja seda tööd on tehtud nagu kroonu tööd, kuid loov vaim, mis juhitud arusaamisest meie maksva seaduse puudustest ja vastuoludest eluga, puudus, ja sellepärast on komisjoni töö saavutus nii nõrk ja kahvatu, et ei või mingil tingimusel saada meie tulevase perekonnaõiguse nurgakiviks.

Kui tahetakse uue perekonnaõigusega kindlustada perekonda, siis peame pidama meeles, et perekond võib olla tugev ainult siis, kui perekonna asutajail, nii mehel kui naisel, on täieline arusaamine oma õigustest ja kohustustest perekonna vastu. See on võimalik ainult siis, kui perekonnaõigus loob selge ja õiglase vahekorra nii varanduslike kui ka isiklike õiguste suhtes ja kindlustab lapse õiguslikku seisukorda. Sest terve ja tugev perekond, iga kultuurriigi alus, on võimalik ainult siis, kui see on rajatud õiglusele ja isikuaustusele.

Ühistegelise kindlustuse võimsus

Suurim selts maailmas — ühistegeline

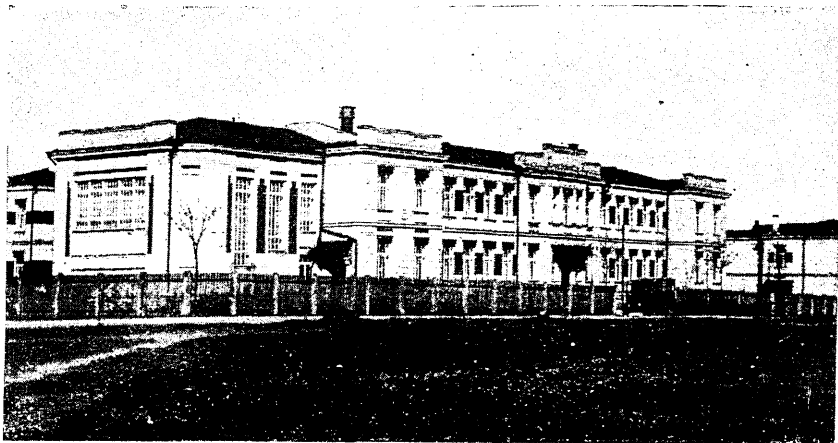
MAAILMA suurim kindlustusselts *The Metropolitan Life Insurance Company* New-Yorgis töötab ühistegelisel alusel. Selle seltsi kapitalid ulatuvad meie rahas 1.200.000.000.000 sendini. Meie riigi eelarve praeguse suuruse juures suudaks see selts oma kapitalist Eesti riigi üle 120 aasta ülal pidada.

Maailma suurim kindlustusselts annab päevas välja 19.500 poliisi ning iga päev tasutakse selle seltsi kassadest 2100 kahjutasu. Maailma suurim kindlustusselts on ühtlasi ka suurimaks rahaasutiseks maailmas.

Kodumaa suurimaks ühistegeliseks kindlustusettevõtteks on Kindlustusselts *Eesti* (asut. 1907. a.). See selts on oma liikmete arvu poolest kõige suuremaks ühinguks kodumaal. Eriti viimastel aastatel, mil laialdastes hulkades on levinud teadmine tarvilikkusest kindlustusalal koonduda rahvuslike ettevõtete ümber, on kindlustusselts *Eesti* tegevus näidanud erilist tõusu. 1929. a., millise aasta kohta ametlikud andmed olemas, seisib kindlustusselts *Eesti* preemiate juurekasvu poolest kodumaa seltsidest esikohal.

Seltsi valitsus asub Tartus, Suurturg 10, omas majas.
Cooperator

Tartu Ülikooli II Sisehaigustekliinik kümne-aastane

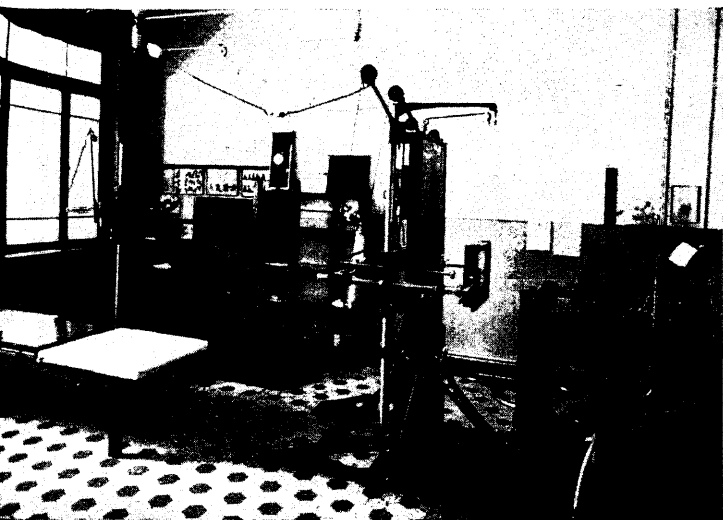
II. SISEHAIGUSTEKLIINIK TARTUS

KLIINIKU JUHAT. DR. MED. V. VADI
Sai hiljuti 40-aastaseks

Käesoleva aasta jaanuaris võis Tartu Ülikooli II Sisehaigustekliinik oma 10-aastasele tegevusele tagasi vaadata. Eesti vabadussõja lõppemisel likvideeriti I. Tartu sõjaväe haigla Maarjamõisa kliinikute hooneis ja 16. jaan. 1921. a. anti üle haigla ruumid ülikoolile. Tookordsel kliiniku aj. juhataja k. t. dr. V. Vadi'l tuli esimestel päevadel raskeil tingimustel kliiniku tegevust alata, kuna puudus kõige tarvilikum kliiniline inventar, laboratooriumi sisseseade ja instrumentarium. Sama aasta jaanuari lõpul asutati ka eri-närvikliinik, milline mahutati sisehaigustekliinikuga ühte majja, kuna närvikliiniku juhataja ajutiselt sisekliinikut pidi juhutama. Tegelikult jääb aga uue hospitaal-sisehaigustekliiniku korraldamine ja juhtimine assistent V. Vadi hooleks. 1925. a. sügisel valitakse dr. med. V. Vadi seni vakantsele eripatoloogia, diagnostika ja teraapia õppetoolile dotsendiks ja kinnitatakse ühtlasi ajutiseks kliiniku juhatajaks. Sama poolaasta lõpul jaotatakse teaduskonna otsusega ruumid sise- ja närvikliiniku vahel, nii et sisekliinikule saab maja ülemine ja närvikliinikule alumine kord. Seega avaneb sisehaigustekliinikule täielik võimalus end ajakohaselt korraldada. Kliiniku inventar täiendatakse nii mööbli kui ka haigete pesu suhtes, muretsetakse uusi aparate ja instrumente, asutatakse uut laboratooriumi puhtkeemiliste ja mikrokeemiliste uu-

rimiste tarvis, seatakse sisse eriline tuba füüsilise ravi jaoks. Kliiniku röntgenijaoskond laiendatakse: endine väike röntgenikabinett viiakse üle lahedamaisse ruumesse. 1929. a. saab kliinik omale uue võimsa röntgeniapaadi, mis on praegu Eestis üks kõige täielikumaid ja suuremaid. 1930. a. täiendatakse röntgenijaoskonda ravi sisseseadega. Ühes sellega tõuseb ka kliinikus viibijate ja ambulatoorsete haigete arv. 1926. a. on haigete arv tõusnud ligikaudu kahekordseks ja näitab sest ajast järjekindlat kasvu. Suurem ja mitmekesisem haigematerjal omalt poolt aitab kaasa kliiniku juhatajale õppetegevust otstarbekohaselt ja kasulikult korraldada. Üliõpilastele võimaldatakse intensiivselt osavõtta kliinilisest tegevusest, mis soodustab mitte ainult teoreetiliste teadmiste omandamist, vaid juhhib nende arengu ka arstilisele mõtteviisile. Kliiniku juhataja elava huvi tõttu teaduse vastu on ka teaduslik töö kliinikus jõudsasti edenenud, millest tunnistust annab üle 50 teadusliku töö, mis avaldatud kliinikust viimase 10 aasta jooksul. Üldisele raskele majanduslikule seisukorrale vaatamata on suutnud kliiniku praegune juhataja dots. dr. med. V. Vadi tänu oma väsimatule energiale tõsta kliiniku ajakohase ja moodsa haigla niivoole, mis suudab igakülgsetel viisteldata isegi suuremate ja täiuslikumate Lääne-Euroopa haiglatega.

RÖNTGENDIAGNOSTIKA-KABINETT

KLIINIKU PIKK KORIDOR, SISSEKÄIK VASEMALT

Vaateaken — äri peegel

LÖÖKVAATEAKEN

M. Jänese suuräri Tartus

VAATEAKEN on äri sisu, äri jõukuse, soliiduse ning püüete kõige otsekohelem peegeldaja. Ta on saanud kõige õiglasemaks ja paremaks vahetumaks sidemeks ostjaskonna ja detailmüüja vahel. Olles kõige rikkalikumate kaupadega täidetud ja hinnateadetega varustatud, võimaldab vaateaken tarvitajaskonnal tutvuda tarviliste kaupadega ja nende hindu ja väärtusi võrreldes oma ostuvõimlusi kaaluda. Ärimähe seisukohalt on vaateaken publiku juurdemeelitaja, suggestiivne ostmaahvatleja, uudiste ja võistluskaupade asjalikum väljapakkuja.

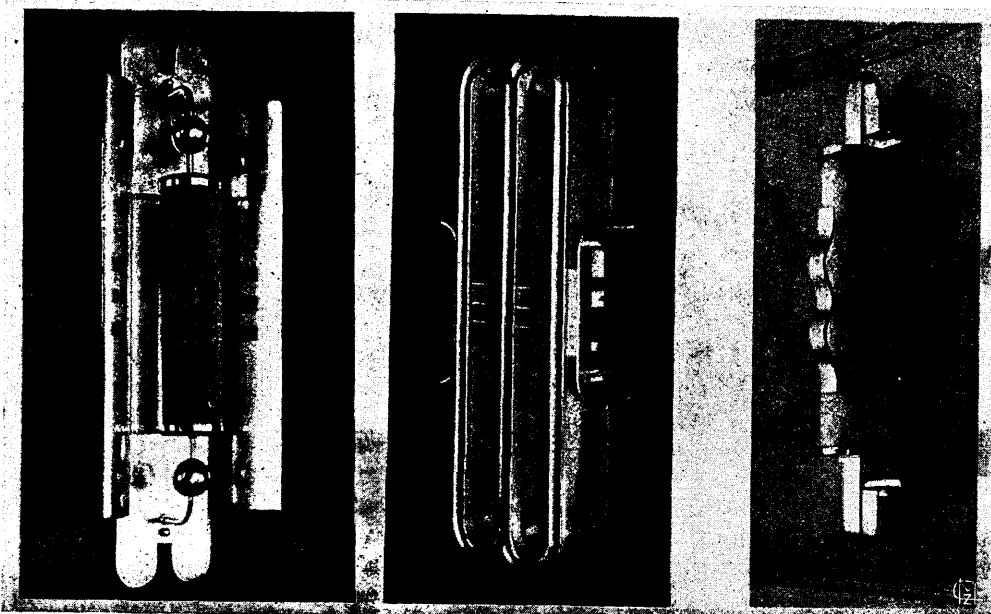
Võrdlemisi tähtis on kaupade otstarbekohane vaateaknale paigutamine. Et pisikesed asjad oma mõju suurde vaateaknaruumi ei kaotaks, on tarvis neid asetada vaataja silmade kõrgusele suuremate kaupade ette. Rahulikult mõjuv ja kerge kaupade paigutamise viis on tasakaalu või sümmeetria tarvitamine. Selle põhimõtte kohaselt tuleb aken jagada kaheks võrdseks pooleks ning kaubad asetada kummalegi poole keskkoha võrdses suuruses ja võrdne arv kordi. Nii järjestuks kaubad tsentrist väljapoole või äärtelt keskele, pisemast suuremani, või ümberpöörduvalt. Sümmeetrilist rütmi võib luua nii horisontaalses kui ka vertikaalses sihis. Tähtis on sellejuures värvi kompositsioon ja keskkoh.

VALGUSTUS ongi õieti see magneet, mis jalutava publiku juba kaugelt vaateaknale ligi meelitab. Hea valgustus annab kaubale tema õige väärtuse, ta paneb kauba kallilt särama ja suurendab nii sageli selle kvaliteeti. Sellepärast on väga tähtis just õhtuti jalutustundide ajal vaateaknaid hästi valgustada. Valgustust tuleb nii korraldada, et tuli asjatult laiali ei valguks, akendelt vastu ei peegelduks ega vastu helgeldes vaatamist ei segaks. Et seda sagedasti korduvat halba nähet kõrvaldada, on tarvis lampe helgikoondajate ja varjudega varustada. Viimaste abil on võimalik valgustust nii reguleerida, et selle jõudu terves ulatuses akna kaupadele koondada. Välisvalgustust võib korraldada suuremate kaetud elektrituledega, või gaasilampidega, kuid nii, et valguse kiired ühtlaselt ja päikesesarnaselt aknasse tungiksid.

Vaateakna valgustuse küsimus on äriolulise tähtsusega, kuid ta on ka võrdlemisi kulukas ja sellepärast meil senini teadlikult korraldamata. Siin tuleks asi tõsiselt päevakorrale võtta, sest otstarbekohase valgustuse korralduse juures on kasu ning kokkuhoid võimalik.

Katkendeid *Varaku* kirjast. ilmuvast Ed. Ahase raamatust *Ärikunst*.

MOODSAID
VAATEAKNA
VALGUSTAJAID

LOOMING

Eesti Kirjanikkude Liidu ajakiri

LOOMING avaldab novelle, luuletisi, draamasid, arvustisi, ülevaateid oma- ja väliskirjandusest, artikleid kõigilt kunsti aladelt, mis kirjandusega lähemas kokkupuutes jne.

LOOMINGU kaastöolisteks on kõik eesti kirjanikud ja paremad arvustajad

LOOMINGU väljaandjaks on Eesti Kirjanikkude Liit; ajakirja juhtivasse toimkonda kuuluvad: A. Alle, E. Hiir, J. Semper ja G. Suits; vastutavaks ja tegevaks toimetajaks on J. Semper

LOOMINGUT ilmub aastas 10 numbrit, iga nr. 104—112 lhk. suures kaustas

LOOMINGU hinda on 1931. a. senise suuruse juures alandatud. Tellimishinnaks on nüüd aastas 14 kr. (enne 15 kr.), pooles-aastas 7 kr. (enne 7,50 kr.), üksiknr. 1,60 kr. (enne 1,75 kr.)

LOOMINGU seniseid ühtebrošeeritud aastakäike on veel saada. I aastakäik — 7,20 kr., II — 9 kr., III — 10 kr., IV — 13 kr., V — 13 kr., VI — 13 kr., VII — 13 kr., 1930 aastakäik — 15 kr.

LOOMINGU tellimisi võtavad vastu: ajakirja talitus, postkontorid, raamatukauplused ja LOOMINGU usaldusmehed

LOOMINGU toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Noor-Eesti kirjastus

ROYAL-FILMI KINO

ATHENA

TARTUS

Pühade ajal – valgus-helifilm!

Suurepärane esietendus Karl Milloecker'i
laineid lõõnud opereti järele

KERJUS-ÜLIÕPILANE

Peaosades: Hans Heinz Bolman, Jarmila
Novotna, Truus v. Alten, Fritz Schulz j. t.

Huvitava lisa

Suuremal arvul müün oma puukoolist parimaid sorte

noori õunapuid, marjapõõsaid, kestvaid lillejuuri

nagu pujengid, daliad jne.

Hooajal saadaval lille- ja muid taimi

Oskar Laurits — Tartu, Tähe tänav 128, telefon 12-58

Hilda Areni õpilaste plastikaõhtu Vanemuises 18. III. 31.

HILDA AREN, lõpetanud Gerd Neggo tantsustudio Tallinnas, asus Tartu ja avas siin tantsustudio, mis on omandanud tähelepanu kohapeal. Seal on kestnud õpetus juba kolm aastat, millise töö tutvustusena oli järjekordne esinemine *Vanemuises*.

Olen võinud varemini märkida selle studio töömeetodi — üldiselt Labani kooli oma — paremusi kui ka puudusi. Siin on esikohal kehatehnika, keha kõigekülgne väljaarendamine — kujurlikus suunas. Puhttantsuline moment aga Labani koolis ähvardub jääda nõrgaks. Seda püütakse tasa teha tantsude dramaatilisusega.

Hilda Areni studio kohta peab seda ütleva eriti: selles domineerib lüüriline, aeglane tempo ja tagasihoidlik eneseväljendus. Paatos, suur temperament, seda ei ole võinud näha kõneldava studio esinemistel, kuigi me ka seda sooviksime. Ja eeltähendatud õhtu kõik numbrid olid samade puuduste ja voorustega.

Mars — grupitants — oli enne kõike ilusa kehatehnika algete demonstreering. *Pas de Fleurs*'is U. Treilmann osutus liikumiselt õige vabana, kuigi tant-

suline esinemine oli vähese vastava kultuuriga. *Vene tants* oli stiilnegi, kuid vähese temperamendiga. Siin paistis välja meespartneri osas A. Luts.

Järgnevaist numbreist mainiksin E. Mölderi *Tangot* — mis muide oli valtslerlik — sümpaatse rakendusega ja kultuurises paas. Ainult — rohkem temperamentil! Lõpposas hea, s. t. dramaatiliselt hea oli *Palve*, ette kantud kogu rühma poolt. Ka E. Tiedemanni *Vabadusele* — kompositsioonilt küll vähenõudlik — leidis publikus sooja vastukõla. Kergesti hõljuvana ja õhtu temperamendikaima numbrina tuleb ära märkida A. Lutsu *Scherzot*.

H. Aren teeb oma õpilastega kaunist tööd. Kuid nõudlikkus võiks olla suurem: õpilaste keha väljatöötus tantsuliselt pole kuigi täielik, puudub täieline kindlus, nähtub ebatäpsusi; hoog, tempo, rütmi reljeefsus jäta- vad soovida. Aga tantsijaks ei saada juba kolmeaastase õppimisega. Balletikooles kestab õppeaeg vähemasti kuus aastat. Ja seda peetagu silmas — soovides saada tõsi- selt võetud tantsu alal.

J. PERT

KONTSERTE TARTUS

LEONID SOBINOVI KONTSERT *Vanemuises* 16. veebr. Oma ala kohaselt kõrge vanaduse juures laulja pakkus huvirohke õhtu. Tema suurepärase häälematerjal ja kool on säilitanud võimeid sügavalt haaravate elamuste väljendamiseks praegugi. Ettekandesse tõi raskust vaikne hääldamine. Klaveril saatis Boris Sobinov, kes esines solistina ja autorina, harrastades modernni voolu.

LÄTI ÜLIÖPILASTE NAISKOORI KONTSERT *Vanemuises* 20. veebr. Koor arvuliselt ja hääleliselt oli ülesannete võimeline, esinemine distsiplineeritud ning ennastusaldav. Tõlgitsuse raamid kaldusid valju astme poole, vähendades nüansielevust. T. Kalnin juhatajana teotse energiliselt. Kava koosseis oli sisukas ja huvitav.

LUBKA KOLESSA KONTSERT *Vanemuises* 27. veebr. Naispianistina tähelepanu äratav jõud soliidse tehnikaga ja tõlgitsemisega. Eriti suur avarus teoste käsitlemises ei pääsenud ilmsiks. Kunstnik kaldus rahusa joone ning tugevamate värvide poole. *Ed. V.*

ALEKSANDER MASSAKAS

Lõpetas Königsbergi Albertina ülikooli diplom. rahvamajandusteadlase kraadiga

SU KUUMAD PILGUD POLE KANDNUD VILJA... OLION nr. 1 on Irma Truupõllu laulus *Kohvikun* trükitud rida: *Su saadet kirja lõbuga veel loen 2 korda*; teine rida peab olema: *Su kuumad pilgud pole kandnud vilja.*

KÄESOLEVA NRIGA on tellijaile hinnata kaasandeks Alfred de Musset: ÜHE VALGE RÄSTA ELULUGU (pr. L. Raudsepa tõlkes).

OLIONI ABITALITUS VALGAS: J. & O. Lepik, Vabaduse 5, tel. 64.

NEW-YORGIS on *Olioni* esindajaks Charles Kuusik, 1860 Broadway, Consulate General of Estonia.

Vastutav ja tegev toimetaja: **David Karopun** Väljaandja: **Georg Naelapea** «Postimehe» trükk, Tartus 1931

Tartu Linnapank

TARTUS, RAEKOJAS, TELEF. 11-32

Võtab raha hoitule jooksvale arvele,
kindla tähtaja peale ja kuude viisi

Annab laenusid

Ostab ja müüb välisraha ja
välisisekke

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Saadaval hoiukarbid! — — Saadaval hoiukarbid!

Nädalaleht
„TÕE HÄÄL“

II aastakäik.

„Tõe Hääl“ valgustab igat küsimust õigest seisukohast ja käsitab igat elunähtust erapooletult ning asjalikult.

Igaüks, kes armastab tõtt, loeb „Tõe Häält“.

„Tõe Hääle“ tellimisehinnad on: 1 kuu — 25 senti, 3 kuud — 75 senti, 6 kuud — 150 senti, 12 kuud — 280 senti.

Tellida võib igast vabariigi postiasutisest.

Ilmub igal reedel ja on müügil juba nelja-päeval kell 2 p. l.

Toimetus ja talitus:

Tartus, Kompani tn. 4, telefon 2-68

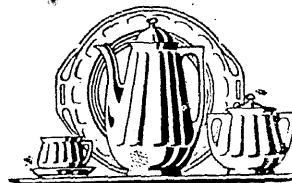
Eesti Kaub.-Tööst. A.-S.

D. Mirwitz & Pojad

Tartu, Raekoja tänav 6 Tallinna, S. Tartu mnt. 13

Telefon 3-83

Telefon 306-81

RIKKALIKUS VALIKUS:

portselan- alumiinium-
kristall- alpakka-
fajanss- nikkel-
klaas- lambi-
email- ilu-

maja-, köögi- ja valgustustarbed

„Veronika“

seebid on kõige paremad!

Teevad näonaha samet-
pehmeks, õrnaks ja
ilusaks

Tarvitage ainult „Veronika“
seepe!

Müügil kõigis paremates
ärides

SEEBIVABRIK «VERONIKA»

Tartus, Aleksandri 6

Soovitan kevadiseks hooajaks

oma laost igat sorti

**viljaseemet, põllurammu,
põllutööriistu ja masinaid**

Müük suurel ja väikesel arvul

Karl Unt'i jahu- ja viljakauplus

Tartus, Kala- ja Heinaturu nurgal

Telefon 1004

Kõige suurem ja vanem kellaäri Tartus

V. Hirschovitsch'i

kella-, kuld- ja hõbeasjadekauplus

TARTUS, UUETURU 16

omas majas

Soovitan võistlemata odavalt

tasku- ja käekelli

kullast, hõbedast, niklist ja mustast terasest

Seina-, laua- ja äratamiskelli

Kuld-, kihla- ja laulatus-

sõrmuseid

Käevõrusid, brošesid, kõrvarõngaid j. n. e.

Hõbelusikaid, nuge, kahvleid

pokaale, peekreid, tubaka- ja paberossitoose,
suhkrutoose, koorekanne jne.

Kristallasju

hõbedaga kaunistatud ja ilma

Parandamise töötuba. Kõige odavam ostukoht Tartus!

**Kauba väärtus, valik
ja hinnad räägivad!**

Kõige suuremas valikus:

Meesterahva

ülikonna-
palitu- ja
kasuka-

} **riideid**

Naisterahva

pluusi-
kleidi-
kostüümi-
palitu-

} **riideid**

parem. kodu- ja välismaa vabrikutest

M. Jänese suuräri

Tartus, Kaubahoov 10-11-12

Kõnetraat 5-91

Asutatud 1899. a.

Hinnad väljaspool võistlust!

Kevade hooajaks

moodsaid kodumaa ja inglise

ülikonnariideid

uutes mustrites suures valikus
kohale jõudnud — — Hinnad võistluseta

R I I D E K A U B A L A D U

TSCHERNOV, LUKSEP & Ko.

Tartus, Kaubahoovis nr. 6—7 - Telef. 156

Üllatus suitsetajaile!

Esimest korda ilmusid odavad
paberossid müügile eht vene
tubakast

BAIKAL

25 tk. — 15 s.

Hind **75** senti